

Måndagen den 18 december

Kl. 09.00

§ 1 Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

*Om tandläkares
rätt till s. k. pen-
sionärsetablering*

§ 2 Om tandläkares rätt till s. k. pensionärsetablering

Socialministern GABRIEL ROMANUS erhöll ordet för att besvara *Margareta Andrén*s (fp) den 11 december anmälda fråga, 1978/79:227, och anförde:

Herr talman! Margareta Andrén har frågat mig om jag anser att riks försäkringsverkets praxis, som innebär att tiden för s. k. pensionärsetablering av privattandläkare begränsas till ett år, medverkar till att tillgängliga tandläkarresurser utnyttjas maximalt.

När tandvårdsförsäkringen beslutades, infördes som en övergångsarrangering särskilda regler i syfte att säkerställa folktandvårdens behov av tandläkare. Enligt dessa övergångsregler får riks försäkringsverket föreskriva att nya privatpraktiserande tandläkare inte skall föras upp på förteckning hos försäkringskassan om verket finner anledning anta att folktandvårdens behov av tandläkare inte blir tillgodosett.

En effekt av att tandvårdsförsäkringen infördes var en viss övergång av tandläkare från folktandvården till privatpraktik. Detta bedömdes kunna äventyra det av statsmakterna fastställda utbyggnadsprogrammet för folktandvården, och riks försäkringsverket fann det därför nödvändigt att i mitten av år 1974 – på begäran av Landstingsförbundet och socialstyrelsen – begränsa möjligheterna för nya tandläkare att ansluta sig till försäkringen som privatpraktiker. Denna begränsning kvarstår fortfarande.

De föreskrifter som riks försäkringsverket utfärdat innebär i huvudsak att nya tandläkare förs upp på förteckning hos försäkringskassa endast när det gäller att ersätta en tidigare ansluten privatpraktiker. I fråga om tandläkare som uppnått pensionsåldern gäller att sådan tandläkare som successivt vill avveckla sin verksamhet, får stå kvar på förteckning högst ett år efter det den ersättande tandläkaren förts upp på förteckningen. Den sistnämnda regeln gäller sedan den 1 mars 1978. Enligt tidigare praxis kunde den som uppnått pensionsåldern föras upp på förteckning på obegränsad tid efter det att hans eller hennes tidigare etableringsrätt överförts på annan tandläkare.

För egen del vill jag understryka angelägenheten av att folktandvårdens utbyggnadsprogram inte äventyras genom en överströmning av tandläkare till den enskilda sektorn. De regler för s. k. pensionärsetablering som tillämpats sedan våren 1978 infördes också i detta syfte. De praktiska konsekvenserna kan dock bli att tandläkare över 65 år upphör med sin verksamhet trots att de egentligen skulle vilja fortsätta i viss omfattning.

*Om tandläkares
rätt till s. k. pen-
sionärsetablering*

Systemet kan alltså medföra att tillgängliga tandläkarresurser inte utnyttjas. Förutom att det är angeläget att våra tandläkarresurser skall kunna utnyttjas, anser jag det också väsentligt allmänt sett att äldre som vill och orkar skall få fortsätta sitt yrkesarbete i den omfattning de själva önskar.

MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Först vill jag tacka socialministern för svaret på min fråga.

Jag har full förståelse för att man när tandvårdsförsäkringen beslutades var angelägen om att se till att folktandvården fick så stort antal tandläkare som möjligt för att kunna klara det utbyggnadsprogram för folktandvården som man då fastställde. Det har därför kanske varit nödvändigt att man under en övergångstid har begränsat möjligheterna för nya tandläkare att ansluta sig till tandvårdsförsäkringen som privatpraktiker. Men när det gäller privat-tandläkare som kommit upp till pensionsåldern kommer saken i ett annat läge. Att en pensionerad tandläkare som vill fortsätta sin tandläkarverksamhet, men i mer begränsad omfattning, endast skall kunna få s. k. pensionärs-etablering på ett år anser jag inte vara riktigt genomtänkt.

Denna bestämmelse, som alltså kom till den 1 mars i år, måste anses vara en försämring mot tidigare praxis, som enligt socialministerns svar avsåg obegränsad tid. Även om jag fortfarande kan hålla med om att det är viktigt att det inte går över en mängd tandläkare från folktandvården till den enskilda tandvården, kan jag inte inse att man för den skull skall förhindra vissa tandläkare att fortsätta med sin praktik. Resultatet blir ju nu att de upphör med sin verksamhet efter ett år, trots att alla resurser skulle behövas. Man kan också förstå att en del inte ens vill investera för så kort tid som ett år. Tvärtom är väl situationen inom tandvården sådan, att man bör försöka uppmuntra till att alla tandläkarresurser verkligen utnyttjas. Vi vet ju alla hur svårt det är att få tandvård, framför allt om man av olika skäl inte kan fortsätta hos den tandläkare som man tidigare gått till. Detta problem stöter man på t. ex. när man flyttar till annan ort.

Liknande problem möter många av våra äldre. Det är inte ovanligt att deras tandläkare just gått i pension, och att då få en ny tandläkare är inte lätt för dem. Deras situation skulle kunna underlättas något om pensionerade privatpraktiserande tandläkare fick fortsätta sin praktik så länge de själva orkar och vill. De äldre patienterna skulle därigenom kanske få behålla sin tandläkare något längre.

Eftersom inte minst folkpartiet talar om att våra äldre medborgare bör beredas meningsfullt arbete även efter den nu fastställda pensionsåldern, tycker jag att vi när det gäller tandläkarna borde kunna ha en flexibel pensionsålder.

Jag uppfattar socialministerns svar som positivt. Jag vill emellertid förvissa mig om att det verkligen är det genom att ställa en kompletterande följdfråga: Innebär svaret att socialministern anser att pensionerade tandläkare skall kunna få stå kvar på försäkringskassans förteckning under obegränsad tid, trots att ersättande tandläkare förts upp på förteckningen?

Socialministern GABRIEL ROMANUS:

Herr talman! Det ankommer naturligtvis i första hand på riksförsäkringsverket att tillämpa de bestämmelser som gäller. I sammanhanget bör jag kanske påpeka att den förändring av praxis som skedde fr. o. m. den 1 mars 1978 genomfördes efter diskussion i riksförsäkringsverkets tandvårdsdelegations s. k. Obs-grupp. Den gruppen består av företrädare för verket, socialstyrelsen, Landstingsförbundet och Tandläkarförbundet. Det var bara Tandläkarförbundets företrädare som reserverade sig mot beslutet.

Motivet för förändringen av praxis var att man fruktade att pensionäretableringen skulle börja utnyttjas i stor omfattning och på ett sätt som inte var avsett. Vissa rapporter från storstadsregionerna tydde på att det fanns en risk för det.

Av mitt svar framgår att jag vill slå vakt om folktandvårdens möjligheter att rekrytera tandläkare. Det torde också framgå att jag anser att det bör vara möjligt att tillåta tandläkare, som på grund av hög ålder har överlåtit sitt etableringstillstånd till en annan tandläkare, att fortsätta med sin praktik och själv bestämma i vilken takt han eller hon vill avveckla sin verksamhet – detta under förutsättning att det inte sätts i system och får en omfattning som hotar folktandvårdens möjligheter att rekrytera tandläkare.

MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Jag tackar socialministern för det ytterligare besked jag fick i den här frågan.

Även om jag kanske gärna hade sett att svaret varit ännu mera positivt och något klarare, tolkar jag det som en bekräftelse på att socialministern har en vilja att försöka lösa pensionäretableringen för privattandläkarna på ett sådant sätt som vi här har diskuterat och som tydligen också Tandläkarförbundet har uttalat sig för. Också i landstingssammanhang är många intresserade av att frågan skulle kunna få en sådan lösning. Jag tror att vi på så sätt skulle kunna få en bättre fungerande tandvård – vilket vi så väl behöver – samtidigt som vi skulle kunna skapa större tillfredsställelse för äldre tandläkare genom att de själva kan bestämma i vilken takt de vill avveckla sin praktik.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om avskaffande av annonsskatten

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MÜNDEBO erhöll ordet för att besvara *Göthe Knutsons (m)* den 4 december anmälda fråga, 1978/79:210, och anförde:

Herr talman! Göthe Knutson har frågat mig om regeringen i den kommande budgetpropositionen avser att lägga fram förslag om avskaffande av annonsskatten i enlighet med den uppfattning som fördes fram i en partimotion från folkpartiet vid riksmötet 1975/76.

*Om avskaffande
av annonsskatten*

Inom regeringskansliet övervägs f. n. den framtida utformningen av flera olika skatter, däribland annons- och reklamskatten. Resultatet av dessa överväganden kommer att redovisas då beredningsarbetet slutförts.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Mundebo för svaret på min fråga om annonsskatten.

Statsrådets svar går alltså ut på att man inom regeringskansliet överväger att göra något åt bl. a. annons- och reklamskatten. Jag måste ändå be att få fråga hur svaret skall uppfattas. Är det positivt, och är det ett försök från statsrådets sida att ge tidningarna ute i landet, en viss anledning till förhoppningar?

I min fråga till statsrådet erinrade jag om att hans eget parti, som ju numera svarar för regeringsmakten, mycket bestämt krävt att annonsskatten skall avskaffas. Denna gröper ur tidningarnas ekonomi och är särskilt allvarlig, eftersom kostnaderna för just tidningsföretagen stiger snabbt. Jag konstaterade också när jag angav bakgrunden i min fråga att just folkpartiet i en partimotion har anfört farhågor, vilket statsrådet nu också erinrar om. Dess värre har dessa farhågor nu besannats. Annonsskatten har haft just den negativa verkan på tidningarnas ekonomi som folkpartiet befarade.

Då är att märka att det är särskilt de största dagstidningarna, de som betalar in de största summorna i annonsskatt, som vidkänts en allvarlig försämring av ekonomin. I stor utsträckning rör det sig nu om förluster. De tidningar som sades vara rika och som galant skulle klara av att bära den börda annonsskatten utgör har i stället blivit något av krisföretag.

Bilden av dagspressens ekonomi är inte enhetlig. Alla tidningar har inte drabbats av försämringar under de senaste åren, men prognoserna är inte ens ljusa för tidningar som noterade bättre bokslutsresultat i fjol. Kostnadsökningarna har varit stora, och i denna personalintensiva bransch har man dessutom drabbats av en 25-procentig höjning av taxan för den postdistribuerade upplagan. Samtidigt har annonsvolymen under det första halvåret 1978 minskat med i genomsnitt 2,4 % för dagstidningar. Storstadstidningarna har drabbats av en annonsminskning på inte mindre än 4,3 %.

Detta är allvarligt med tanke på att just annonsintäkterna måste svara för minst 60 % av tidningarnas intäkter. Ännu allvarligare blir situationen, då det visar sig att även upplagorna sjunker: Expressen med över 25 000 exemplar dagligen, Aftonbladet med nära 20 000 och Dagens Nyheter med 26 000 – enligt de senaste uppgifterna.

Herr talman! Jag ber alltså att få ställa denna kompletterande fråga till statsrådet Mundebo.

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Får jag tillägga två saker. Min och regeringens uppfattning om annons- och reklamskatten är klar. Vi har varit och är kritiska mot denna skatt. Det finns dock anledning till vissa närmare överväganden, i synnerhet som folkpartiet inte har majoritet i riksdagen och inte skulle få det ens om

Göthe Knutson och hans partikamrater skulle stödja ett förslag.

Nu har prövningen av olika skatteformer i allmänhet skett på annat sätt än i själva budgetarbetet, och resultatet av sådana prövningar kommer i allmänhet att redovisas i andra propositioner än själva budgetpropositionen. Men tanken är ju att såväl budgetpropositionen som andra propositioner som läggs fram i början av nästa år skall behandlas och bli föremål för beslut under vårriksdagen 1979. Göthe Knutson kan nog med utgångspunkt i den grundsyn som regeringen har, och i vad jag här har sagt, vänta tills regeringens arbete är slutfört i början av nästa år.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar budget- och ekonomiministern för denna något närmare precisering. Det finns mycket att säga i denna fråga, som tyvärr inte kan hinnas med under de få minuter som nu står till förfogande. Jag vill dock understryka att det är uppenbart att man på visst politiskt håll inte riktigt har upptäckt hur allvarlig situationen är för många företag på just dagspressområdet, som anses så viktigt i detta samhälle att det erhåller stöd i en mångfald olika former.

Journalistklubbarna på den socialdemokratiska tidningen Arbetet, på Dagens Nyheter, på Sydsvenska Dagbladet och på Svenska Dagbladet har skrivit till regeringen och framhållit hur angeläget det är att annonskatten avskaffas. De skriver bl. a. följande:

”I ett läge där de flesta större morgontidningar dras med svåra ekonomiska problem är det orimligt att ta ut en annonskatt som delvis används för att subventionera samma tidningar.”

Detta uttalande från de fackliga klubbarna vid dessa tidningar går tvärs över partilinjerna. Åtskilliga framställningar har vidare gjorts från Tidningsutgivareföreningen, som ju också har medlemmar i samtliga partier.

Det har vidare från statsmakterna hävdats att huvudansvaret för tidningarnas fortbestånd och utveckling vilar på dem själva. Det anges klart i propositionen 1975/76:131. Jag skulle i all vänlighet vilja fråga statsrådet Mundebo, om han delar uppfattningen att tidningarna skall ha huvudansvaret för sin ekonomi.

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Ja, jag delar den uppfattningen. Samtidigt är jag klar över att det i dagsläget är nödvändigt med ett samhälleligt stöd till dagspressen. Jag vill försäkra att jag är väl medveten om dagspressens besvärliga ekonomiska situation, som självfallet är en betydelsefull faktor vid prövningen av annons- och reklamskattens framtid.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag vill nu definitivt uppfatta budget- och ekonomiminister Mundebos svar som klart positivt, eftersom han deklarerar att han är fullt införstådd med dagstidningarnas allvarliga ekonomiska situation. Det är rimligt att dagstidningarna själva bär ansvaret för sin ekonomi i ett samhälle

som vilar på marknadsekonomins grundvalar. När nu så är fallet måste man fråga sig om det är rim och reson i att fortsätta en sådan politik för ekonomisk omfördelning som staten bedriver med dels annonsskatt, dels ett selektivt presstöd. Detta stöd innebär att vissa tidningar får subventioner, som de facto påverkar situationen för konkurrerande tidningar och för dessa kan innebära en direkt belastning.

Jag undrar vad man skulle säga på fackligt håll, om det inom någon annan krisbransch, t. ex. skogsnäringen, skulle tillämpas en liknande omfördelningspolitik innebärande att man tar pengar från somliga företag och ger stöd åt andra företag som har sämre ekonomi.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om användningen av vattenregleringsmedlen

Jordbruksministern ERIC ENLUND erhöll ordet för att besvara *Sven Lindbergs* (s) den 11 december anmälda fråga, 1978/79:226, och anförde:

Herr talman! Sven Lindberg har frågat mig dels om jag vill redogöra för regeringens principiella inställning till frågan om en utvidgning av vattenregleringsmedlens användning, dels när den pågående översynen av de tillämpningsföreskrifter som gäller för medlens användning väntas bli klar.

I samband med att tillstånd enligt vattenlagen ges till vattenreglering åläggs tillståndshavaren att årligen betala en regleringsavgift. Avgiften skall användas bl. a. för att tillgodose allmänna ändamål beträffande den bygd som berörs av regleringen. Användningen av avgifterna regleras i vattenlagen och i en kungörelse från år 1953. Ytterligare tillämpningsföreskrifter utfärdades av Kungl. Maj:t år 1967.

Bakom de nuvarande bestämmelserna om regleringsavgift ligger den uppfattningen att den vinst som regleringsföretaget ger ofta uppkommer på bekostnad av avsevärda naturförändringar i den omgivande bygden och i form av olägenheter av olika slag för befolkningen. Det har därför ansetts rimligt att en del av denna vinst kommer bygden till godo i form av avgiftsmedel. Jag anser att detta synsätt fortfarande har giltighet.

Den framtida användningen av regleringsavgiften hänger bl. a. samman med hur avgiftssystemet kommer att utformas i framtiden. I vattenlagsutredningens förslag till ny vattenlag ingår bl. a. ett nytt avgiftssystem. Förslaget, som har remissbehandlats, övervägs f. n. inom regeringskansliet. Det har ansetts lämpligt att i det sammanhanget överväga frågor om användningen av regleringsmedlen och därmed också tillämpningsföreskrifterna. Denna översyn har en något vidare omfattning än den som omnämns av Sven Lindberg i hans fråga och som redovisades i näringsutskottets betänkande 1976/77:30.

Proposition med förslag till ny vattenlag torde komma att föreläggas riksdagen tidigast våren 1980.

SVEN LINDBERG (s):

Herr talman! Bakgrunden till frågeställningen är, som framgår av både frågan och den motion vi väckt här i riksdagen, att i de bygder där regleringsföretagen är lokaliserade har kommunerna oftast dålig ekonomi och svagt utvecklat näringsliv. Vi har därför sett det som önskvärt att en samordning av medel och resurser kommer till stånd.

Det har länge förelegat ett önskemål från de fyra nordligaste länen om en utvidgning av föreskrifterna när det gäller användningen av vattenregleringsmedlen så att de skulle kunna användas i större utsträckning för att stödja uppbyggnad av företag inom berörda områden. En framställning gjordes till den socialdemokratiska regeringen 1976, men som bekant kom ett regimskifte emellan, varför vi motionerade i riksdagen 1977. Vi fick då svaret att frågan bereds inom regeringen. Nu uppger jordbruksministern att frågan bereds i samband med översynen av vattenlagen. Det leder till frågeställningen: Pågick inte den beredning av den här frågan som uppgavs av näringsutskottet?

Jordbruksministern säger i svaret på min fråga att han ansluter sig till de regler som gäller nu. Men frågeställningen var egentligen hur regeringen ställer sig till en utvidgning av medlens användning. Det är det som vi ser som mycket angeläget.

Vi kan konstatera att medlen med det användningsområde som f. n. täcks in av reglerna visserligen har gjort mycket stor nytta och inneburit mycket positivt för berörda bygder. Men dels har en hel del redan byggts upp inom det område där reglerna är användbara, dels känner jordbruksministern mycket väl till den strukturomvandling som pågått i just de här bygderna, där näringslivet sviktar och där det skulle vara mycket angeläget att inom lokala arbetsmarknader få använda dessa medel i viss utsträckning till uppbyggnad av företag. Det skulle vara roligt att höra vad regeringen har för inställning till den principiella synen.

Sedan måste jag beklaga att det inte kommer något förslag förrän 1980. Jag förmodar att det inte finns någonting att göra åt den saken. Men det skulle ändå ha varit skönt om man hade kunnat göra en utvidgning av medlens användning i avvaktan på det förslag som kommer först 1980. Det här är någonting som brådskar.

Jordbruksministern ERIC ENLUND:

Herr talman! Den beredning som nämnts i näringsutskottets betänkande och som Sven Lindberg här omnämner bedömdes lämplig att sammankoppla med den samlade bedömning som skulle göras i anledning av vattenlagsutredningens förslag.

Sedan har jag naturligtvis full förståelse för de förväntningar som kan ställas på vattenregleringsmedlens användning i framtiden. Inom den ram som avgiftssystemet ger måste självfallet en sådan avvägning göras att de mest angelägna önskemålen tillgodoses.

Det gäller självfallet inom både nuvarande system och det som kan tänkas komma i anledning av det vilande förslaget.

Eftersom en översyn av reglerna nu skall ske i ett större sammanhang, är det rimligt att de önskemål som Sven Lindberg fört fram behandlas samtidigt med denna. Då kan man också bedöma – och jag anser det också rimligt att så görs – på vilket sätt man kan uppfylla de önskemål som Sven Lindberg har när det gäller de sysselsättningsskapande insatserna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om tidigareläggning av SJ:s byggnadsprojekt i Ånge kommun

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM erhöll ordet för att besvara *Martin Olssons* (c) den 7 december anmälda fråga, 1978/79:220, och anförde:

Herr talman! Martin Olsson har frågat mig om jag är beredd att medverka till att något eller några av SJ:s byggnadsprojekt inom Ånge kommun tidigareläggs.

Det är riktigt att SJ i sin långtidsbedömning f. n. räknar med ett behov av att genomföra flera byggnadsobjekt inom Ånge kommun under 1980-talet. Planerna omfattar bl. a. dubbelspår mellan Ånge och Bräcke, ombyggnad av rangerbangården i Ånge, en ny vagnverkstad och en ny driftcentral i Ånge. Det är således fråga om förhållandevis stora byggnadsobjekt, som måste föregås av ett omfattande utrednings- och projekteringsarbete. Det är bl. a. därför tveksamt i vilken mån en tidigareläggning är möjlig f. n.

Regeringen har tidigare i år beslutat om omfattande sysselsättningsfrämjande åtgärder i Västernorrlands län. Behovet av ytterligare åtgärder bedöms i första hand av arbetsmarknadsmyndigheterna. Möjligheterna att tidigarelägga något av SJ:s byggnadsobjekt i Ånge bör prövas i sådant sammanhang.

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Alltsedan järnvägsknutpunkten tillkom för ca 100 år sedan har SJ:s verksamhet varit av mycket stor betydelse för Ånge. Denna ställning som den viktigaste arbetsgivaren inom området måste anses ge SJ ett stort ansvar för sysselsättningen i kommunen även i framtiden. Med hänsyn till det nuvarande svåra sysselsättningsläget i Ånge kommun måste åtgärder vidtas både för att långsiktigt lösa sysselsättningsproblemen och för att öka antalet arbetstillfällen under de närmaste åren.

SJ har ju planer på flera utbyggnadsprojekt i eller i anslutning till Ånge under första hälften av 1980-talet, såsom även framgår av kommunikationsministerns svar. Inget av dessa projekt ger emellertid långsiktigt fler arbetstillfällen inom SJ i Ånge, men de kan kanske ändå medverka till att en omfattande SJ-verksamhet på lång sikt behålls där.

Av projekten är byggandet av dubbelspår mellan Ånge och Bräcke – en 35 km lång sträcka – det som kostar mest, nämligen ca 60 milj. kr. Det berör ju även Bräcke, en annan kommun med lika stora sysselsättningsvärigheter som Ånge.

Jag har ställt frågan om en eventuell tidigareläggning av något av projekten med hänsyn till vikten av att så snart som möjligt öka arbetstillfällena inom kommunen. Enligt tidningsuttalanden skulle SJ:s ledning välkomna en tidigareläggning av något av projekten genom att det t. ex. genomförs som beredskapsarbete. Både med hänsyn till de fördelar det har för SJ och dess personal att så snart som möjligt få genomföra moderniseringar och med hänsyn till SJ:s speciella ansvar för sysselsättningen i området tycker jag det finns starka skäl att undersöka möjligheterna till en tidigareläggning.

I svaret hänvisar statsrådet till att stora satsningar gjorts på sysselsättningsbefrämjande åtgärder i Västernorrlands län. Men de satsningarna måste bedömas i förhållande till behovet i länet, och Västernorrlands län är ett av de län som har ett mycket stort behov. Ser vi på de olika delarna av länet är Ånge kommun den som har det svåraste sysselsättningsläget. Därför talar synnerligen starka skäl för att även SJ medverkar till att öka sysselsättningen.

Det sägs i svaret att det är tveksamt i vilken mån tidigareläggning är möjlig på grund av det omfattande utrednings- och projekteringsarbetet. Jag skulle vilja fråga i vad mån statsrådet är beredd att medverka till att utrednings- och projekteringsarbetet påskyndas så att en tidigareläggning av t. ex. dubbelspårsbygget mellan Ånge och Bräcke kan möjliggöras.

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM:

Herr talman! SJ utreder f. n. dels den framtida trafiken på övre Norrland, dels olika tekniska alternativ för dubbelspårsutbyggnaden.

När det gäller dubbelspåret är ett alternativ vad man kallar grovprojekterat. Men SJ vill också studera andra alternativ närmare.

Ordinarie byggstart har planerats till 1980-talets första hälft. Det är möjligt att byggstarten rent tekniskt kan läggas något tidigare, och jag är naturligtvis beredd att undersöka det närmare om det skulle bli aktuellt av sysselsättnings-skäl. I vilken mån tidigareläggning är motiverad från sysselsättnings-synpunkt ankommer, som jag sade i mitt svar, dock inte på mig att avgöra.

Bangårdsombyggnaden hänger delvis samman med dubbelspårsutbyggnaden, och den nya vagnverkstaden är på grund av markfrågor helt beroende av rangerbangårdens framtida utformning. Påbörjan av den nya driftcentralen är planerad till början av 1980-talet, och någon tidigareläggning av den bedöms f. n. inte vara möjlig.

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för de uppgifterna, som jag betraktar som delvis positiva. Jag förstår mycket väl att ett omfattande utredningsarbete måste föregå sådana här projekt. Men, som jag sade, med hänsyn till behovet att snabbt verka för ökad sysselsättning och med hänsyn till det ansvar SJ

måste ha för detta finns alla skäl att SJ medverkar till att något av projekten kan tidigareläggas. Jag hoppas att jag kan tolka svaret som att statsrådet ser positivt på detta.

Statsrådets uttalande i svaret, att möjligheterna att tidigarelägga något av projekten bör prövas med hänsyn till arbetsmarknadspolitiska behov, hoppas jag få tolka så, att avsevärda insatser görs för att om möjligt tidigarelägga något av projekten, och då torde dubbelspårsbygget vara det som ger den bästa sysselsättningseffekten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om svenskt bistånd till namibiska flyktingar i Angola

Utrikesministern HANS BLIX erhöll ordet för att besvara *Anna Lisa Lewén-Eliassons* (s) den 11 december anmälda fråga, 1978/79:228, och anförde:

Herr talman! Anna Lisa Lewén-Eliasson har frågat mig vad regeringen avser göra för att bistå de namibiska flyktingarna i södra Angola i den krissituation som uppstått.

På grund av sydafrikanska raider har ca 10 000 namibiska flyktingar tvingats evakuera sina läger och fly till andra delar av Angola. Situationen förvärras av att området just nu hemsöks av kraftiga regn.

Genom telegram från FN:s flyktingkommissaries representant i Angolas huvudstad, Luanda, fick UD och SIDA kännedom om den allvarliga situationen torsdagen den 7 december. Efter samråd inom UD:s katastrofgrupp och med flyktingkommissarien i Genève beslöt SIDA den 8 december betala ut 1 milj. kr. från katastrofanslaget till flyktingkommissarien för omedelbara hjälpåtgärder.

Dessa var redan under förberedelse av de angolanska myndigheterna och flyktingkommissarien. De har därför kunnat verkställas snabbt. Flyktingarnas provisoriska läger, som har slagits sönder av de våldsamma regnen, förses nu med byggnadsmaterial, tält, vattentankar, skyddande kläder, malariaprofylax och andra förnödenheter. Ett nytt läger håller på att upprättas. Det ligger omkring 700 km från den region som hemsökts av Sydafrika.

ANNA LISA LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min fråga.

Det är sydafrikanernas upprepade kränkningar av området i södra Angola – såväl med deras flyg- som med deras markstridskrafter – som har gjort att myndigheterna i Angola varit tvungna att flytta de namibiska flyktingarna från Huilaprovinsen till ett helt annat område, som ligger på så stort avstånd som 600–700 km från det ursprungliga. Som framgick av svaret från utrikesministern har denna flyttning måst företas under mycket svåra

förhållanden med bl. a. kraftiga, tunga regn. Dessa har naturligtvis försvårat inte bara vistelsen i lägren utan också upprättandet av ett nytt läger och själva förflyttningen.

Jag ha förstått att de särskilda krav och önskemål som man riktat till FN:s flyktingkommissarie och därigenom även till Sverige nu kommer att behandlas med största skyndsamhet. Det är jag tacksam för. Jag är övertygad om att de som har att klara av de här frågorna är utomordentligt tacksamma för att man träder in snabbt.

En allmän upptrappning av våldet och förtrycket har kommit till stånd i Sydafrika, i hela södra Afrika f. ö., samtidigt som Sydafrika på ett infernaliskt sätt motarbetar frigörelsesträvandena i Namibia och Rhodesia. Befrielseörelserna möts ju med en allmän upptrappning av våldet och förtrycket. När man vet hur det gick till vid massakern i Kassinga och hur olika läger i Zimbabwes gränstrakter i Moçambique och Zambia har blivit utsatta, så förstår man hur svårt det är att klara av de stora flyktingströmmarna, som ju hela tiden bara ökar. Det är enorma påfrestningar man har att kämpa mot i samband med upprättandet av dessa flyktingläger.

SIDA hade någon uppgift våren 1978 om att det rör sig om 140 000 människor. Bara i Angola finns oerhört stora mängder flyktingar. Angola har haft 200 000 zairiska flyktingar som man nu skall omplacera och har dessutom att ta emot sin egen befolkning, som har varit ute på flykt tidigare.

Samtidigt som jag tackar för svaret, som jag förstår är ett besked om att den speciella fråga som jag tagit upp kommer att ordnas så fort som det över huvud taget är möjligt, vill jag fråga: Anser utrikesministern att de krav som redan är anmälda och kan förutses för innevarande budgetår kommer att kunna mötas med åtgärder från svensk sida under det anslag som vi f. n. har, eller kommer detta inte att vara till fyllest?

Utrikesministern HANS BLIX:

Herr talman! Först några ytterligare upplysningar.

Flyktingströmmen från Namibia till södra Angola uppgick i april till ungefär 30 000. Efter Kassingamassakern, där 700 flyktingar dödades den 4 maj, skedde en flyttning till tre nya läger litet längre in i Angola. Vad som nu har skett är att man efter nya sydafrikanska raider har genomfört ytterligare en flyttning. Sedan svaret skrevs har jag fått reda på att det är uppåt 15 000 flyktingar som har flyttat från de här tre lägren till ett nytt läger, som tycks vara mycket gynnsamt. Det ligger 30 mil söder om Luanda. Det tycks också vara så att situationen nu är något gynnsammare – regnen har upphört och förflyttningarna går lättare.

Vad beträffar ytterligare insatser finns det i vår budget inom ramen för SWAPO fortfarande kvar en del medel som kan utnyttjas. Vi följer naturligtvis kontinuerligt utvecklingen, och i den mån ytterligare insatser behövs kommer vi att försöka göra dessa tillgängliga inom ramen för katastrofanslag.

ANNA LISA LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Det var ett gott stycke in i november som jag genom en särskild kanal från SWAPO fick påstötning om de önskemål som man hade framfört, just de punktåtgärder som vi här diskuterar. Det har gått några veckor sedan dess, och det är bra att regeringen är beredd att vidta åtgärder – det är jag endast tacksam för.

Jag förstår nu att min fråga kan vara litet svår att vidga på det sätt som jag gjorde, men jag gjorde det mot bakgrund av just de siffror som utrikesministern nu anförde en del av och som visar vilka enorma flyktingskaror det rör sig om. Och varje dag läser vi om hur de stora flyktinglägren utsätts för olika påfrestningar på grund av att man inte löser upp den konfliktsituation som finns i Namibia och Rhodesia.

Vi trodde ju faktiskt för några månader sedan, kanske även för några veckor sedan, att vi skulle ha en annan utveckling på gång i Namibia, möjligen också i Rhodesia. Dessa strävanden från FN, som även Sverige har deltagit i, har inte alls lyckats. Situationen blir bara mer och mer konflikttyngd. Det är därför som denna situation, med flyktingströmmarna och flyktinglägren, är så ödesdiger. Det är inför denna som jag undrar om Sverige också är berett att se över sina möjligheter att vidta åtgärder.

Utrikesministern HANS BLIX:

Herr talman! Jag är själv starkt medveten om situationen i södra Afrika. Jag besökte i juni ett flyktingläger i Moçambique och jag kan väl föreställa mig vilka svårigheter man har i Angola.

Jag vill bekräfta vad jag sade nyss, att vi hela tiden uppmärksamt följer situationen och gör de insatser som vi kan. Jag kan upplysa om att regeringen denna vecka kommer att fatta beslut om att ställa 8 miljoner till flyktingkommissariens förfogande, för flyktingar i södra Afrika. Jag tror att fru Anna Lisa Lewén-Eliasson kan vara säker på att regeringen intar en mycket positiv hållning till att söka bispringa dem som verkligen har det ohyggligt svårt.

ANNA LISA LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag tackar för dessa ytterligare uppgifter.

Jag utgår från att utrikesministern och alla hans medarbetare är lyhörda för alla röster som kommer från SWAPO, andra befrielse rörelser och över huvud taget från dem som arbetar med dessa problem.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om regeringens stöd för legalisering av Turkiets kommunistiska parti

Nr 57

Måndagen den
18 december 1978

*Om regeringens
stöd för legalisering
av Turkiets kom-
munistiska parti*

Utrikesministern HANS BLIX erhöll ordet för att besvara *Oswald Söderqvists* (vpk) den 12 december anmälda fråga, 1978/79:233, och anförde:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig om jag vill ta upp frågan om en legalisering av TKP till diskussion med premiärminister Ecevit.

Sveriges inställning till frågor om demokrati och mänskliga rättigheter är väl känd. Vi ger uttryck åt denna vår inställning även vid samtal med framstående företrädare för andra länder.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret på min fråga. Det var ju kort men inte innehållslöst.

Jag vill litet närmare redovisa omständigheterna kring den rättegång som satts i gång i Turkiet mot den förläggare jag omnämnt i min fråga, och jag vill även litet närmare utveckla bakgrunden därtill.

Rättegången kom till stånd därför att förläggaren hade åtalats för att han hade tryckt det kommunistiska partiets program. Enligt 141 och 142 §§ i den turkiska statslagen är det möjligt att igångsätta en sådan rättegång. Senare har rättegången utvecklats till en allmän protest mot att det turkiska kommunistpartiet TKP förklarats vara illegalt. Krav har rests på att partiet skall legaliseras. Det är i stort sett bakgrunden till det hela.

Jag vill uppehålla mig litet vid 141 och 142 §§, som åberopats. Det är från början fascistiska lagparagrafer. De dök upp först i Italien 1926 under Mussolinis regim. 141 § innebär i korthet att arbetarklassen är förbjuden att organisera sig och bilda ett kommunistiskt parti. 142 § förbjuder propaganda och spridande av partiets ideologi och teori. I detta fall är det 142 § som varit aktuell.

Dessa paragrafer infördes i Turkiets strafflag 1932 och låg väl i linje med den allmänna reaktionära strömning som inträffade under denna tid i hela världen, framför allt i Västeuropa och angränsande länder.

Sedan dess har paragraferna hängt kvar. De finns alltså fortfarande kvar i den turkiska strafflagen. Turkiet är f. n. det enda EG-land där det kommunistiska partiet är förbjudet, och det har inneburit att denna rättegång har erhållit den omfattning och den publicitet som den har fått. Den har väckt stora internationella protester, och påtryckningar har förekommit från olika partier och organisationer överallt, även i Västeuropa.

I Turkiet har som vi vet under den tidigare regimen rått en kraftig förföljelse av vänsterkrafter, givetvis framför allt det kommunistiska partiet. Denna förföljelse har naturligtvis inte fortsatt med myndigheternas benägna tillstånd efter denna regims tillträde, men genom s. k. dödsbrigader och annat har den pågått. Antalet dödsoffer har snarare ökat än minskat sedan premiärminister Ecevits regering tillträdde.

Det gäller alltså en ganska omfattande sak och inte enbart det kommunistiska partiet. Det gäller även andra folkgrupper som man kan betrakta som

progressiva och som vill ingripa mot de starka fascistiska krafterna i Turkiet. Det är mot denna bakgrund man skall se min fråga till utrikesministern. Om jag tolkar utrikesministerns svar positivt tror jag att han, trots att detta inte sägs ut, gärna tar upp mitt resonemang. Jag vill inte vidare pressa på i frågan utan förutsätter att utrikesministern har dessa saker i åtanke. Det finns ju också många andra saker som behöver diskuteras med premiärminister Ecevit när det gäller mänskliga fri- och rättigheter, inte enbart gällande det kommunistiska partiet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om den svenska vapenexporten

Handelsministern HADAR CARS erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara

dels de den 6 resp. 10 november anmälda interpellationerna
1978/79:65 av *Oswald Söderqvist* (vpk) och
1978/79:78 av *Alf Lövenborg* (apk), till utrikesministern,

dels en den 7 december anmäld fråga
1978/79:222 av *Maj Britt Theorin* (s), till utrikesministern,

och anförde:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat mig om jag anser att det råder inre stabilitet i Iran och om jag bedömer läget i Iran tidigare under 1970-talet som stabilt. Oswald Söderqvist har vidare frågat mig om jag anser att Indonesien befinner sig i krig och om jag anser att vi skall följa våra egna regler för vapenexport, som förbjuder sådan export till land som befinner sig i krig eller är drabbat av inre oroligheter.

Alf Lövenborg har frågat utrikesministern om han överväger att vidta åtgärder för att stoppa den svenska vapenexporten till Indonesien. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Maj Britt Theorin har frågat utrikesministern om han anser det vara omdömesgillt att exportera vapen till Indonesien samtidigt som Sverige i FN deklarerar sitt stöd till befrielsekampen på Östra Timor samt om utrikesministerns uttalande att "defensiva vapen kan säljas till stater som har inre väpnade oroligheter" innebär att regeringen tänker tillämpa nya tolkningar för utökning av krigsmaterielexporten. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Då de frågor som ställts av Oswald Söderqvist, Alf Lövenborg och Maj Britt Theorin delvis sammanfaller har jag valt att besvara dem samtidigt.

Riktlinjer angående svensk krigsmaterielexport antogs av riksdagen år 1971 (prop. 1971:146, UU 1971:21, rskr 1971:343). Regeringen har att följa de i riktlinjerna fastställda reglerna och tänker inte göra några nytolkningar av

dessa.

Enligt de i riksdagen antagna riktlinjerna får tillstånd inte beviljas för export till

"stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat",

"stat som är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt" och

"stat som har inre väpnade oroligheter".

Vid tillämpningen av dessa regler bör man, enligt riktlinjerna, "skilja mellan materiel av utpräglat defensiv karaktär och krigsmateriel i övrigt". Som exempel på defensiva vapen anger riktlinjerna kustartilleri- och luftvärnsmateriel. Till stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat skall inte ens defensiv materiel kunna exporteras. I de övriga fallen, inkl. det fall att en stat har inre väpnade oroligheter, bör enligt riktlinjerna export kunna tillåtas av "sådan materiel som inte kan utnyttjas för att påverka den föreliggande krissituationen". Det var dessa riktlinjer och ingenting annat som utrikesministern återopade.

Som medlem av FN:s säkerhetsråd tog Sverige i slutet av 1975 ställning mot den väpnade aktion varmed Indonesien sökte annektera den tidigare portugisiska kolonin Östra Timor. Sverige har sedan dess stött de FN-resolutioner som hävdar Östra Timors rätt till självbestämmande och krävt tillbakadragande av Indonesiens styrkor från området. Såsom anges i utrikesutskottets betänkande 1978/79:13 har utvecklingen mot ett allt fastare inlemmande av Östra Timor i Indonesien emellertid inte stått att hejda. Stödet i FN för resolutionerna om Östra Timor har efter hand minskat. Vid årets generalförsamling röstade endast en dryg tredjedel av medlemmarna, varibland Sverige, för resolutionen. Australien, Nya Zeeland och ASEAN-länderna har uttryckligen erkänt den indonesiska överhögheten över Östra Timor.

Motstridiga uppgifter föreligger om den faktiska situationen på Östra Timor. Motståndsrörelsen Fretilin, som numera leds från Moçambique, hävdar att rörelsen har en betydande kontroll över territoriet. Andra uppgifter tyder på att Östra Timors befolkningscentra helt behärskas av indonesierna som också skulle ha den administrativa kontrollen över landet i sina händer.

Varken den svenska eller någon annan regering erkänner Östra Timor som en stat. Situationen kan därför inte karakteriseras som en väpnad konflikt mellan stater.

Det kan diskuteras huruvida en situation av det slag jag nu beskrivit bör ses som "inre väpnade oroligheter", eller en situation i vilken mänskliga rättigheter undertrycks. Hur dessa frågor än bedöms kan de av riksdagen fastställda riktlinjerna inte anses utesluta export till Indonesien av sådan krigsmateriel som inte kan utnyttjas för att påverka den föreliggande krissituationen eller för att undertrycka mänskliga rättigheter.

Sverige exporterade under åren 1959–1962 luftvärnsartilleri till Indonesien. 1968 gav dåvarande handelsministern tillstånd till leverans av reservdelar till dessa pjäser. I december 1976 beviljade regeringen exportlicens som också

gällde reservdelar till det luftvärnsartilleri som levererats under nämnda år. I juni 1978 beviljade regeringen ytterligare en licens avseende export av luftvärnsmateriel för Indonesien.

Flera faktorer medverkade härtill. Exporten framstod som en fortsättning av den export som tidigare förekommit. Just beträffande reservdelar föreskrivs f. ö. i de av riksdagen fastställda riktlinjerna att endast internationella avtal, beslut av FN:s säkerhetsråd eller folkrättsliga regler skall vara hinder för export. Av vikt var vidare att luftvärn enligt riktlinjerna angavs såsom defensiv materiel och att materielen i fråga inte kunde förväntas påverka situationen på Östra Timor.

Beträffande frågorna om Iran vill jag säga följande:

De beslut som fattades under 1970-talet om tillstånd för export av viss krigsmateriel till Iran grundades på en bedömning från fall till fall, varvid såväl materielens karaktär som läget i Iran beaktades. Besluten har, enligt min mening, stått i full överensstämmelse med gällande riktlinjer. Regeringens beslut att stoppa krigsmaterielexporten till Iran grundar sig på det politiska läge som f. n. råder där.

Riktlinjerna för krigsmaterielexport anger den yttre ramen för tillståndsgivningen i fråga om sådan export. Inom denna ram är det regeringens sak att göra en bedömning av varje ansökan. Det ligger i sakens natur att fall kan inträffa där olika meningar kan göra sig gällande. Det är regeringens uppfattning att tillämpningen av reglerna bör vara restriktiv.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret på min interpellation. Handelsminister Cars har i och med detta svar sällat sig till den långa rad av handelsministrar och andra regeringsledamöter som har fått stiga upp i riksdagen och försöka försvara svensk vapenexport i omöjliga lägen. Jag förstår att det är en otacksam uppgift.

De regler som vi alltid diskuterar i sådana här sammanhang känner vi alla väl till, och de är också kortfattat redovisade i interpellationssvaret. Det framgår av de inträffade händelserna den här gången liksom så många gånger tidigare att reglerna är omöjliga att tillämpa strikt. De är skrivna som gummiparagrafer, och de används som gummiparagrafer.

Som reglerna är skrivna kan vi tillåta export till olika länder och områden så länge det är lugn och ordning i landet eller området i fråga. Sedan finns våra vapen där när det utbryter konflikter. Det olyckliga och det otäcka är att den svenska vapenexporten under efterkrigstiden nästan alltid har gått till länder med diktatoriska system eller system där mänskliga fri- och rättigheter varit undertryckta eller där demokratin har varit ganska dålig.

I sådana stater råder som regel lugn och ordning så länge regimen orkar upprätthålla ett sådant tillstånd, och då kan vi enligt våra regler sälja vapen till dem. När motståndet mot regimen hårdnar och det blåser upp väpnade konflikter inne i landet, då har vi våra vapen där. Bara i den situationen ligger alltså orimligheten i bestämmelserna. Det har man då försökt mildra, och reglerna har omarbetats från tid till annan. Man har infört begrepp som

mänskliga rättigheter, väpnade oroligheter osv.

Jag anser att vapenexport har ägt rum utan att man ens tillämpat de regler som finns. Egentligen skulle någon vapenexport inte ha tillåtits till stater med diktatoriska system, där de mänskliga rättigheterna självklart undertrycks – ett par av dessa stater har nämnts i interpellationerna, men det finns många andra, t. ex. i Latinamerika – om vi skulle leva upp till bestämmelserna, vilket vi alltså inte gör och inte har gjort någon gång.

Det som är oroväckande nu är att man kan iaktta en ökning igen av den svenska vapenexporten. Under 1950-talet låg den på 1,5 och upp till 2 % av den totala exporten – den har alltid varit liten, i sådana siffror räknat. Efter de hårda debatter som fördes under särskilt senare hälften av 1960-talet har vapenexportens andel minskat och i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet i stort sett hållit sig under 1 %. Nu kan vi åter se en ökning, och ökningen faller som jag sagt just på de stater som vi egentligen inte skulle sälja till.

Det är intressant, vilket jag vill återkomma till, att svenska vapen aldrig råkat hamna på den sidan i konflikterna där det finns progressiva element. Vi säljer aldrig vapen till befrielseströrelser och andra motsvarande idériktningar, utan de hamnar alltid på den andra sidan.

Vad beträffar det nu aktuella fallet, Indonesien och Östra Timor, har det diskuterats vad det är för slags konflikt, och då måste man bläddra i våra bestämmelser.

Det kan inte vara en inre, väpnad konflikt, eftersom varken vi eller FN erkänner Indonesiens överhöghet över Östra Timor. Där slipper man alltså lindrigt undan.

Men, säger man – och det upprepas i interpellationssvaret – det är inte heller någon väpnad konflikt mellan stater. Där måste jag bli kritisk, för enligt FN-resolutionen handlar det närmast om detta. Östra Timor är inte formellt frikopplat från Portugal. Indonesien har gått in i området mot FN-resolutionen, och detta har fördömts av en stor internationell opinion.

Om det inte är en väpnad konflikt mellan stater, vad är det då? Jag skulle vilja ha ett mera precist svar på det; jag tycker inte att vad som står i interpellationssvaret är tillräckligt. Vi erkänner inte Östra Timor som stat, men formellt är Östra Timor fortfarande en portugisisk koloni, och då är det en internationell konflikt mellan stater, och vi bör inte sälja vapen dit om vi följer våra egna bestämmelser.

Detta är vad som framgår av FN-resolutionen, såvitt jag kan förstå.

För att koppla in mera av våra egna bestämmelser, så har vi detta med mänskliga rättigheter. Det framgick tydligt alldeles nyligen när man behandlade vår motion om Östra Timor att det har förekommit vad som måste betecknas som folkmord i Östra Timor, utfört av de indonesiska trupperna. Det hänvisas i debatten till olika internationella rapporter, och det torde vara ett entydigt bedömande att det förhåller sig på det här sättet. Inte heller efter den nyssnämnda bestämmelsen borde vi alltså exportera några vapen dit.

Det finns en annan intressant sak i sammanhanget. Exporten av reservdelar – det kallas så; vi vet inte exakt vad det är – kom i gång 1977 på våren. Men hösten 1976 var Fretilins representant Ramos Horta här i Sverige. Enligt

uppgift fick han försäkringar av regeringen att någon vapenexport inte skulle ske till Indonesien. Våren 1977 fattar regeringen beslut om vapenexport. Jag skulle vilja fråga: Vad har hänt mellan hösten 1976 och våren 1977, eftersom detta löfte uppenbarligen brutits?

Man kommer inte ifrån slutsatsen att under de borgerliga regeringarnas tid – både under trepartiregeringens och den nuvarande folkpartistiska minoritetsregeringens tid – förefinns en tydlig tendens att öka vår aktivitet på vapenexportområdet. Det kan avläsas inte bara i det här fallet, utan i många andra fall. Detta anser jag är allvarligt och någonting som vi måste öka uppmärksamheten på och kontrollera bättre.

Jag vill så säga några ord om uttrycket defensiva vapen, som också blivit ganska viktigt i detta sammanhang. Jag har haft saken uppe tidigare här i kammaren med förre handelsministern. Vad är defensiva vapen? Enligt min uppfattning finns inga defensiva vapen, och det vore bra om vi slapp höra detta nonsens. Ett vapen kan man använda mot en motståndare. Används det i ett offensivt syfte blir det ett offensivt vapen, men används det i försvarssyfte blir det defensivt. Luftvärnskanoner som det här är fråga om är både offensiva och defensiva vapen. Uttrycket defensiva vapen är dumt.

Bofors luftvärnsautomatkanoner 40 mm och 57 mm går naturligtvis utmärkt att använda mot markmål och mot trupp. Ett av argumenten för anskaffningen av Bofors luftvärnsautomatkanon 57 mm till svenska marinen var just att den skulle kunna användas i kombinationer av luftförsvar och försvar mot mark- och sjömål. Det var ett av de bakomliggande argumenten när man skaffade pjäsen. I Bofors instruktioner finns det utförliga redogörelser för hur pjäsen skall användas när man går över från luftbekämpning till markbekämpning. Det är därför nonsens och det är löjligt att säga att pjäserna inte går att använda i sådana här fall.

Frågan om Iran skall jag ta upp helt kort. Det är ett typiskt exempel på vad jag sade tidigare. I Iran hade det rätt lugn och ordning i många år, och vi har kunnat sälja våra vapen dit. Bofors har etablerat sig där och byggt upp fabriksenheter för kemisk framställning. I förlängningen går det naturligtvis bra att här tillverka ammunition. Nu har vi det läge vi har i Iran. Våra vapenfirmor finns där, och våra vapen finns där. Vi befinner oss alltså nu återigen i den här situationen. Vi får säkerligen anledning att återkomma till frågan om Iran.

Jag vill avsluta med några frågor till handelsministern.

Tycker inte handelsministern att det är besvärande att stå och hårdra de svenska exportreglerna på det sätt som här sker? Det pågår ett krig i Östra Timor, regelrätta slag utkämpas och våra vapen finns med i sammanhanget. Vad är det som sker i Östra Timor enligt den svenska regeringens bedömning? Kan det vara riktigt enligt våra regler att export får förckomma till ett så uppenbart krigsdrabbat område som detta? Jag kan inte se annat än att det är ett klart brott mot de svenska bestämmelserna.

Eftersom bestämmelserna är så svåra att tillämpa och så gummiliknande som de är vill jag fråga handelsministern, om han inte anser att det är på tiden att vi på nytt får en översyn av de svenska reglerna. Det krävdes redan under

förra riksmötet, och det kommer att krävas igen. Det borde på nytt vara dags att se över reglerna.

Så en sista fråga. Om vi nu antar att det enligt våra regler går att sälja vapen till Östra Timor, kan vi hypotetiskt anta att Fretilins representant nästa vecka kommer och vill köpa vapen av svenska firmor. Är Hadar Cars då villig att ge exportlicens för vapen till Fretilin? Logiskt sett borde det gå alldeles utmärkt, eftersom Indonesien får köpa.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Även jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Bakgrunden till de frågor som ställts finns redan i interpellationens text och har också skildrats i det föregående. Alltför mycket tid behöver inte ägnas däråt. Fakta är klara och otvetydiga. Sverige säljer vapen till Indonesien.

Statsrådet finner detta vara i sin ordning och fullt försvarbart. Jag finner det uppseendeväckande – ja upprörande.

Regeringen följer de fastställda riktlinjerna och tänker inte göra några nytolkningar, framhålls det i svaret.

Hadar Cars redogör också för riktlinjerna. Tillstånd får inte beviljas för export till

”stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat”,

”stat som är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt”,

”stat som har inre väpnade oroligheter”.

Jag finner, herr talman, att man i samtliga dessa tre kriterier skulle kunna finna motiv för att avbryta all vapenexport till Indonesien.

Östra Timor utropades som självständig republik sedan det portugisiska kolonialväldet brutit samman. Demokratiska republiken Östra Timor invaderades strax därefter av indonesiska styrkor som gick till angrepp med den hårdhet och bestialitet som är kännemärket för den indonesiska regim som Hadar Cars nyligen har gästtat.

Indonesien har gått till angrepp mot Demokratiska republiken Östra Timor och får hjälp av det neutrala Sverige. Människor dödas och massakreras av den indonesiska armén som får vapenutrustning från Sverige. Det är, herr talman, ett enastående svineri.

Hadar Cars försöker nu krypa bakom tillämpningsföreskrifter som säger att man vid vapenexporten måste ”skilja mellan materiel av utpräglat defensiv karaktär och krigsmateriel i övrigt”. Till stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat skall inte ens defensiv materiel kunna exporteras. I övriga fall, inkl. det fall där en stat har inre väpnade oroligheter, bör export kunna tillåtas av ”sådan materiel som inte kan utnyttjas för att påverka den föreliggande krissituationen”.

Hadar Cars! Min ståndpunkt är klar: Indonesien befinner sig i väpnad konflikt med Demokratiska republiken Östra Timor. Dess befrielsefront Fretilin försvarar fortfarande republiken mot de anfallande indonesiska styrkorna.

Statsrådet accepterar inte detta resonemang. Han har antagit den indone-

siska regimens ståndpunkt, att Östra Timor är indonesiskt territorium som man tänker behålla, alla FN-sanktioner till trots. Våra bedömningar på den punkten kommer inte att sammanfalla – det står helt klart – och däråt torde intet vara att göra.

Låt oss granska handelsministerns resonemang ifrån den plattform han står på, nämligen att Östra Timor nu är en del av Indonesien. Men försvaret för vapenexporten faller lika fullt ihop, eftersom man inte får exportera till "stat som har inre väpnade oroligheter". Det kan väl inte vara så, att handelsministern har blivit så hjärntvättad under besöket i Indonesien att han förnekar att det pågår en kamp, att Fretilin, trots massiva bombningar och andra insatser, fortfarande håller betydande delar av republikens territorium och att massakrer och massmord har förekommit och ännu förekommer. Så sent som den 7 december i år sade folkpartisten David Wirmark att han är väl medveten om de hemskheter som händer. Är Hadar Cars omedveten om dem, eller tycker han att också det är fullt i sin ordning?

Vad jag ville komma fram till är att även om man skulle använda sig av statsrådets plattform, att republiken inte existerar, så måste man landa på den andra definitionen, "stat som har inre väpnade oroligheter". Till sådan får export endast tillåtas av "sådan materiel som inte kan utnyttjas för att påverka den föreliggande krissituationen", heter det.

Enligt statistiska centralbyråns redovisning av den svenska exporten till Indonesien exporterade Sverige under månaderna juni 1977–januari i år 3 ton delar till vapen för militärt bruk. Enligt samma källa gäller det delar till "artillerivapen och utskjutningsanordningar för militärt bruk". Skulle inte det vara vapen som kan användas "för att påverka den föreliggande krissituationen"?

I svaret sägs att man tidigare exporterat luftvärnsartilleri och att det exporttillstånd som nu gavs gäller luftvärnsmateriel. Är det materiel som inte kan användas för att, som det heter i riktlinjerna, "påverka den föreliggande krissituationen"?

Visst kan man det, säger expertis som har tillfrågats. "Visst går det att använda luftvärnspjäser som antigerillavapen, men frågan är om det är ekonomiskt och särskilt effektivt", uttryckte sig Göran Ditzinger på försvarrets materielverk i en intervju i DN den 6 december.

Jag vill fråga: När har den aspekten förhindrat krigföring och dödande i denna vår värld? När har krig varit lönsamma annat än för vissa kapitalstarka kretsar och vapenfabrikanter? När kolonialism och fascism förenar sig i kampen mot demokratiska krafter använder man de dödsbringande vapen som finns. Det finns ingen garanti för att inte svenska Boforskanoner just nu används för att massakrera civilbefolkning eller frihetskämpar på Östra Timor.

Till handelsministern vill jag säga: Kryp inte bakom luddiga regler om defensiva vapen! I krig har t. o. m. den byxknapp som skall hålla upp soldatens byxor en strategisk betydelse, men här handlar det om betydligt större saker: Boforskanoner, reservdelar och enligt uppgift också vissa andra

vapen.

FN har så sent som i onsdags röstat igenom en FN-resolution som befäster Östra Timors rätt till oberoende och självbestämmande. Texten hade föreslagits av 13 afrikanska stater och Barbados. Den gör, heter det, "FN:s säkerhetsråd uppmärksam på den kritiska situationen i Östtimor".

Den resolutionen stöddes också av Sverige. Nu står handelsministern och försvarar vapenexporten till den indonesiska regim som trampar FN-resolutionen på fötterna och som under de senaste åren dräpt omkring 60 000 människor på det Östra Timor som får stöd av den svenska FN-delegationen, men en kniv i ryggen av den svenska regeringen.

Jag tycker att man sällan har bevittnat ett så makabert skådespel, ett sådant hyckleri. Lägg därtill att den indonesiska regimen på sitt eget territorium har dödat mer än en halv miljon – enligt andra uppgifter en miljon – människor under de mest brutala former. Där sker en kränkning av de mänskliga rättigheterna i en massomfattning som söker sin like i denna världs blodiga historia.

Den indonesiska regim som Hadar Cars vill stödja, den som regeringen nu vill utveckla förbindelserna med, är en fascistisk regim med alla dess kännetecken.

Jag bestrider att ens de nuvarande luddiga bestämmelserna för vapenexport kan användas som försvar för vapenexporten till Indonesien, men eftersom dessa uppenbarligen utgör den sköld man kryper bakom är det hög tid att lagstiftningen omarbetas, så att vapenexport av det här slaget omöjliggörs. Sverige är som bekant ett neutralt land, och de vapentransaktioner som nu får handelsministerns välsignelse rimmar illa med vår neutralitet.

Jag hade hoppats att handelsministern möjligen skulle svara att vapenexporten till Indonesien visar att lagstiftningen måste ses över. Så blev icke fallet, och jag förmodar att det beskedet innebär att vapenexport till det fascistiska Indonesien skall fortsätta, kanske t. o. m. intensifieras, liksom att Bofors och andra vapenfabrikanter även fortsättningsvis skall få tjäna pengar på varje huvud som rullar.

För Sverige och för den svenska regeringen vore det enda hederliga att man med det tillräckliga motiv som FN-resolutionen utgör satte stopp för all vapenexport till Indonesien och med all kraft understödde kravet på ett omedelbart och totalt bortdragande av alla stridskrafter från Östra Timor. Demokratiska republiken Östra Timor måste återfå chansen till fred och en demokratisk utveckling, en utveckling som avbröts i och med den indonesiska invasionen.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Frågan om vapenexporten är tyvärr en ofta återkommande fråga för Sveriges riksdag – tyvärr, eftersom de riktlinjer riksdagen antog 1971 hade till syfte att åstadkomma en restriktivitet. Principen är som alla vet ett generellt förbud mot att exportera krigsmateriel, varifrån vissa undantag medges.

Regeringar kommer och går, men tyvärr har detta hittills bara betytt att vapenexportaffärerna allt oftare kommer upp på riksdagens bord. De tolkningar av riktlinjerna från 1971 som görs från de borgerliga regeringarnas sida kan knappast uppfattas på annat sätt än som en vilja till ökning av vapenexporten i stället för den restriktivitet och minskning som riktlinjerna förutsatte. Uppenbart är att en skärpning och en översyn av reglerna skyndsamt måste till. Senast i mars i år förutskickade utrikesutskottets ledamöter att frågan skulle tas upp till diskussion.

Jag har ställt två frågor till utrikesministern, och jag konstaterar att det är handelsministern som svarar. Jag beklagar att utrikesministern ändrat sig och sitt besked för en vecka sedan, som innebar att han själv skulle svara för de underliga uttalanden han gjort i pressen. Dessa uttalanden har naturligt nog väckt ganska stor uppmärksamhet. Jag citerar ur Dagens Nyheter från den 6 december:

”Boforskanonerna är defensiv luftvärnsmateriel, hävdar utrikesminister Hans Blix. De svenska reglerna tillåter export av sådan materiel också till länder som har inre konflikter. Sverige kommer ändå att fortsätta med sitt stöd i FN till befrielseörelsen Fretilin på Östra Timor.”

Nu säger handelsministern i sitt svar: ”Till stater som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat skall inte ens defensiv materiel kunna exporteras. I de övriga fallen, inkl. det fall att en stat har inre väpnade oroligheter, bör enligt riktlinjerna export kunna tillåtas av sådan materiel som inte kan utnyttjas för att påverka den föreliggande krissituationen”. Det var dessa riktlinjer och ingenting annat som utrikesministern åberopade.” Hur naiv får man egentligen vara – ”sådan materiel som inte kan utnyttjas för att påverka den föreliggande krissituationen”?

Regeringens eget liv- och husorgan, Expressen, slår till ganska ordentligt den 7 december under rubriken ”Blix – du pratar strunt om Sveriges vapenaffärer”. I den artikeln finner man ganska intressanta uttalanden dels av en av landets bästa experter på vapenhandel, Signe Landgren-Bäckström vid SIPRI, dels av amiral Ulf Reinius, f. d. nedrustningsexpert i FN.

Om den officiella motiveringen att luftvärnskanoner inte kan användas mot gerillan säger Signe Landgren-Bäckström: ”Att kalla vapen för defensiva är ett sätt att lura allmänheten och kanske också riksdagen. --- Det finns inga defensiva vapen.”

I bl. a. Bofors annonser i internationella facktidsskrifter, har det skrivits att Bofors luftvärnskanoner har ”all purpose capability”, dvs. god verkan även vid skjutning på annat än flygplan. Ulf Reinius kommentar är denna: ”Indonesierna vore väl dumma om de inte använde sina Boforskanoner om gerillan kommer inom skotthåll --- . Den 40 mm:s kanon de troligen köpt är idealisk för små mål till sjöss.”

Men låt oss granska vad utrikesutskottet och riksdagen har uttalat när det gäller de här delarna av riktlinjerna. Utrikesutskottet anförde bl. a. följande: ”I fråga om andra stater måste från fall till fall bedömas om de utrikes- och neutralitetspolitiska skälen har så ringa vikt att export bör tillåtas. Tillstånd bör inte beviljas för export till stat som befinner sig i väpnad konflikt med

annan stat, oavsett om krigsförklaring har avgetts eller ej, stat som är invecklad i internationell konflikt, som kan befaras leda till väpnad konflikt, eller stat som *har inre väpnade oroligheter*.”

När det gäller indragandet av tillstånd skriver man bl. a. följande: ”Utskottet delar uppfattningen att gränsen mellan defensiv materiel och annan materiel är flytande och att leveranser av materiel som betecknas som defensiv kan innebära en förstärkning av den totala krigspotential som mottagarlandet förfogar över och därmed kan påverka styrkebalansen i en rådande eller hotande konflikt. Emellertid kan man urskilja viss materiel, som kan exporteras på sådant sätt att den effekt som motionärerna befarar inte inträffar.” Sedan slutar man med att säga: ”Utskottet förutsätter att nödvändig försiktighet iakttas vid tillämpningen av riktlinjerna på denna punkt.”

Jag undrar verkligen om man kan anse att utrikesministerns uttalande att man får exportera defensiva vapen i vilken situation som helst präglas av nödvändig försiktighet och om man kan säga att det står i överensstämmelse med riksdagens uttalande. Så vidlyftigt har riksdagen naturligtvis inte uttalat sig.

En grundläggande princip när man diskuterade riktlinjerna 1971 var just detta att export inte borde förekomma till orosområden. Departementschefen sade vid det tillfället att det är klart att tillämpningen kan komma att innebära svåra bedömningsproblem. Det kan ske förändringar av det politiska läget inom en viss stat eller inom en viss grupp av stater, och förändringarna kan ske mycket snabbt. Därför är det viktigt att man är mycket restriktiv. Förändringar som kan inträffa kan alltså försvåra bedömningen. Enligt departementschefens uppfattning talade detta för en mycket större restriktivitet än vad som dittills hade tillämpats vid prövningen av frågan till vilka länder som vapen skall få exporteras.

I sitt svar säger handelsministern vidare något som man uppenbarligen måste sätta ett stort frågetecken för, och jag undrar vad som där egentligen menas. Det gäller följande uttalande.

”Det kan diskuteras huruvida en situation av det slag jag nu beskrivit bör ses som 'inre väpnade oroligheter', eller en situation i vilken mänskliga rättigheter undertrycks. Hur dessa frågor än bedöms kan de av riksdagen fastställda riktlinjerna inte anses utesluta export till Indonesien av sådan krigsmateriel som inte kan utnyttjas för att påverka den föreliggande krissituationen eller för att undertrycka mänskliga rättigheter.”

Mot detta underliga uttalande står naturligtvis det som alla är medvetna om, nämligen att den materiel som levereras till Indonesien kan komma att – och det har en militär expert också uttalat – användas och med rätt stor sannolikhet kommer att utnyttjas i de krissituationer som föreligger där.

Det kan ju vara intressant att se på vad utrikesutskottet och riksdagen 1971 sade när det gällde frågan om undertryckandet av mänskliga rättigheter: ”Det som vid prövningen av tillståndsfrågan i dessa fall måste beaktas är huruvida det i vederbörande mottagarland förekommer systematiskt undertryckande av mänskliga rättigheter i FN-deklarationens mening och huruvida svensk

krigsmateriel kan komma att utnyttjas i sådana sammanhang. Förtryck av detta slag *mot individer eller folkgrupper* i förening med frihetsberövanden och *användning av väpnade enheter för att upprätthålla ordningen* torde vara den typiska situationen som avses med detta kriterium.”

Menar den folkpartistiska regeringen att det inte förekommer ett förtryck av det slag som har angivits i utrikesutskottets betänkande och som riksdagen uttalade sig om i sitt ställningstagande? Om det inte förekommer något som helst förtryck förstår jag inte vad det är vi reagerar mot i FN i detta sammanhang.

Handelsministern framhåller i sitt svar att det inte finns något hinder för export av reservdelar annat än beslut av FN:s säkerhetsråd eller folkrättsliga regler. Han anför vidare att luftvärn i gällande riktlinjer angivits såsom defensiv materiel och att materielen i fråga inte kunde förväntas påverka situationen på Östra Timor. På nytt vill jag bara återopra att denna materiel med all säkerhet såvitt vi kan bedöma med någorlunda trovärdighet och med ledning av vad experter uppgivit i pressen kan komma att påverka situationen på Östra Timor.

Utrikesutskottet sade för sin del när det gällde frågan om hinder eller icke hinder för att dra in redan beslutad export till ifrågavarande länder: ”Utfärdad exportlicens bör därför indragas, förutom vid ovillkorliga exporthinder, endast om den mottagande staten kommer i väpnad konflikt med annan stat eller får inre väpnade oroligheter.”

För det första blir då min fråga till antingen utrikesministern, som ju är närvarande här i kammaren, eller handelsministern: Menar verkligen den folkpartistiska regeringen att det inte pågår inre väpnade oroligheter på Östra Timor, och vad grundar man i så fall detta påstående på?

För det andra vill jag peka på det förhållandet att Sveriges regering i FN stöder resolutioner för befrielsekampen i Östra Timor och samtidigt öppet, visserligen efter påtryckningar, framhåller som sin syn att utförelse av vapen till Indonesien, som uppenbart kan komma att användas för att undertrycka befrielsekrörelserna på Östra Timor, står i överensstämmelse med vår vapenexportlag. Det kan inte tolkas på annat sätt än ett tydligt dubbelagerande från Sveriges sida. Min fråga är: Uppluckrar inte ett sådant dubbelagerande Sveriges utrikespolitiska anseende ganska allvarligt?

För det tredje: Nu finns det i svaret ett halvt uttalande, som möjligen skulle kunna tolkas positivt, nämligen att man inte haft för avsikt att ändra riktlinjerna i uppluckrande syfte. Om detta inte är regeringens avsikt, är regeringen då beredd att medverka till att klarare och entydigare riktlinjer fastläggs som skärper kraven för export av vapen i just sådana här situationer?

Handelsministern HADAR CARL:

Herr talman! Uppenbart är att riksdagen inte delar Oswald Söderqvists uppfattning om riktlinjerna för krigsmaterielexport eller defensiva vapen, och det är också uppenbart att Oswald Söderqvist själv är litet ambivalent i sin inställning till dessa regler: dels underkänner han dem, dels återopra han

dem.

Herr Söderqvist och fru Theorin vill jag båda erinra om att i de av riksdagen fastställda riktlinjerna anges just luftvärnsmateriel som exempel på defensiva vapen. Jag har inte anledning att ifrågasätta den bedömningen. Vidare sägs att inte ens defensiva vapen bör kunna exporteras till stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat. I övrigt bör emellertid, fortfarande enligt riktlinjerna, export av sådan materiel som inte kan utnyttjas för att påverka den föreliggande krissituationen kunna tillåtas. Enligt föreliggande uppgifter om situationen på Östra Timor torde luftvärnsartilleri av ekonomiska och tekniska skäl inte komma till användning.

Regeringen följer av riksdagen fastställda principer, som talar om vapen av defensiv karaktär. Oswald Söderqvist och Alf Lövenborg anser att man inte skall göra någon skillnad. Självklart har emellertid regeringen trots vad herrar Söderqvist och Lövenborg säger ingenting annat att göra än att följa vad riksdagen sagt, och det gör den också.

Oswald Söderqvist frågade mig om vi var beredda att sälja vapen också till Fretilin. Det finns ett avsnitt om det i riktlinjerna. Det är tänkt framför allt som ett förbud mot intervention i en annan stat, dvs. förbud mot försäljning till motståndsrörelse. Avsnittet avslutas med ett uttalande att endast etablerade stater och av Sverige erkända regeringar skall kunna vara köpare. Eftersom Östra Timor inte är en av någon erkänd stat och Fretilin icke är en av någon erkänd regering är svaret på frågan nej.

Alf Lövenborg frågade efter regeringens uppfattning om Indonesiens åtgärder i fråga om Östra Timor. På den frågan vill jag svara att den svenska regeringen gett uttryck för sin uppfattning i Förenta nationerna, alldeles klart och otvetydigt. Det väsentliga här är frågan om den svenska krigsmateriel-export som förekommit står i överensstämmelse med gällande riktlinjer.

Den export som ägt rum medges av riktlinjerna oavsett hur man vill beteckna situationen på Östra Timor. Vad regeringen i det här sammanhanget konstaterat är att situationen på Östra Timor inte kan betecknas som krig.

Av riktlinjerna framgår att hinder mot export av defensiv materiel till stat som har inre väpnade oroligheter föreligger endast om materielen kan utnyttjas för att påverka den föreliggande krissituationen. Det är min uppfattning att den materiel som levererats inte kan användas på det sättet, och därmed blir också frågan om hur situationen på Östra Timor skall betecknas i det här sammanhanget inte relevant. Vi kan emellertid konstatera att det här inte rör sig om krigsföring mellan två stater. Hade så varit fallet skulle nämligen enligt riktlinjerna inte ens export av defensiv materiel kunnat äga rum.

Till Alf Lövenborg vill jag säga att några nya ansökningar om utförsel av krigsmateriel till Indonesien inte föreligger. Det finns ingen anledning för mig att göra uttalanden om regeringens framtida ställningstagande på grund av den hypotetiska situationen att nya ansökningar skulle bli aktuella. Jag erinrar emellertid om vad jag tidigare sagt om att tillämpningen av reglerna för vapenexport bör vara restriktiv.

Beträffande trenden i krigsmaterielexporten är det alldeles uppenbart att det i kammaren råder en betydande missuppfattning om denna. Ökningen av krigsmaterielexporten har i allt väsentligt gått till Norden och andra länder i Västeuropa samt till den handfull länder utanför Europa som traditionellt har mottagit leverans av krigsmateriel. Inga nya länder har således tillkommit för svensk vapenexport och när det gäller Sveriges totala export är andelen exporterade vapen oförändrad. Det finns alltså ingen anledning att hävda att det skulle ha skett någon förändring vare sig när det gäller tolkningen av riktlinjerna eller när det gäller den restriktiva synen på medgivande av leveranser av krigsmateriel.

Utrikesutskottet har nästa år att behandla en motion om dessa bestämmelser. Riksdagen kommer alltså att ges möjlighet att då ta ställning till om den vill göra några ändringar i riktlinjerna. Jag har ingen anledning att här föregripa riksdagens uppfattning och riksdagens beslut i det avseendet.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Handelsministern anklagar mig för ambivalens och säger att jag dels hänvisar till våra regler för vapenexport, dels underkänner dem. Ja, visst gör jag det, det är klart! Jag tycker inte att de är bra. Jag tycker att de är dåliga, men nu finns de där. Men skall man tala om min ambivalens, vad skall man då säga om handelsministerns och om regeringens ambivalens? Ni tycker ju att reglerna är bra – men ändå bryter ni ju mot dem. Det är den verkliga inkonsekvensen i det här sammanhanget.

Både jag och andra här har kritiserat passusen i reglerna om defensiva vapen, för att nu kortfattat ta upp den frågan. Det är alldeles tydligt att de reglerna inte håller. Det är en passus som borde strykas. Det finns *ingen*, vare sig någon expert eller någon annan, som kan påstå att ett vapen är utpräglat defensivt. Den passusen är en gummiparagraf, som man har satt in därför att man skall kunna sälja vapen, vilket man egentligen inte skulle få göra med våra höga moraliska ambitioner. Det är där vår kritik riktar sig mot de här bestämmelserna. Men samtidigt har vi i vänsterpartiet kommunisterna i årtal – under hela efterkrigstiden – kämpat för att reglerna för svensk vapenexport skall preciseras, förbättras och skärpas. En sådan tydlig skärpning åstadkoms också i slutet av 1960-talet och i början av 1970-talet, manifesterad i beslutet 1971; det är alldeles klart. Självfallet håller jag alltså på bestämmelserna samtidigt som jag kritiserar det i dem som jag tycker är dåligt.

Sedan är det alldeles klart att handelsministern här har blivit utsedd att försvara en omöjlig sak. Det är helt omöjligt att hävda att vi kan exportera vapen – vare sig vi försöker med defensiva karakteristika eller annat – till ett sådant område som Östra Timor; där pågår ett krig. Ingen kan slingra sig undan det faktum att det är en konflikt där som kräver offer varenda dag, och det finns flera punkter i våra förkättrade bestämmelser som – oavsett om man godkänner dem eller inte – omöjliggör den exporten. Ingenting av vad handelsministern har sagt, vare sig i det ursprungliga svaret eller i repliken här, motsäger detta tydliga och klara faktum.

Jag förstår inte heller hur handelsministern nu i den här repliken om igen kan stiga upp och säga att det inte pågår något krig på Östra Timor. Det är ju naivt. Vi vet att de slåss där.

Beträffande ökningen sade Hadar Cars att den ligger kvar på samma procenttal, men om vi ser på det enskilda fallet Östra Timor, finner vi en tydlig ökning av vår vapenexport dit, fastän handelsministern sade här att en ökning endast har skett till nordiska och västeuropeiska länder. Men under 1977 exporterades till Indonesien delar till vapen och hela vapen för nära 1 milj. kr., och i början på 1978 – under de första månaderna bara – för 1,5 milj. kr. Detta måste vara en ökning, och en kraftig sådan. Där har vi alltså en tydlig ökning under den här tvåårsperioden. Det kunde vara intressant att få en redogörelse för hur den skall förklaras. Hur man än vänder på frågan tycker jag att regeringen sitter i klistret.

Det kunde vara intressant – eftersom vi har en folkpartiregering – att ta upp litet grand av folkpartiets tidigare ställningstagande i de här frågorna, speciellt under 1960-talet. Tala t. ex. med förre folkpartiledaren, Per Ahlmark, som bl. a. förde en mycket häftig och hätsk debatt på 1960-talet om vapenexport till Portugals kolonier! Han använde då samma argument som vi använder nu. Men när folkpartisterna kommer i regeringsställning faller den moraliska kappan snabbt till marken, då är man beredd att ställa upp på vapenexportörernas och de stora svenska finansintressenas villkor och låta vapen gå ut även i sådana fall som man tidigare hårt bekämpat och gått emot. Det är väl dubbelmoral om något.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Handelsministern vill hänga upp sitt försvar på det formella resonemanget huruvida Östra Timor är en stat eller ej. Därom kan man diskutera och ha skilda meningar. Våra uppfattningar är olika.

Men detta är inte huvudsaken. Huvudsaken är om vi skall tillåta export av vapen, som vi på goda grunder kan misstänka används till mordoperationer av det slag som nu sker på Östra Timor. Argumentet att det inte pågår något krig där är orimligt. Jag har färskas uppgifter från representanter för Fretilin om att ett bittert krig pågår, och det erkänner även de flesta.

Nu säger handelsministern att några nya ansökningar om vapenexport inte föreligger. Men han vill inte ge något som helst besked om han kommer att tillåta några nya vapenaffärer med Indonesien. Jag tycker det är oroväckande. Hadar Cars finner ingen motsättning i att Sverige i FN uttalar sin solidaritet med det kämpande folket på Östra Timor samtidigt som Sverige levererar vapen till den fascistregim som systematiskt håller på att ha ihjäl dem. Det är verkligen dubbelmoral.

Statsrådet håller också fast vid att vapenleveranserna inte strider mot nu gällande regler. Jag hävdar att t. o. m. de dåliga regler som nu finns borde vara argument för att stoppa vapenleveranserna.

Sedan är det frågan om defensiva vapen. Det är en annan del av det bräckliga försvaret. Statsrådet har sin tolkning, och den håller han fast vid trots att det t. o. m. för en lekman måste stå klart att man kan sänka pipan på

en luftvärnskanon och skjuta på annat än flygplan. Men jag skulle vilja vända på frågan: Vad är det som hindrar regeringen från att göra en annan tolkning, som säger att vi inte utfärdar några dispenser därför att det finns risk att vapnen kan användas i den konflikt som pågår?

Det är regeringen som beslutar om sådana saker. Hindret för regeringen att uppträda på annat sätt kan inte, som jag ser det, vara annat än att Bofors tjänar pengar på affärerna, att kretsar som är intimt lierade med folkpartiet ser profiten framför ögonen och inte morden, massakern och lidandena som åstadkoms av den regim man vill göra affärer med.

Jag betraktar frågan om den svenska vapenexporten med stor oro. Inte minst efter tillkomsten av folkpartiregeringen, som i sina led har personer som är intimt lierade med det militärindustriella komplexet. Mera vapenexport innebär ökade förtjänster. Det brukar heta att pengar inte luktar, men nog luktar affärerna med Indonesien illa.

Statsrådet har nyligen återkommit från Indonesien. I sitt följe hade statsrådet en stor delegation svenska affärsmän. Där fanns också folk från förenade fabriksverken och industrin som spred upplysning om krigsmaterieltillverkning och liknande. Jag var inte med på den här resan och kan självfallet inte uttala mig om vad som hände. Med oro måste man fråga om det här besöket innebär att vapenexporten inte bara skall fortsätta utan t. o. m. intensifieras. I delegationen fanns ju företag representerade som arbetar med vapenframställning, direkt eller indirekt, och därför har intresse av vapenexport.

När man känner till folkpartiets band med storfinansen och dess lyhördhet för propåer från samma kretsar kan man kanske få ställa denna konkreta fråga: Innebär det här besöket att man har bäddat för fortsatt och kanske också utvidgad vapenexport till Indonesien?

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Det finns skäl att på nytt ta upp frågan om definitionen "defensiva vapen". Det är inte så som utrikesministern har uttryckt det i Dagens Nyheter, att export av defensiv materiel är tillåten enligt den svenska lagstiftningen. I propositionen 1971:146 står det några mycket viktiga ord som regeringen emellertid har *tolkat* på ett sådant sätt att det skapat en enorm oro hos många av oss. Det är följande rader: "Vid tillämpningen av dessa regler bör man dock skilja mellan materiel av utpräglat defensiv karaktär och krigsmateriel i övrigt. De allmänna utrikespolitiska skälen mot krigsmaterielexport har, som jag tidigare anfört, *inte samma tyngd* i fråga om defensiva vapen." Som exempel kan då nämnas kustartilleri och luftvärnsmateriel. Att exporten *inte har samma tyngd* är inte riktigt detsamma som att den är helt tillåten. Vad det är fråga om även för defensiva vapen är att man från fall till fall måste bedöma om man kan skicka vapen eller ej. Det är alltså *inte* tillåtet enligt riksdagens beslut 1971 att fritt exportera defensiva vapen.

Uttrycket defensiva vapen är mycket vanskligt, och det kan vara svårt att hitta en skarp skiljelinje mellan defensiva och andra vapen. Därför är just den definitionen en av de bitar som måste tas bort i samband med en översyn av

exportreglerna. En annan bit som är väldigt vanskelig är den som handlar om mottagarländerna. I det fallet försätts man också i en besvärlig situation, när nya händelser inträffar. Självfallet är det viktigt att man hittar en klar definition som hindrar Sverige från att få sitt rykte skamfilat genom att vårt land, såsom i det här fallet, samtidigt som det stöder en befrielsekamp på Östra Timor – det har Sverige gjort i flera år och vänt sig mot invaderingen av de indonesiska trupperna – ändå tillåter export av vapen till de indonesiska trupperna. Vi vet ju bl. a. genom uppgifter från Signe Landgren-Bäckström och Ulf Reinius att dessa vapen kommer att användas mot gerillan.

Folkpartiregeringen vill inte göra något uttalande och därigenom föregripa riksdagens diskussion i januari månad, säger handelsministern. Jag frågade vilken uppfattning man hade och om man var beredd att skärpa reglerna för vapenexport. Det återstår då för mig inget annat än att säga att folkpartiregeringen måste dömas efter sitt agerande, och det är sällsynt dubiöst: å ena sidan stöd för befrielsekampen, å andra sidan fortsatt tillåtelse av vapenexport till de indonesiska ockupanterna man fördömer och därtill till ett område där inre väpnade oroligheter uppenbarligen pågår. Att inre väpnade oroligheter pågår har regeringen själv skrivit under på via stöd i FN till befrielsekampen på Östra Timor. Det finns skäl att fråga sig vad den folkpartistiska regeringen egentligen vill för framtiden. Vad är det man försöker förutskicka, när man talar om att "det kan diskuteras huruvida inre väpnade oroligheter pågår eller om det föreligger en situation där mänskliga rättigheter undertrycks"?

Riksdagen har för sin del varit mycket klar i sin definition av vad man menar med en situation där de mänskliga rättigheterna undertrycks. "Förtryck av detta slag mot individer eller folkgrupp i förening med frihetsberövande och användning av väpnade enheter för att upprätthålla ordning torde vara den typiska situation som avses med detta kriterium", sade riksdagen 1971. Står den folkpartistiska regeringen fast vid detta? I så fall måste den ändra sitt påstående om att det inte råder en sådan situation på Östra Timor. Visst finns det ett förtryck, både mot individer och mot folkgrupp. Förtrycket utövas av de indonesiska trupperna, och den svenska regeringen har i FN vänt sig emot detta. Det är på sin plats att kräva av varje regering att den aktivt granskar och rättar till de misstag som skett.

Det är oerhört viktigt för Sveriges utrikespolitiska anseende att det inte blir skamfilat på detta sätt. Jag utgår från och räknar med att den regering som nu sitter aktivt kommer att bidra till att förändra riktlinjerna för vapenexportlagen. I annat fall måste riksdagen på nytt ta upp denna och ställa krav på en sådan förändring. Vi kan faktiskt inte räkna med att bli trodda av det internationella samfundet om vi å ena sidan fördömer en väpnad kamp som vi å andra sidan själva bidrar till.

Handelsministern HADAR CARL:

Herr talman! Herr Söderqvist är helt oförhindrad att kräva ändring i gällande av riksdagen angivna regler för vapenexport. Regeringen å sin sida är däremot skyldig att tillämpa dem – och gör det också. I riktlinjerna görs en klar skillnad mellan defensiv materiel och övrig krigsmateriel. Det är min och

den liberala regeringens bestämda uppfattning att reglerna skall tillämpas restriktivt.

Till herr Lövenborg vill jag säga några ord angående min resa till Indonesien. Den snabba ekonomiska utvecklingen i Indonesien under senare år har följts med intresse av svenskt näringsliv. Redan för ett år sedan började planerna på ett industridelegationsbesök att ta form. Min företrädare Staffan Burenstam Linder hade tidigare i år accepterat att leda en delegationsresa till Indonesien. I början av december reste alltså en industridelegation under min ledning till Djakarta. 15 företagsrepresentanter deltog i resan.

Syftet med resan var att stödja svenska företag i deras exportansträngningar. Arbetet med en ny indonesisk femårsplan håller just nu på att slutföras. De ekonomiska utvecklingsansträngningarna under den kommande femårsperioden skall främst omfatta investeringar i fysisk och social infrastruktur, dvs. områden som ligger väl till för svenska leverantörer. Det var därför av stor vikt att svenska företag nu gavs tillfälle att göra sig informerade om utvecklingsplanerna och samtidigt presentera sitt kunnande och sina produkter hos de indonesiska planeringsmyndigheterna. Vid mina officiella kontakter framhöll jag bl. a. svenska företags intresse av att delta i projekt och leveranser rörande kraftproduktion, kommunikationer, inkl. telekommunikationer, och hamnar samt leveranser av fartyg, skogsprodukter samt utrustning med avseende på flygtrafikledning för den nya flygplats som håller på att byggas.

Frågan om leveranser på krigsmaterielområdet berördes inte. Det har inte heller kommit till min kännedom att sådana diskussioner förekom mellan enskilda företagsrepresentanter och indonesiska myndigheter. Som exempel kan nämnas att Boforsgruppens representant i industridelegationen, från AB Bofors-Nohab, efter vad som sagts mig enbart förde sonderande samtal om möjligheten till export av dieselmotorer.

Jag vill erinra om, fru Maj Britt Theorin, att besluten om vapenexport till Indonesien fattades av den tidigare socialdemokratiska regeringen och att de förhållanden som inträdde i Indonesien efter regeringen Suhartos maktövertagande 1965 av den dåvarande regeringen och dess handelsminister inte ansågs utgöra hinder för fortsatta vapenleveranser. När det gäller översynen av reglerna för krigsmaterielexport angav jag, fru Theorin, att jag inte i dag har anledning föregå utskottets och riksdagens handläggning av ärendet. Däremot är reglerna förvisso en fråga som regeringen och folkpartiet har synpunkter på. Fru Theorin behöver inte alls vara orolig för att inte vår uppfattning i dessa avseenden kommer att komma till klart uttryck.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Ja, det låter något det, när handelsministern stiger upp och säger att den liberala regeringen tänker följa reglerna och tillämpa dem enligt de bestämmelser som varit tidigare. Jag tycker att den liberala regeringen borde bygas för sitt agerande i det här sammanhanget, särskilt med tanke på det ställningstagande och de debatter som jag hänvisade till i mitt förra anförande, där ledande folkpartister uttalade sig i den här frågan. Det

stämmer inte.

Man kan säga att den förra borgerliga trepartiregeringen och dess handelsminister gjorde en dumhet när den tillät den här exporten till Indonesien. Det borde man inte ha gjort. Men varför då stå upp och försvara denna export när det är alldeles klart att den utgör ett brott mot reglerna? Handelsministern kommer ideligen i en knipa och kan inte på något sätt försvara denna export. Det föder tanken att man verkligen har funderingar på att fortsätta med denna hantering, vilket gör det hela än mera otrevligt. Med tanke på handelsdelegationen och dess sammansättning ställer jag frågan: Hur naiv får man vara? – om man tror att Bofors sitter och underhandlar om att sälja dieselmotorer; det är faktiskt inte detta företags huvudsakliga artikel. Det blir då ett ganska dåligt argument, för det är fråga om att stoppa denna export och inte försvara den.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Maj Britt Theorin säger att hon räknar med att den nu sittande regeringen skall se över reglerna. Det tror jag inte Maj Britt Theorin skall räkna med att den gör, i varje fall inte frivilligt. Den slutsatsen måste man dra av handelsminister Hadar Cars framträdande här i dag.

Handelsminister Cars åberopar reglerna, men eftersom det är regeringen som skall tolka och tillämpa reglerna, kan den använda sig av en annan tillämpning. Nu använder man en ytterligt generös tillämpning.

Det är en märkbart irriterad handelsminister som nu förklarar att hans resa till Indonesien inte gällde att sälja vapen och att det inte finns några konkreta planer på att utvidga vapenexporten. Det var såvitt han vet inte någon av deltagarna från näringslivet som förde några sådana resonemang. Det är möjligt att handelsministern inte medförde några sådana planer i sin portfölj, men sådana kunde finnas på annat håll. Efter resan till Indonesien kanske de dryftades inom krigsindustrin mellan skål och vägg. Efter handelsminister Cars framställning kan man på goda grunder förmoda att fortsatta diskussioner fördes.

Man kan i detta sammanhang ställa sig frågan: Om exempelvis Bofors eller någon annan storindustri kommer med en begäran om att få exportera luftvärnskanoner eller annan krigsmateriel till Indonesien, kommer de då att få tillstånd till detta lika rundhänt, generöst och liberalt som tidigare, trots FN-beslutet, trots den svenska opinionen mot sådan export? Med hänsyn till detta skulle jag också vilja ställa frågan: Har handelsministern trots vad som här är sagt, trots den opinion som finns, ingen som helst tanke på att förändra de svenska regler som enligt vårt sätt att se missbrukas på det här sättet? Om moral skall man som bekant inte tala när det gäller storfinanserna och dess affärsverksamhet, därför att det finns ju ingen sådan. Men nog borde regeringen åtminstone försöka hålla sig med en smula moral när det gäller landets affärer, och här är det ju alldeles tydligt att moralbegreppen kommit i kläm mellan den solidaritet som uttalas i FN och den affärsverksamhet som Hadar Cars välsignar.

Måndagen den
18 december 1978

*Om den svenska
vapenexporten*

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Först och främst vill jag säga – jag glömde det förra gången – att det är uppenbart att vapenexporten har ökat. Det gav den förre handelsministern besked om i mars månad här i riksdagen. Från 1974 till 1977 har utförseltillstånden uppgått till 586, 523, 749 och 815 milj. kr. Jag kan inte se detta såsom något annat än en ökning av tillstånden för vapenexport och därmed en viljeinriktning som den folkpartistiska regeringen uppenbarligen nu delar med den förre handelsministern.

Så försöker då handelsministern ta sig ur detta verkligen moraliska och svårhanterliga dilemma: dels att ge stöd i FN för Östra Timors självbestämmande och rätt till oberoende samt för det legitima i dess kamp för att förverkliga denna rätt, dels att samtidigt leverera vapen som används för att undertrycka denna kamp och denna rätt.

I Expressen kan vi läsa: "Utrikes- och handelsministrarna pratar strunt. Självklart kommer Boforskanoner i Indonesien att användas mot gerillan."

Nu försöker den folkpartistiska regeringen att komma ur sitt dilemma genom att formalistiskt hänvisa till sin tolkning att man får lov att exportera defensiva vapen utan restriktioner, vilket jag i tidigare inlägg har visat att man uppenbart inte får. De utrikespolitiska och neutralitetspolitiska skälen *har mindre tyngd*, när det gäller defensiva vapen, står det i riksdagens beslut från 1971, inte att man får exportera defensiva vapen fritt.

Vidare försöker man komma ur dilemmat genom att säga att det inte föreligger någon inre väpnad konflikt eller, som man uttrycker det, en situation i vilken mänskliga rättigheter undertrycks – också ett mycket underligt uttalande, eftersom regeringen själv tidigare i FN har sagt att en sådan situation föreligger. Skall det vara befrielseörelsen Fretilins uppgift att inför den svenska regeringen och riksdagen bevisa att det är Boforsmateriel som används mot befrielseörelsen? Eller skall vi möjligen kunna tänka oss använda vårt eget sunda förnuft och omdöme och ta intryck av vad såväl våra nedrustningsexperter som våra vapenexportexperter på SIPRI har klargjort för oss? Dessa luftvärnsvapen är fullt användbara i Östra Timor och kommer att användas där. Det är verkligen moraliskt uppluckrande för Sveriges anseende i utrikespolitiska frågor att vi uppvisar ett sådant dubbelbeteende från svensk sida.

Sveriges riksdag har vid mängder av tillfällen diskuterat den svenska vapenexporten. 1971 var avsikten att skapa regler som skulle åstadkomma restriktivitet i vapenexporten. Vi har uppenbart inte lyckats skapa några sådana bra regler. Jag kräver inte att den folkpartistiska regeringen på några veckor skall ha ett förslag klart. Vad jag frågade efter var naturligtvis folkpartiets ståndpunkt, om folkpartiet har samma uppfattning som den förre moderate handelsministern, nämligen inga som helst betänkligheter mot vapenexporten, eller om man har betänkligheter och vad man i så fall är beredd att göra. Folkpartiregeringens agerande visar inte på att man har någon vilja till restriktiva åtgärder. Det är tyvärr med ledning av folkpartiets agerande som vår dom måste falla, när vi nu inte kan få veta av

handelsministern vilka avsikter regeringen har.

Eftersom det inte räcker med de definitioner som Sveriges riksdag har fastlagt och de klarlägganden som vi har fått fram i debatten här, kvarstår min fråga: Är det befrielseörelsens sak att bevisa för Sveriges riksdags ledamöter att just Boforskanoner används mot befrielseörelsen?

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! Då jag i mina tidigare inlägg redan har behandlat de synpunkter och besvarat de frågor som framförts till mig i den senaste replikomgången, ser jag ingen anledning att uppta kammarens tid ytterligare.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Handelsministern föredrar nu att avsluta denna debatt, och det kanske är bäst. Men jag vill trots allt göra några anmärkningar.

Det har ingen särskild betydelse för handelsministern i detta sammanhang att man antar en FN-resolution om solidaritet och samtidigt säljer vapen till Indonesien. Jag tycker att det är en så gåtfull enögdhet att den bara kan förklaras med det profittänkande som genomsyrar de kretsar som bär upp det nuvarande regeringspartiet. Det som sker på Östra Timor är ju en stor tragedi. Den har väckt världens uppmärksamhet och avsky mot den indonesiska regimen.

Det hade varit på sin plats att den svenska regeringen oreserverat hade ställt sig på de överfallnas sida i den kamp som pågår, bl. a. genom att skära av all vapenexport till Indonesien. Hadar Cars och regeringen föredrar i stället att i praktiken solidarisera sig med fascistregimen i Indonesien och dödens köpmän på hemmaplan. Det är, tycker jag, beklämmande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om Sveriges självständighet i handelspolitiken

Handelsministern HADAR CARS erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Alf Lövenborgs* (apk) den 30 november anmälda interpellation, 1978/79:105, dels *Carl-Henrik Hermanssons* (vpk) den 29 november anmälda fråga, 1978/79:193, till statsministern, och anförde:

Herr talman! Carl-Henrik Hermansson har den 29 november frågat statsministern vad regeringen anser om USA:s försök att styra svensk export och vilka åtgärder den avser vidta för att säkra Sveriges självständighet i handelspolitiken. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Alf Lövenborg har i en interpellation den 30 november ställt tre frågor rörande Sveriges handel med de socialistiska länderna och USA:s påstådda försök att styra svensk handelspolitik:

1. Är handelsministern överens med mig om att Sverige har ett starkt intresse av ökad handel med de socialistiska länderna?

*Om Sveriges själv-
ständighet i han-
delspolitiken*

2. Är uppgifterna om USA:s försök att styra svensk handelspolitik riktiga?

3. Vilka åtgärder ämnar statsrådet i så fall vidta för att markera Sveriges självständighet och göra slut på USA:s embargopolitik?

Jag avser att besvara interpellationen och frågan i ett sammanhang.

Det har varit en traditionell svensk politik att främja Sveriges handel med de socialistiska länderna. Den svenska synen på denna handel framfördes senast av dåvarande handelsministern Staffan Burenstam Linder den 10 februari 1978 i ett svar på en interpellation (1977/78:116) av Carl-Henrik Hermansson i vilket han underströk Sveriges starka intresse av en vidgad handel med de socialistiska länderna och framhöll de ansträngningar som görs för att främja en sådan utveckling.

Svaret på Alf Lövenborgs första fråga är alltså ja: Svenska regeringen har ett intresse att öka handeln med de socialistiska länderna. Vi har också vidtagit ett flertal åtgärder i detta syfte.

Vad gäller de av interpellanten och frågeställaren påstådda försöken av USA att styra svensk utrikeshandel vill jag anföra följande:

USA har sedan 1947 tillämpat kontroll av exporten av vissa varor huvudsakligen gentemot socialistiska stater. Total handelsbojkott har man f. n. i förhållande till Cuba, Campuchea, Nordkorea och Vietnam. Exporten till övriga stater är reglerad i "Export Administration Act" av 1969.

Export Administration Act ger presidenten behörighet att kontrollera export av amerikanska varor och tekniska data i syfte att garantera nationell säkerhet, att bedriva en konsekvent utrikespolitik samt att avhjälpa försörjningsproblem.

Till "Export Administration Act" är fogad en särskild varulista. Om en viss produkt är upptagen på denna lista, krävs exporttillstånd.

Denna lagstiftning innebär bl. a. att säljaren eller licensgivaren i Förenta staterna måste föreskriva presumtiva utländska kunder att inte reexportera den amerikanska utrustningen eller exportera produkter, i vilka sådan utrustning ingår, till socialistiska stater utan tillstånd från vederbörande amerikanska myndighet.

På amerikanskt initiativ träffade vidare ett antal länder i slutet av 1949 en överenskommelse om samarbete för att begränsa exporten av vissa varor till socialistländerna. Samarbetet administreras av en koordinerande kommitté vanligen kallad COCOM. COCOM-gruppen omfattar NATO-staterna utom Island samt Japan.

COCOM-systemet innebär i princip att varje avtalsbundet land åtar sig att införa och tillämpa lagstiftning rörande exportkontroll samt att kontinuerligt samråda med övriga COCOM-länder i dessa frågor.

Det finns alltså ett unilateralt amerikanskt system med en lista och ett multilateralt – COCOM – med sin särskilda lista.

Sverige har inte gjort några åtaganden att tillämpa COCOM-systemet eller att följa de amerikanska reglerna. En effekt av dessa regler är emellertid att svenska företag i sina kontrakt och licensarrangemang med parter i USA eller andra COCOM-stater kan åläggas göra vissa åtaganden.

Till följd av den amerikanska embargopolitiken måste de berörda svenska exportföretagen göra en avvägning mellan kravet att endera göra utfästelser till USA rörande villkoren för reexport av amerikansk utrustning eller teknologi eller att avstå från att begagna sådan med risk att hamna på efterkälken gentemot sina utländska konkurrenter.

Huruvida företaget finner det förenligt med sina intressen att ingå avtal grundas på en kommersiell bedömning som regeringen ej har anledning att ta ställning till. Har avtal av detta slag en gång ingåtts måste det givetvis uppfyllas. Motsatsen skulle kunna få negativa konsekvenser inte bara för det berörda företaget utan också för andra svenska företag, liksom för teknologitrytet i allmänhet med de berörda länderna. Regeringen motsätter sig emellertid med skärpa varje framstöt från andra länders sida om att tillämpa restriktivitet vad gäller svensk export av varor och teknologi som är utvecklad i Sverige. I sådana fall kan inga utländska begränsningar accepteras.

Slutligen vill jag framhålla att en grundläggande princip för vår svenska handelspolitik är att bedriva handel med alla länder. Det enda fall där Sverige är berett att införa ett handelsembargo gäller om beslut härom fattas av FN:s säkerhetsråd såsom fallet är med Rhodesia. Tankegångarna bakom den amerikanska embargopolitiken gentemot de socialistiska länderna vad avser civila varor är helt främmande för den svenska regeringen. En fri världshandel är en oundgänglig förutsättning för en global ekonomisk utveckling och ett viktigt element för att främja relationerna mellan länder med olika samhällssystem.

Också med utgångspunkt i de mål som embargopolitiken gentemot de socialistiska länderna syftar till att uppnå synes dess verkan vara högst tveklaktig.

Sveriges möjligheter att påverka USA vad avser handelsembargot är emellertid inte stora. Embargopolitiken är en fråga som är livligt omdebatterad också i USA, och det är vår förhoppning att de argument mot systemet som framförs från berörda parter såväl inom som utom USA på längre sikt kan stimulera till ett amerikanskt nytänkande.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarans förhandlingar.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret på min interpellation.

Handelsministern framhåller att det har varit traditionell svensk politik att öka handeln med de socialistiska länderna. Jag tycker att det är att ta till en smula, eller också har handelsministern inte riktigt läst på.

Visserligen var Sverige ett av de första kapitalistiska länder som inledde handelsförbindelser med den unga sovjetstaten, men det innebär knappast att man därefter och oavbrutet främjade handeln mellan vårt land och de socialistiska länderna.

Jag förmodar att statsrådet har läst Gunnar Adler-Karlssons bok om de

Måndagen den
18 december 1978

*Om Sveriges själv-
ständighet i han-
delspolitiken*

energiska påtryckningarna från främst amerikansk sida för att få Sverige att minska sitt handelsutbyte i dessa riktningar, vilka framgångar detta gav och de skamliga eftergifterna från svenska myndigheters och företags sida.

När folkpartisten och EEC-agitatorn Hadar Cars skriver att det har varit traditionell svensk politik att främja Sveriges handel med socialismens länder, så låter det en smula ihåligt. Satsen är både historiskt felaktig och en spekulation i glömska. Men borgerlighetens handelspolitik har inte och får inte falla i glömska. Jag tycker att det är på sin plats att rätta handelsministern på den här punkten. Politiskt orienterade människor har lika litet som historikerna glömt den kampanj som inte minst folkpartiet drev mot kreditavtalet med Sovjetunionen och mot dess upphovsman, den dåvarande handelsministern Gunnar Myrdal, i dag hyllad och skamligt utnyttjad av samma borgerlighet.

Folkpartiets inkl. "halmhattarnas" agitation för svenskt medlemskap i EG hade samma politiska syfte, nämligen att isolera vårt land från de socialistiska staterna och från handeln med dem. Då handlade det inte om världshandeln, tvärtom. Mr EEC, Walter Hallstein, talade i klartext när han inför ett studentforum i USA sade ungefär följande: Vi driver inte handel, vi gör politik.

Så mycket om traditionerna. Om folkpartiet och Hadar Cars i 1978 års upplaga har kommit till en annan och bättre uppfattning om politiken och handelspolitiken, så vill jag hälsa det med tillfredsställelse. Men för att man skall bli trovärdig på den punkten fordras ju bevis och handling.

Nu är det ett faktum att Sverige inte utnyttjat alla möjligheter till ökat handelsutbyte. Handelsblockad fick Sverige att avstå från order på järnmalm för några decennier sedan, och jag hävdar att man grovt nonchalerat möjligheterna till stora inköp av naturgas långt in på senare tid.

Det kan man inte skylla den nuvarande regeringen och den nuvarande handelsministern för, det är jag medveten om. Det är ett ansvar som bör delas av flera.

Detta sagt bara som en kommentar till påståendet att det skulle vara en traditionell svensk politik att främja Sveriges handel med de socialistiska länderna.

Jag vill emellertid med tillfredsställelse hälsa handelsministerns otvetydiga ja på frågan om det är ett intresse att öka Sveriges handel med de socialistiska länderna.

Dock vill jag i sammanhanget säga att Sveriges handel med de socialistiska länderna är oproportionerligt liten. Början på 1970-talet ingav stora förhoppningar. Under 1970-talets första hälft ökade handelsutbytet i betydande grad, men nu är inte trenden lika lovande. Och dock finns här en enorm potential till gemensam handel som man måste försöka utnyttja. Jag har i tidigare debatter i denna kammare berört svårigheter som kan finnas och som finns – de socialistiska ländernas behov av långa krediter, deras krav på balans i handeln osv. Det är alltså uppenbart att man måste lägga ner mycket mera energi än nu för att finna lämpliga vägar.

Vi har i motioner och interpellationer pekat på hela Comeconområdet som

är en stor och krisfri marknad. Om handelsministern menar allvar med sitt otvetydiga ja på frågan om det är ett svenskt intresse att utveckla handeln med dessa länder, då förutsätter jag att han, trots att han är relativt ny i ämbetet, också har några synpunkter på hur handelsutbytet skall kunna utvidgas. Det är en väsentlig fråga. Det vore intressant om statsrådet i den här debatten kunde utveckla tankegångarna därvidlag.

Från den frågeställningen kan jag lätt glida över till min nästa, nämligen interpellationens andra fråga: Är uppgifterna om USA:s försök att styra svensk handelspolitik riktiga? Efter de uppgifter som offentliggjordes i Dagens Nyheter den 28 november kan man nämligen förmoda att det finns hinder av flera slag när det gäller ökningen av handelsförbindelserna och att ett kan vara USA:s embargopolitik.

I DN heter det: "En stor del av den svenska östexporten styrs från USA. Företag i Sverige måste ofta följa amerikanska lagar, inte svenska, när de exporterar till öststaterna eller andra kommunistiska länder. De tvingas delta i USA:s embargopolitik trots att Sverige är neutralt även när det gäller handelspolitik."

I samma nummer av DN skildrar en representant för L M Ericsson de svårigheter som USA:s embargopolitik medför. Följande kan man läsa i artikeln: "USA:s embargolistor är ett stort problem för LM. Men Sven Lönnström, som sköter kontakterna med Washington hos LM, hör till de rätt många svenska exportörer som tycker att Sverige bör undvika att irritera amerikanerna med några utspel – vi måste ha tillgång till amerikansk komplementteknik för att få fram konkurrenskraftiga produkter. Om vi skall kunna hålla vår teknik på toppen, så får vi betala det pris som gäller. Vi måste följa de regler som amerikanerna ställer upp."

Detta är ganska uppseendeväckande. Många svenska exportörer vågar inte annat än följa de regler som amerikanerna ställer upp. Man baxnar. På det sättet dirigerar alltså USA svensk handel och sätter käppar i hjulen för svenska företag som skulle vilja handla mera med socialismens länder.

Jag noterar med tillfredsställelse att handelsministern klart deklarerar att tankegångarna bakom den amerikanska embargopolitiken gentemot de socialistiska länderna vad avser civila varor är helt främmande för den svenska regeringen.

Men frågan är ju: Vad skall man göra åt det? Skall man bara finna sig i det? Bör inte Sverige göra någon typ av framstöt för att markera den mening som handelsministern här mycket klart uttrycker?

Handelsministern säger på den punkten bara att Sveriges möjligheter att påverka USA inte är stora. Men nog måste det väl vara av värde om vårt land på ett kraftfullt sätt uttrycker sin mening om en ordning som vi skarpt ogillar och som vi tycker är skadlig och kränkande för vårt land och andra länder?

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag är inte så tillfredsställd som Alf Lövenborg med den deklARATION som handelsministern har gjort rörande sin inställning till den

*Om Sveriges själv-
ständighet i han-
delspolitiken*

amerikanska embargopolitiken. Jag anser tvärtom att det finns allt skäl för riksdagen att vara utomordentligt missnöjd med det svar som handelsministern har lämnat på denna fråga.

Hadar Cars medger att USA alljämt bestämmer över viktiga delar av svensk export till Sovjetunionen och andra socialistiska stater. Men han uttrycker ingen indignation över detta, ingen politisk vilja att söka göra slut på det förnedrande beroendet av en främmande maktis intressen och säkra Sveriges självständighet i handelspolitiken.

I stället finns det formuleringar i handelsministerns svar som kan tolkas som ett accepterande av den amerikanska utpressningspolitiken. I de fall som gäller "svensk export av varor och teknologi som är utvecklad i Sverige" --- kan inga utländska begränsningar accepteras, säger handelsministern. Betyder det att regeringen accepterar utländska begränsningar när det gäller andra varor och annan teknologi? Om detta är den riktiga tolkningen, så är handelsministerns uttalande utomordentligt uppseendeväckande.

En annan formulering i svaret visar att regeringen Ullsten faktiskt accepterar USA:s embargopolitik. Handelsministern redogör för innebörden av den amerikanska handelslagstiftningen, enligt vilken en köpare inte får reexportera viss amerikansk utrustning eller exportera produkter, i vilka sådan utrustning ingår, till socialistiska stater utan tillstånd från vederbörande amerikanska myndighet. Vidare säger han om berörda exportföretag:

"Huruvida företaget finner det förenligt med sina intressen att ingå avtal grundas på en kommersiell bedömning som regeringen ej har anledning att ta ställning till."

Det är, herr talman, ett fantastiskt uttalande av en regering i ett oberoende land. Den svenska regeringen skulle inte ha anledning att reagera mot att svenska företag på detta sätt utsätts för utpressning från USA:s sida, säger handelsministern. Vad är detta för flathet? Visserligen bygger regeringen Ullsten bara på 10 % av riksdagens ledamöter, men den måste ju ändå begripa att den har att företräda hela landets intressen utåt.

Den nu aktuella fasen i USA:s bojkottpolitik mot de socialistiska staterna inleddes 1947. Den kulminerade 1953, då embargopolitiken omfattade ca hälften av alla varor i den internationella handeln. Det har beräknats att den gällde inemot 500 olika varugrupper. Gunnar Adler-Karlsson har i sin doktorsavhandling Västerns ekonomiska krigföring 1947-1967 gjort en inträngande analys av den amerikanska bojkottpolitiken. Den boken torde ge en korrektare framställning av förhållandena än de många gånger glidande formuleringarna i handelsministerns svar. När handelsministern sålunda talar om att den s. k. COCOM-gruppen bildades på amerikanskt "initiativ" 1949, så är ju sanningen att länderna pressades att bli medlemmar. Annars fick de ingen Marshallhjälp!

Det är också en sanning med stor modifikation att Sverige, som handelsministern hävdar, "inte gjort några åtaganden" att följa de amerikanska reglerna. Jag skall be att få citera ett avsnitt ur Gunnar Adler-Karlssons bok:

”Dag Hammarskjöld, sedermera FN:s generalsekreterare, deltog i de tidiga diskussioner som ledde till CG-Cocom-arrangemanget. Som representant för det neutrala Sverige kunde han inte gå med på full medverkan i det. Det har dock upprepade gånger uppgivits av välinformerade diplomater och politiker att han slöt någon sorts ’gentlemen’s agreement’ med Cocomgruppen. Denna överenskommelse uppges ha innehållit en deklaration rörande de regler som den svenska regeringen avsåg att tillämpa i fråga om export och transitoleverans av varor upptagna på Cocomlistorna, och i gengäld lovade den amerikanska sidan att begränsa de i Stockholm stationerade amerikanska diplomaternas verksamhet på detta område. Vid ett svenskt regeringsammansamträde i mitten av januari 1949 fattade man beslut om en del principer som senare blev vägledande för svenskt officiellt uppträdande. Det betonades starkt att Sverige måste behålla helt fria händer i fråga om det formella handhavandet av embargoprocedurena. Svaret på de förslag som den amerikanska ambassaden i Stockholm hade överlämnat skulle emellertid rymma en klausul från svensk sida att den svenska regeringen skulle motta embargolistorna som ’informationsmaterial’ och beakta dem i vederbörlig ordning vid förhandlingar om nya handelsavtal med östeuropeiska länder såväl som vid beviljande av exportlicenser. För att undvika problem med sektion 117 (d) av Marshallhjälpslagen beslöts också att all import som finansierades med hjälp av krediter från det europeiska återuppbyggnadsprogrammet skulle reserveras för inhemskt bruk, och att speciella kontrollmöjligheter skulle erbjudas amerikanerna.”

Så långt Gunnar Adler-Karlssons doktorsavhandling. De här uppgifterna har inte på något sätt blivit vederlagda.

Det var, herr talman, rätt tyst om den amerikanska utpressningspolitiken mot vårt land även under de år då den florerade som värst. Som dåvarande redaktör på tidningen Ny Dag uppsöktes jag flerfaldiga gånger av svenska affärsmän som hotats med repressalier eller svartlistats därför att de brutit mot USA:s bojkottregler. Ny Dag skrev om detta, men det gav ingen genklang i den s. k. stora pressen.

Nu har det varit mycket tyst ett antal år, och många trodde säkert att den amerikanska politiken i detta avseende förändrats. Den 28 november i år avslöjade emellertid Dagens Nyheter att bojkottpolitiken fortsätter, att många svenska företag har problem därigenom och att ett antal svenska företag finns med på en förteckning över svartlistade firmor från augusti i år. USA:s lista över varor som kräver speciellt tillstånd för att få exporteras omfattar 60 sidor. Dagens Nyheter hävdar också att problemet sannolikt kommer att växa. Jag citerar:

”USA är världens främsta tillverkare av integrerade kretsar, halvledare och mikroprocessorer, som nu ingår i allt från datorer och räknedosor till TV-apparater och symaskiner och vilkas användning ökar alltmer.

Ju mer den ökar, dess fler svenska företag får sin östexport bestämd av myndigheter i USA.”

Herr talman! Jag anser att regeringen måste ändra sin flata attityd gentemot den amerikanska utpressningspolitiken. Den måste bestämt säga ifrån att den

*Om Sveriges själv-
ständighet i han-
delspolitiken*

inte accepterar amerikansk överhöghet över svensk utrikeshandel. USA:s bestämmelser innebär en kränkande och otillbörlig inblandning i ett självständigt lands angelägenheter. Vi måste se till att säkra Sveriges självständighet i handelspolitiken.

”Vi borde få en massiv manifestation, en världsupinion, mot USA:s föråldrade embargopolitik när det gäller utrustning som inte har ett dugg militär anknytning. Den är absurd.” Detta säger Gunnar Wedell, verkställande direktör i Stansaab, ett av de företag som har problem med USA:s politik. Det uttalandet kan man helt instämma i.

Tänker verkligen regeringen inte göra någonting? Kan vi få ett klart svar – ja eller nej – på den frågan?

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! Under 1970-talets första hälft ökade exporten till Östeuropa ganska bra, men dess värre har den ökningen inte fortsatt under de senaste åren. Det har till en del berott på att de svenska kostnadsstegringarna försämrat konkurrensläget. Exportavmattningen beror också på att de socialistiska länderna i många fall nedreviderat sina tillväxt- och importplaner, och anledningen till det är att de flesta av de länderna fått hög skuldsättning, bl. a. på grund av att den internationella konjunkturavmattningen har försvårat deras export till andra länder än Sverige.

Ett särskilt förhållande som komplicerar en snabb ökning av vår utrikeshandel med flera av de socialistiska länderna är att de, för att försöka förbättra sin export- och valutasituation, i växande grad kräver en direkt koppling av import- och exportaffärer. För att få till stånd en exportaffär måste den svenske exportören ofta vara beredd att importera från vederbörande socialistland – ibland upp till 100 % av värdet på den exporterade varan. Endast mycket stora företag har möjlighet att hantera sådana krav. Mindre företag, för vilka redan exportansträngningarna innebär stora krav, kan inte klara av att med framgång dessutom organisera omfattande importaffärer.

Svenska företag har i allmänhet svårare att möta dessa motköpskrav än t. ex. Västtyskland, Japan och Frankrike, som har en större hemmamarknad att placera importvarorna på. Det vore alltså önskvärt om man från östeuropeisk sida ville dämpa sina anspråk på motköp när det gäller handel med stater som Sverige. Det skulle underlätta en ökning av handeln.

Sverige har också s. k. blandade regeringskommissioner med alla socialistiska länder i Östeuropa utom Albanien. En viktig uppgift för de kommissionerna, som sammanträder årligen, är just att stimulera till ökat handelsutbyte. Vid det senaste mötet med den blandade regeringskommissionen med Sovjetunionen deltog inte mindre än ett 60-tal svenska affärsmän och vid möte med Bulgarien ett 20-tal. Svenska företag deltar regelbundet, i samarbete med Sveriges exportråd, ambassader och berörda departement, vid symposier och utställningar i Östeuropa, allt i syfte att främja en vidgad svensk handel med Östeuropa.

Vi är just nu inne i en intensiv förhandlingsomgång med flertalet socialistiska länder i Östeuropa om nya långsiktiga handelsavtal. Vår avsikt

härmed är bl. a. att dessa avtal skall ge företagen bästa möjliga arbetsvillkor som kan hjälpa dem i deras kommersiella kontakter.

Sveriges ambassad i Moskva har under det senaste året fått kraftigt utökade resurser för att främja handelsutbytet. Därjämte har vid ambassaden i Warszawa inrättats en särskild tjänst för kommersiella frågor. I Prag och Budapest finns sedan flera år handelssekreterarkontor, och i övriga socialistiska länder sköts den kommersiella bevakningen på sedvanligt sätt av våra ambassader som en viktig del av deras verksamhet.

Jag tycker mig därmed ha besvarat Alf Lövenborgs frågor och bemött hans synpunkter beträffande mitt intresse för att öka handeln med de socialistiska staterna. Jag kan sammanfattningsvis säga att jag har ett sådant intresse. Det vore värdefullt om handeln med de här staterna kunde vidgas utöver den nuvarande omfattningen.

Jag vill vidare säga till såväl Alf Lövenborg som Carl-Henrik Hermansson att jag med intresse har tagit del av de synpunkter på embargopolitiken som min vän Gunnar Adler-Karlsson framfört i sin doktorsavhandling. Den kritik som Carl-Henrik Hermansson med stöd av Gunnar Adler-Karlssons avhandling framför riktar sig i allt väsentligt mot den dåvarande socialdemokratiska regeringen. Jag är säker på att dess företrädare är fullt kapabla att svara för sig själva. Jag har heller ingen anledning att tro att folkpartiet vid det tillfället hade i väsentliga avseenden andra åsikter än den socialdemokratiska regeringen hade. På den punkten vill jag emellertid reservera mig, eftersom min erfarenhet av de frågorna under den tiden inte är särskilt stor.

Svenska företag står dess värre i flera fall inför en valsituation. Antingen skaffar sig företagen genom import från USA den teknik och de komponenter som de behöver, och då tvingas de underkasta sig bestämmelserna i den amerikanska embargopolitiken. Eller också får företagen avstå från att skaffa sig de komponenter och den teknik som de är i behov av för sin utveckling. Jag tycker inte att det är tillfredsställande. Regeringen har anledning att reagera, och den gör det också. Mitt svar i dag här i riksdagen är ett uttryck för den svenska regeringens reaktion mot de bestämmelser som den amerikanska regeringen tvingar svenska företag att följa.

Den svenska regeringen har under senare år vid flera tillfällen klargjort sin inställning till embargopolitiken och dess tillämpning vid kontakter med USA på såväl regerings- som tjänstemannanivå. Senast gjordes sådana uttalanden då den förutvarande handelsministern sammanträffade med utrikesminister Cyrus Vance i Washington i somras.

Ett omfattande arbete läggs ned inom departementen och utlandsmyndigheterna på att följa och analysera embargopolitiken och dess utveckling och tillämpning. I ett litet antal fall har svenska företag vänt sig till regeringen med begäran om stöd i konkreta exportlicensärenden. Som exempel kan jag nämna Stansaab och ASEA. I allmänhet – inte alltid, men oftast – har regeringen och svenska myndigheter kunnat hjälpa det svenska företaget att lösa problemen.

Man är, det vill jag understryka, på amerikansk sida väl medveten om den svenska regeringens inställning och inser, Carl-Henrik Hermansson, att

*Om Sveriges själv-
ständighet i han-
delspolitiken*

embargopolitiken i Sverige uppfattas som en belastning i de bilaterala relationerna mellan Sverige och Förenta staterna.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Jag vill bara säga till Carl-Henrik Hermansson att det jag uttryckte tillfredsställelse över i interpellationssvaret var följande formuleringar, som jag citerade: "Tankegångarna bakom den amerikanska embargopolitiken gentemot de socialistiska länderna vad avser civila varor är helt främmande för den svenska regeringen. En fri världshandel är en oundgänglig förutsättning för en global ekonomisk utveckling och ett viktigt element för att främja relationerna mellan länder med olika samhällssystem."

Men det gäller ju, och det är det viktigaste, att leva upp till den inställning man ger uttryck för, att göra något åt saken, att gå till aktion, att protestera. Det finns ingen sådan avsikt i interpellationssvaret, och på den punkten torde Carl-Henrik Hermansson och jag vara lika missnöjda.

I sin replik uttryckte handelsministern återigen sin mening att det finns ett starkt intresse av att öka handeln med de socialistiska länderna. Han var inne på de problem som jag berörde och som visserligen finns men som man måste söka lösa på olika sätt.

Jag har i en tidigare debatt i den här kammaren framhållit vilken vikt man i de aktuella länderna läster vid möjligheterna att utveckla industriell samverkan på olika områden. Det rör ju verkligt stora saker, och i någon mån pågår sådant samarbete, men en utveckling på det området borde kunna ske.

Jag har någon gång tidigare tagit ett exempel från vårt grannland Finland. Det är ett exempel att fundera över. Inom ramen för det samarbetet finns exempelvis det stora Kustamusprojektet, där finska industrier bygger ett helt samhälle i sovjetiska Karelen med bostäder, kommunikationer och industrier, bl. a. ett stålverk. Men sådana projekt har så stora dimensioner att man måste tänka sig ett statligt engagemang, exempelvis via Statsföretag. Jag nämner detta som ett exempel på de möjligheter som måhända föreligger, om man strävar efter att öka handeln med de socialistiska länderna.

Jag vill sedan för en minut återvända till frågan om embargot. När det gäller den amerikanska embargopolitiken verkar handelsministern inte särskilt handlingskraftig. Är man överens om att den amerikanska embargopolitiken är skadlig, att den direkt och indirekt lägger hinder i vägen för handeln med andra stater, bör man göra någonting åt det och inte bara inskränka sig till att registrera det som ett missförhållande och hänvisa till det svar som har getts här i kammaren. Det är inte alls tillräckligt.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! När det gäller den allmänna frågan om Sveriges handel med de socialistiska länderna har den nuvarande handelsministern redan erinrat om att jag hade en rätt lång debatt om den med den förre handelsministern, Staffan Burenstam Linder. Jag skall inte upprepa vad jag sade då utan bara

citera något litet stycke ur den debatten för att än en gång ge uttryck för min uppfattning.

Jag påpekade att det var en positiv anda som präglade Staffan Burenstam Linders svar. – Det var det också i det här avseendet i Hadar Cars svar i dag, vilket jag noterar med tillfredsställelse.

Den förre handelsministern sade i den tidigare debatten att Sverige har ett starkt intresse av en vidgad handel även med de socialistiska länderna. Jag påpekade att jag kanske skulle ha formulerat det något annorlunda, nämligen att Sverige har ett *speciellt* intresse för vidgad handel med de socialistiska länderna. Jag motiverade det på följande sätt:

”Det är naturligt för varje annan stat att ha en relativt omfattande handel med länder som representerar en så väldig ekonomisk potential. Inget land som söker avsättning för sina produkter kan i eget intresse avstå från att söka utveckla en stor handel med de socialistiska länderna. För Sverige tillkommer att det i betydande utsträckning är fråga om grannländer med vilka det är naturligt att ha breda ekonomiska förbindelser.”

Detta sades alltså den 10 februari i år.

Men då är den viktiga frågan: Hur skall vi kunna avlägsna de hinder som finns för en utveckling av denna handel? Det finns objektiva problem, och det finns subjektiva svårigheter.

Eftersom herr Cars är positiv till en utveckling av Sveriges handel med de socialistiska länderna, något som han här upprepade gånger har deklarerat, vill jag peka på de båda konkreta förslag som jag ställde i debatten med den förre handelsministern och som jag gärna vill vidarebefordra.

Det första var att Sverige skulle instifta speciella kreditarrangemang när det gäller att underlätta handeln med de socialistiska länderna. Herr Burenstam Linder var positiv på den punkten.

Det andra var att regeringen – med hänsyn till att de socialistiska länderna ställer krav på kopplade affärer, något som herr Cars var inne på – skulle ta initiativ till ett statligt bolag eller hjälpa en privat organisation på fötterna för att bli till ett stöd för de mindre företagen i Sverige när det gäller att gå in i sådana kopplade import- och exportaffärer. De mindre företagen har utan tvivel svårigheter att leva upp till de krav som ställs för att de skall kunna medverka till den ökning av handeln som vi båda anser vara önskvärd.

Jag skulle vilja be handelsministern att ytterligare undersöka dessa båda möjligheter och – förhoppningsvis – lägga fram positiva förslag för riksdagen.

Så till frågan om den amerikanska embargopolitiken. Herr Cars säger att den kritik som Gunnar Adler-Karlsson framförde riktar sig mot den dåvarande socialdemokratiska regeringen. Arbetet med hans bok avslutades ju 1967, och då hade som bekant inte tanken på en folkpartiregering ännu dykt upp här i Sverige – den föreföll rätt otrolig. Herr Cars säger sig vara obekant med folkpartiets dåtida åsikter i denna fråga. Det förvånar jag mig en smula över – det finns väl ändå en viss kontinuitet i folkpartiets politik på det här området. Jag har mycket bestämda minnesbilder av att man inte hade någon som helst avvikande mening, i varje fall inte offentligt framförd, från

den som den dåvarande socialdemokratiska regeringen representerade. Men vad vi i dag kritiserar är ju att regeringen, som för tillfället råkar vara folkpartistisk, inte på ett betydligt skarpare sätt reagerar mot den amerikanska embargo politik som fortfarande finns kvar och som naturligtvis är ett hinder för en utveckling av våra affärer med de socialistiska länderna.

De allmänna formuleringarna i handelsministerns svar tycker jag är mycket svaga, och jag citerade några avsnitt som jag ansåg kunde tolkas som en form av accepterande av den amerikanska embargo politiken. Handelsministern har ännu inte sagt någonting som vederlägger denna tolkning. Kan han göra det i debatten är det tacknämligt.

Det är två åtgärder som jag vill efterlysa från regeringens sida.

Den första är att den inlägger en skarp offentlig protest hos USA:s regering mot den utpressningspolitik som bedrivs gentemot svenska företag. Det andra är att man på ett mera bestämt sätt tar upp denna fråga i internationellt sammanhang och söker få en ändring till stånd. Det kan just nu vara det psykologiskt rätta ögonblicket att göra det, eftersom de s. k. COCOM-listorna är under diskussion och skall revideras. En framstöt på det internationella planet kan i det sammanhanget ge önskvärd effekt.

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! De synpunkter som Carl-Henrik Hermansson framfört på östhandeln skall vi naturligtvis studera vidare och se i vad mån det finns möjligheter att tillvarata dem när det gäller att främja en ökad handel mellan Sverige och de socialistiska staterna. Jag upprepar att vi från regeringens sida ser positivt på en sådan utveckling. Jag vill emellertid understryka att handeln särskilt när det gäller de socialistiska länderna inte är en fråga som avgörs enbart i Sverige, utan den sammanhänger naturligtvis med vilka varor som de socialistiska staterna kan erbjuda den svenska marknaden och vilket intresse det kan finnas för de varorna hos de svenska konsumenterna. Som herr Hermansson är mycket väl medveten om är det ett starkt önskemål från de socialistiska länderna att handeln i alla avseenden är balanserad, dvs. att export och import tar ut varandra. Det sätter vissa gränser för vad som är möjligt att uppnå genom svenska insatser.

Men jag har som sagt med intresse lyssnat på vad herr Hermansson har haft att säga i det här avseendet, och vi skall beakta det i det fortsatta arbetet på att försöka vidga handeln med de socialistiska staterna.

Jag är däremot litet överraskad över att en så erfaren politiker som herr Hermansson har svårt att läsa innantill i mitt svar när det gäller det jag där säger om regeringens syn på den amerikanska embargo politiken. Svaret ger inte uttryck för någon form av accepterande av denna politik. Det är inte heller den svenska regeringens uppfattning att den politiken är till förmån för ett vidgat handelsutbyte och för en frihandel, vilket det är den svenska regeringens principiella uppfattning att vi skall ha. Jag hoppas därför att herr Hermansson skall studera svaret på den punkten ytterligare och vid dessa fördjupade studier komma till en annan uppfattning om vad det innehåller.

Det är riktigt att det amerikanska exportkontrollsystemet och COCOM-systemet befinner sig under omarbetning. Ingenting är dock ännu känt om de nya reglerna, hur de kan komma att se ut eller om de kommer att innebära en skärpning av systemet. Ett genomgående drag i kritiken mot systemet från källor såväl inom som utom USA har dock gällt den utdragna handläggningstiden för många exportlicensärenden. Vi hoppas att de nya reglerna kommer att innebära en förenklad och snabbare handläggning av ärendena. Vi är emellertid oroade över de krav på ökad restriktivitet som har framförts i Förenta staterna och för att en skärpning av exportkontrollsystemet skulle få negativa konsekvenser för teknologisamarbetet mellan Sverige och USA – ett samarbete som vi sätter stort värde på och självfallet önskar fortsätta.

Till Alf Lövenborg vill jag säga att jag är mycket hedrad över den tilltro han hyser till den svenska regeringens möjligheter att påverka den amerikanska regeringen när det gäller embargopolitiken. Det är inte bara så att den svenska regeringen kan ha ett kontrollerande inflytande över den svenska riksdagen trots sitt knappa mandatantal i denna sal, utan den har dessutom ganska stora möjligheter att påverka den amerikanska regeringen och den amerikanska kongressen – om man får tro Alf Lövenborg. I den fråga vi diskuterar nu skulle jag gärna se att han hade rätt. Dess värre är det väl inte så, utan vi får nöja oss med att genom ett uppreparande av det den förutvarande regeringen har gjort, och möjligen också på andra vägar, framföra svenska regeringens principiella uppfattning om embargopolitiken i förhoppning om att de krafter som verkar både inom och utom USA mot den politiken skall växa i styrka och leda till att den amerikanska kongressen och den amerikanska regeringen är beredda att ompröva och tänka om i fråga om embargopolitiken.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Handelsministern ansåg att jag hade svårt att läsa innantill i den text han har föredragit. Han talade om min erfarenhet som politiker osv. Herr Cars har ju också, som vi alla vet, en lång erfarenhet som politiker, även om den inte hela tiden har försiggått inom detta hus – men det finns ju politik utanför riksdagshuset också som bekant. Jag vill kvittera hans artighet och säga att jag är förvånad över att en så erfaren politiker som herr Cars inte riktigt vet vad det står i det interpellationssvar han läser upp. Ett avsnitt i interpellationssvaret leder mig, vid det han kallar djupare studier, dvs. förnyade omläsningar, tyvärr icke till någon annan uppfattning än den jag givit uttryck för.

De satsar som finns där – och jag kan citera dem än en gång – tycker jag vittnar om flathet från regeringens sida. Man säger: "Regeringen motsätter sig emellertid med skärpa varje framstöt från andra länders sida om att tillämpa restriktivitet vad gäller svensk export av varor och teknologi som är utvecklad i Sverige. I sådana fall kan inga utländska begränsningar accepteras." Skall detta, herr Cars, tolkas på det viset som jag frågade om i mitt första inlägg, att när det gäller andra varor och annan teknologi så accepterar regeringen utländska begränsningar?

Min kritik gällde också början på hela detta stycke, där det sägs om de

*Om Sveriges själv-
ständighet i han-
delspolitiken*

svenska exportföretagen: "Huruvida företaget finner det förenligt med sina intressen att ingå avtal grundas på en kommersiell bedömning som regeringen ej har anledning att ta ställning till."

Detta tycker jag vittnar om flathet. Vår regering måste självfallet ha en uppfattning om och ta ställning till den utpressningspolitik som USA på detta sätt bedriver gentemot svenska exportföretag. Det förvånar mig att inte handelsministern gjorde det på ett betydligt klarare och skarpare sätt än vad som förekom i interpellationssvaret.

Nu har han sagt att man på nytt skall framföra sina meningar till USA. Jag vidhåller vad jag sade tidigare, att jag tycker detta borde ske i form av en mycket skarp offentlig protest, när nu dessa frågor kommit upp till offentlighetens yta igen, och att man borde begagna tillfället att också ta upp det i internationella fora, eftersom det nu kan vara ett lämpligt tillfälle att söka få till stånd en avgörande förändring av de regler som USA:s regering och övriga makthavare hittills envisats med att vilja tillämpa. Dessa regler kan nämligen inte accepteras av ett oberoende land. Om herr Cars har dubier på den punkten, kan han ju gå till förnyad läsning av sin vän Gunnar Adler-Karlssons doktorsavhandling.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Jag vill säga till statsrådet Cars att jag verkligen inte har någon övertro på den folkpartistiska regeringen, men den bör i varje fall få pröva sina möjligheter och visa vad den vill och vad den duger till när det gäller att bekämpa den embargopolitik som vi alla säger oss kritisera. Det är inte riktigt att USA skall försöka dirigera vårt lands och andra länders handelspolitik, även om det sker genom indirekta metoder.

Vi kommer förmodligen inte längre i den här debatten, men jag vill framhålla att jag tycker att detta är en så stor fråga att man inom regeringen allvarligt bör fundera över vilka skarpa, indirekta aktioner som kan sättas in för att få ett slut på detta.

I den DN-artikel som jag citerade och som jag byggde större delen av min interpellation på står det bl. a. att irritationen över USA:s embargopolitik finns inte bara i Sverige utan också i Frankrike, England och Västtyskland. Det är förmodligen riktigt. Också i USA pågår en diskussion om dessa frågor. Det står i samma artikel att man där opponerar sig mot embargopolitiken.

Finns det en utbredd opinion i skilda länder, då är jag helt överens med Carl-Henrik Hermansson om att den svenska regeringen bör göra något på det internationella planet. Den opinionen bör få stöd av en svensk aktion i någon form. Man bör alltså inte bara finna sig i detta.

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! När det gäller vad jag angivit i mitt svar i fråga om en kommersiell bedömning är det naturligtvis så, herr Hermansson, att ett företag står i valet mellan att antingen acceptera de begränsningar som följer av den amerikanska lagstiftningen och därmed avstå från att ta emot den teknologi och de komponenter som de amerikanska företagen kan leverera

eller att acceptera dessa bestämmelser. I det valet måste företaget göra en kommersiell bedömning, en bedömning som den svenska regeringen som sådan inte har att eller kan lägga sig i. Det skulle föra väldigt långt, om den svenska regeringen försökte styra företagen i deras kommersiella bedömningar av om det är önskvärt eller inte önskvärt att från Förenta staterna skaffa sig den teknologi som man behöver eller av om man kan skaffa sig denna teknologi på annat håll och därigenom bevara sin handlingsfrihet när det gäller t. ex. export till de socialistiska länderna.

Dess värre är det så att alternativet till att importera teknologin från Förenta staterna är att importera den från något land som i dessa avseenden genom COCOM är licerat med den politik som Förenta staterna för. Detta gör alltså att vår ståndpunkt inte innebär att den svenska regeringen accepterar den amerikanska politiken. Jag tycker att jag givit uttryck för detta såväl i mitt första inlägg som i de följande, och jag hoppas att Carl-Henrik Hermansson är införstådd med denna regeringens ståndpunkt.

Formerna för att framföra den svenska regeringens uppfattning i denna fråga kommer vi att välja på så sätt att vårt agerande får den största möjliga effekten när det gäller att åstadkomma en förändring av denna politik. Vi kommer inte att spela för gallerierna, utan mera för saken.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Det jag reagerade mot var att det i handelsministerns svar fanns en tendens att reducera denna sak till en fråga som gällde enskilda företags kommersiella bedömningar, vilket är helt felaktigt. Det är nämligen en fråga som gäller Sveriges nationella självständighet och hur vi skall tillkämpa oss ett verkligt oberoende i handelspolitiken. Det är det som är den stora frågan, inte hur det enskilda företaget finner sig tvunget att välja i den tvångssituation som det har försatts i till följd av den amerikanska embargopolitiken.

Vill man främja en god sak, herr handelsminister, tror jag att man bör tala öppet om den. Jag tror det är fel att reducera en debatt i den svenska riksdagen eller ett öppet uttalande från den svenska regeringen till någonting som man kallar "spel för gallerierna". Jag är anhängare av en öppen diplomati och tror att den har den största effekten.

Handelsministern HADAR CARL:

Herr talman! Som herr Hermansson vet är riksdagens protokoll en offentlig handling.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Man bör icke använda frasen "spel för gallerierna" om riksdagsdebatter.

Överläggningen var härmed slutad.

*Om den statsbi-
dragsberättigade
utbildningen för
arbetslös ungdom*

§ 10 Om den statsbidragsberättigade utbildningen för arbetslös ungdom

Statsrådet BIRGIT RODHE erhöll ordet för att besvara *Christer Nilssons* (s) den 28 november anmälda fråga, 1978/79:185, till arbetsmarknadsministern, och anförde:

Herr talman! Christer Nilsson har frågat chefen för arbetsmarknadsdepartementet om han dels anser att det är rimligt att arbetslösa ungdomar förvägras utbildning, därför att offentliga utbildningsanordnare inte kan komma överens om den inbördes ersättningen, dels avser att vidta några åtgärder för att undvika likartade fall.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

I det fall som Christer Nilsson åsyftar skulle inom gymnasieskolan anordnas en s. k. kortkurs inom det bygg- och anläggningstekniska området för en grupp arbetslösa ungdomar. Utbildningen skulle förläggas till AMU-center, eftersom där fanns ledig utbildningskapacitet. AMU-centrets lokaler, utrustning och lärarkraft skulle därvid utnyttjas.

Skolöverstyrelsen (SÖ) har, enligt särskilt bemyndigande, rätt att sälja ledig utbildningskapacitet inom arbetsmarknadsutbildningen. Prissättningen sker därvid enligt en av SÖ upprättad prislista. Kostnaden i det nu aktuella fallet skulle för kommunen uppgå till 75 000 kr. Kommunen skulle emellertid endast erhålla 25 000 kr. i form av det extra statsbidrag som utgår per kurs för att täcka kommunens merkostnader för att anordna sådana kurser. I realiteten innebär det att kommunen av egna medel skulle få betala lärarkostnaderna, vilket inte kommunen behöver göra om lärarna är anställda i kommunens gymnasieskola.

Enligt vad jag har erfarit bereds f. n. inom SÖ två ärenden som berör denna fråga. Jag är därför inte beredd att nu göra något uttalande i det konkreta ärendet. Men min principiella uppfattning är att reglerna för arbetsmarknadsutbildningens medverkan i de s. k. kortkurserna inte får utformas så, att man försvårar möjligheterna att bereda arbetslös ungdom utbildning. Jag räknar därför med att de otympligheter i nuvarande bestämmelser som framkommer i frågan skall kunna rättas till.

CHRISTER NILSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Rodhe för svaret.

I höstas skulle en grupp arbetslösa ungdomar i Norrköping erbjudas en s. k. kortkurs på det bygg- och anläggningstekniska området. Kursen blev emellertid inte av, därför att olika myndigheter inte kunde komma överens om vem som skulle betala den.

Kommunens försök att ge utbildning åt arbetslös ungdom stoppades alltså av byråkratiskt krångel, och det skedde vid en tidpunkt då arbetslösheten bland ungdom låg på en mycket hög nivå.

Jag är, herr talman, nöjd med den principdeklaration som statsrådet Rodhe gjorde i svaret på min fråga. Av svaret att döma är regeringen beredd att ändra

statsbidragsbestämmelserna, så att vi i framtiden kan undvika händelser av det slag som redovisades i frågan.

Till slut vill jag bara säga att jag hoppas att regeringen snart ändrar de bestämmelser som vi nu diskuterar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om försöksverksamhet med en kombination av utbildning och praktikarbete för arbetslös ungdom

Statsrådet BIRGIT RODHE erhöll ordet för att besvara *Lars-Ingvar Sörensons* (s) den 30 november anmälda fråga, 1978/79:196, och anförde:

Herr talman! Lars-Ingvar Sörenson har frågat mig dels varför försöksverksamheten med omväxlande utbildning och praktik ännu inte har påbörjats, dels när jag räknar med att försöket kan inledas.

Enligt vad jag erfarit har skolöverstyrelsen (SÖ), efter samråd med gymnasieutredningen och arbetsmarknadsstyrelsen, redan i maj tagit vissa kontakter med sju kommuner för att undersöka intresset för denna verksamhet. Dessa kommuner är Göteborg, Hallsberg, Linköping, Katrineholm, Lycksele, Södertälje och Umeå. SÖ har därefter hållit två konferenser rörande uppläggningsen av försöksverksamheten i de sju kommunerna med företrädare för de lokala och regionala skol- och arbetsmarknadsmyndigheterna. Med hänsyn till vad som har framkommit under dessa konferenser har SÖ utfärdat föreskrifter och anvisningar för försöksverksamheten. En formell inbjudan till att delta i försöksverksamheten har den 11 oktober 1978 gått ut till de sju kommunerna från SÖ. Enligt de uppgifter som hittills har inkommit från dessa kommuner till SÖ torde försöksverksamheten komma att omfatta minst 180 elever. Jag räknar med att verksamheten skall kunna påbörjas inom kort.

LARS-INGVAR SÖRENSEN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka skolministern för svaret på min fråga. Det innehåller i sin korta koncentration en redogörelse för vad SÖ har gjort i ärendet sedan regeringen fattade sitt beslut med anledning av propositionen 1977/78:164.

Det hade också varit av värde att få veta på vilket sätt regeringen har gått in för att försöka effektivisera sitt löfte i denna proposition att försöksverksamheten skulle komma i gång höstterminen 1978. Någon sådan verksamhet har inte startat.

Jag har läst i tidningarna att skolministern är intresserad inte bara av dessa frågor utan också av skolfrågor i allmänhet och reser omkring i riket för att informera sig om läget i dessa avseenden. Jag har därför tagit tillfället i akt, herr talman, att något belysa hur läget är speciellt i Göteborg. Vi har fått en mycket svår utveckling i Göteborg på ungdomsarbetslöshetens område. I juli

Om försöksverksamhet med en kombination av utbildning och praktikarbete för arbetslös ungdom

1976 hade vi drygt 1 000 arbetslösa ungdomar under 25 år. I juli 1977, ett år senare, hade detta antal fördubblats så att vi var uppe i över 2 000 arbetslösa ungdomar. I sommar har antalet stigit till över 3 000 öppet redovisade arbetslösa ungdomar.

Bakgrunden till denna utveckling är, som väl alla känner till vid det här laget, omfattande strukturförändringar som drabbar regioner som Göteborg mycket kraftigt. Vi har fått förändringar som inte längre betraktas som konjunkturella utan som svårartade långsiktiga strukturella förändringar. Vi räknar med att Göteborgsområdet från mitten av 1970-talet till 1982-1983 kommer att tappa bortåt 10 000 varvsarbetstillfällen och därutöver i infrastrukture runt omkring varven ungefär 6 000 arbetstillfällen. Det betyder i runt tal 16 000 missade arbetstillfällen under denna korta tidrymd. Samtidigt kommer mängder av ungdomar ut i Göteborgsregionen och kan inte få några arbetstillfällen.

Göteborgs kommun har gått in för att med kraftiga åtgärder försöka göra något åt detta läge. Den har med sin begränsade kommunala ekonomi uppgiften att ge arbetstillfällen i planerad verksamhet åt 2 680 personer. I statligt beredskapsarbete sysselsätts ytterligare 529 ungdomar, i kommunalt beredskapsarbete 1 558 och i enskilt beredskapsarbete 265. Totalt inkl. dem som sysselsätts vid AMU-centra m. m. berörs i detta sammanhang ca 6 700 ungdomar. Det betyder att vi så gott vi kan försöker åtgärda de här områdena.

Det hade varit av värde för mig att få veta också om statsrådet är beredd – när kommunalekonomin nu inte räcker till för göteborgarna att klara ut dessa långsiktiga problem – att gå in med ytterligare sådan verksamhet som planerades hösten 1977 också för budgetåret 1979/80.

Statsrådet BIRGIT RODHE:

Herr talman! Det är riktigt, som frågeställaren Lars-Ingvar Sörenson började med att säga, att jag ägnar en hel del av min tid åt att dels fastställa fakta, dels studera konstruktiva lösningar inom det problemområde det här gäller. Jag har rest runt och bl. a. studerat förhållandena i Malmö, Göteborg och Luleå, senare Norrbottensregionen. Jag vill gärna begagna tillfället till att säga att vad jag såg i Göteborg imponerade mycket på mig. Det visade att man där på ett både beslutsamt och konstruktivt sätt arbetar med problemen.

Den konkreta fråga som ställdes sist ligger såvitt jag förstår inte inom det frågeområde som vi här behandlar, och jag känner mig därför förhindrad att avge något svar. Jag antar också att Göteborg kommer att inge ytterligare äskanden inom detta område, och då finns det anledning att återkomma.

Jag vill i det här sammanhanget betona att min företrädare i ämbetet, i den proposition som ligger till grund för de anvisningar som sedan givits för den här försöksverksamheten, underströk att den för att bli framgångsrik måste ges en klar lokal förankring och utformas utifrån de lokala förutsättningar som finns. Det betyder också att det framför allt är kommunerna som har att ta initiativ och göra förberedelser, utforma de närmare praktiska reglerna för

hur verksamheten skall utformas inom ramen för de anvisningar som givits av regeringen och i andra hand skolöverstyrelsen.

LARS-INGVAR SÖRENSON (s):

Herr talman! Jag beklagar att statsrådet Rodhe inte kunde tala om för riksdagen vad statsrådet ämnar göra på det här området för budgetåret 1979/80. Det var dock möjligt för den förra skolministern att inom ramen för den proposition som Rolf Wirtén lade fram på våren 1978 tala om vad hon önskade göra på det här området.

Jag kan då inte göra mer än att beklaga att vi inte får något löfte om att en sådan här handläggning av aktiviteter på detta fält fortsätter. Detta hade varit av värde för oss, inte minst mot bakgrund av de svårigheter jag försökte redogöra för som Göteborg har med att fullfölja planerna på långsiktig förbättring av läget för de många arbetslösa ungdomarna i Göteborg. Statsrådet Rodhe var ju också benägen att omvittna att kommunen sysslade med detta.

Vad jag försökte säga var att situationen är sådan att man på det kommunalekonomiska planet inte har möjligheter att på lång sikt klara ut de ekonomiska förutsättningarna för att lösa problemet och att det därför var betydelsefullt att statsmakterna gick in och lyfte upp lösningen av detta problem på en nationell nivå.

Statsrådet BIRGIT RODHE:

Herr talman! Jag trodde att det borde ha framgått av vad jag har sagt, men jag vill här ytterligare understryka att jag tillmäter försöksverksamheten en utomordentligt stor vikt. Den har betydelse inte bara för de kortsiktiga problem som här bl. a. illustrerades med Göteborgssituationen utan också för den mera långsiktiga planering som ligger inom gymnasieutbildningens ansvarsområde. Det är väl därför naturligt – även om jag nu inte kan säga någonting mera konkret – att man inte hastigt kan avsluta en sådan försöksverksamhet, särskilt som den ju ännu inte praktiskt har kommit i gång.

Det är väl tyvärr också så att det inte går att så snabbt rätta till själva sakläget genom en försöksverksamhet, utan en uppföljning av den nu planerade försöksverksamheten kommer säkerligen att behövas också på längre sikt. Jag antar att vi därför kan få tillfälle att återkomma till den diskussion som Lars-Ingvar Sörenson gärna i dag ville föra.

LARS-INGVAR SÖRENSON (s):

Herr talman! Nu tyckte jag att svaret var mer positivt. Jag var litet oroad över det första svaret, där statsrådet gick rätt lättvindigt förbi min frågeställning. Men jag tolkar nu detta svar positivt i den mening, att statsrådet Rodhe är beredd att göra vad hon kan för att lösa de här problemen också i fortsättningen. I vår partimotion, som avvisades, begärde vi 2 000 platser av den här karaktären. Nu fick vi 200 – bara en tiondel – men jag tolkar ändå

Nr 57

Måndagen den
18 december 1978

Om försöksverksamhet med en kombination av utbildning och praktikarbete för arbetslös ungdom

statsrådets svar positivt och hoppas att den utveckling som nu har påbörjats kommer att fortsätta, men i än större skala.

Statsrådet BIRGIT RODHE:

Herr talman! Jag vill, bara för undvikande av missförstånd, säga att jag naturligtvis inte har tagit någon ställning mellan 2 000 och 200 platser, eller rättare sagt att jag t. v. har att arbeta inom det av riksdagen fattade beslutet, som gäller 200 platser.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om anonymitet för meddelare i vissa fall

Justitieministern SVEN ROMANUS erhöll ordet för att besvara *Olle Svenssons* (s) den 7 december anmälda fråga, 1978/79:218, och anförde:

Herr talman! Olle Svensson har frågat mig när riksdagen kan vänta förslag med anledning av det betänkande som utredningen om anonymitetsskydd vid beslag och husrannsakan avlämnade till regeringen i juni 1976.

I sitt betänkande (SOU 1976:36) Anonymitet och tvångsmedel behandlade utredningen frågan om ett förstärkt skydd vid beslag och husrannsakan för den rätt till anonymitet som enligt tryckfrihetsförordningen tillkommer bl. a. meddelare och författare till tryckt skrift.

Flertalet remissinstanser ställde sig positiva till grundtankarna och de allmänna riktlinjerna i utredningsförslaget. När det gällde den närmare utformningen av reglerna framkom emellertid olika uppfattningar. Flera remissinstanser underströk behovet av en översyn även av reglerna i rättegångsbalken om editionsplikt och reglerna i skattelagstiftningen om användande av tvångsmedel i olika sammanhang.

Under lagstiftningsärendets beredning inom regeringskansliet fann jag behov av att göra en samlad översyn av tvångsmedelsregleringen. Bakgrunden var bl. a. de ändringar som vidtagits i regeringsformen i syfte att stärka de medborgerliga fri- och rättigheterna och i tryckfrihetsförordningen för att förbättra anonymitetsskyddet för meddelare, författare och andra upphovsmän. Vidare hade riksdagen i mars 1977 avslagit propositionen 1976/77:202 i vad den avsåg nya regler om telefonavlyssning vid förundersökning i brottmål. Riksdagen fann att propositionsförslaget, som även innehöll regler till skydd för det tryckfrihetsrättsliga anonymitetsintresset, borde övervägas ytterligare när det gällde frågan om rätt att använda s. k. överskottsinformation vid telefonavlyssning. Riksdagen, som pekade på att problemet inte var begränsat till telefonavlyssning utan kunde uppkomma också i fråga om andra tvångsmedel, ansåg det önskvärt att få generella lösningar för olika typer av tvångsmedel.

Efter beslut av den dåvarande regeringen den 29 juni i år tillsatte jag en kommitté med parlamentarisk sammansättning för att se över tvångsmedelsregleringen vid förundersökning i brottmål m. m. Kommittén skall göra

*Om anonymitet
för meddelare i
vissa fall*

en fullständig översyn av rättegångsbalkens bestämmelser om straffprocessuella tvångsmedel och liknande åtgärder, t. ex. editionsplikt och syn. Till de straffprocessuella tvångsmedlen hör bl. a. beslag och husrannsakan. I kommitténs uppdrag ingår även att undersöka behovet av ändrade regler för användning av tvångsmedel och liknande åtgärder utanför rättegångsbalkens område och så långt som möjligt samordna bestämmelserna med vad kommittén kan komma att föreslå i fråga om den grundläggande regleringen i rättegångsbalken. Syftet med översynen är bl. a. att söka stärka skyddet för olika enskilda intressen som kan komma att beröras vid användande av tvångsmedel.

I direktiven för kommittén (Dir. 1978:57) fastslås att det är en viktig uppgift för kommittén att se över möjligheterna att stärka anonymitetsskyddet vid tvångsmedelsanvändning. I syfte att skapa ett fullgott skydd skall kommittén söka finna en samordnad reglering för olika typer av tvångsmedel. Anonymitetsutredningens förslag har överlämnats till kommittén, som har att överarbeta detta från de allmänna utgångspunkter som gäller för kommittéuppdraget.

Kommittén har nyligen börjat sitt arbete. Jag kan för dagen inte säga något om när det kan vara slutfört.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för det utförliga svaret.

I oktober 1973 förordnade allmänne åklagaren om husrannsakan bl. a. på Folket i Bild kulturfronts redaktion. Den 31 oktober 1973 tillskrev Pressens samarbetsnämnd, som är ett organ för samarbete mellan Tidningsutgivareföreningen och Journalistförbundet, regeringen med krav på förstärkning av anonymitetsskyddet och skyddet för meddelare. Den 4 januari 1974 tillsatte den dåvarande socialdemokratiska regeringen flera s. k. IB-utredningar samt gav massmedieutredningen tilläggsdirektiv.

Den nuvarande justitieministern var själv ordförande i massmedieutredningen, där jag deltog som ledamot, och vi kan konstatera att utredningens förslag lett till ändringar – vilket också sades i svaret – i tryckfrihetsförordningen som innebär en väsentlig förstärkning av meddelarskyddet. Dessa nya regler trädde i kraft den 1 januari 1978.

I samband därmed har också vissa förändringar skett i fråga om kriminaliseringen av spionbrott. Bl. a. beträffande ryktesspridning i fred enade sig riksdagen, med en majoritet av socialdemokrater och folkpartister, om att denna brottsbeteckning inte borde tas upp i TF:s brottskatalog.

I svaret på min fråga omnämns två andra utredningar som tillsattes i detta sammanhang, båda berörande konflikten mellan intresset av bevarad anonymitet och samhällets intresse att bekämpa brott. I fråga om telefonavlyssning, beslag och husrannsakan har användningen av dessa spaningsmedel, i särskilda kommittéförslag som utarbetats i nära kontakt med publicistiska företrädare, kringgärdats av restriktiva regler. Dessa förslag är avsedda att i tryckfrihetsförordningens anda vidmakthålla allmänhetens förtroende för att meddelanden till massmedier inte förs vidare eller blir tillgängliga för

obehöriga. I ett fall har proposition lagts fram om nya regler för telefonavlyssning vid förundersökning i brottmål. Denna ledde, som justitieministern säger, inte till lagstiftning.

Justitieminister Romanus upplyser nu om att dessa för yttrandefriheten så viktiga frågor om anonymitet och tvångsmedel – jag frestas att uttrycka mig så drastiskt – begravts i en utredning, vilken tillsattes i somras. Den har många andra tidsödande uppgifter och har ännu inte haft sitt första sammanträde. Sven Romanus säger också att han inte vet när utredningen kan bli färdig. Jag vill fråga justitieministern om han inte upplever denna tempoförlust i beredningsarbetet som något av ett misslyckande. I dag är det mer än fem år sedan pressen tillskrev första statsmakten i denna fråga, och det blir på nyåret fem år sedan den socialdemokratiska regeringen markerade frågans vikt genom att tillsätta de s. k. IB-utredningarna.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Det framgår av Olle Svenssons eget anförande hur många frågor det är i det här problemkomplexet som verkligen har ett inbördes sammanhang. Den ursprungliga fråga som ställdes gällde regleringen av beslag och husrannsakan. Men den debatt som nu är aktuell i tidningarna rör hur man skall anse rättsläget vara beträffande förfarandet vid telefonavlyssning på tidningsredaktion. Det visar att den här frågan kan komma upp inte bara beträffande beslag och husrannsakan, utan den gäller generellt alla tvångsmedel. Problemet gäller inte bara när tvångsmedel skall kunna användas utan också hur man skall behandla den mycket besvärliga frågan om s. k. överskottsmaterial som kommer fram vid en tvångsåtgärd.

På den sista punkten har riksdagen direkt uttalat att det behövs en samlad översyn, så att man får likartade regler för olika tvångsmedel. Riksdagen avslog i det sammanhanget det konkreta förslag som förelåg på den punkten. Jag tycker detta visar att vi måste ha en samlad bedömning av förhållandet mellan tvångsmedel och tryckfrihetsförordningen. På den punkten vill jag gärna säga att vid användande av tvångsmedel på område där man kan komma i konflikt med tryckfrihetsförordningen är det självklart att man skall använda mycket stor varsamhet. Men rättsläget behöver klargöras, och frågan ingår i kommitténs direktiv. Även om det innebär tempoförlust måste frågan bli föremål för en generell bedömning. Och att göra en sådan är vad kommittén har i uppdrag.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag känner väl till de motiv för ytterligare bearbetning av frågan som justitieministern anförde redan i sina direktiv till den Wennergrenska utredningen. Jag undrar om vi ändå inte måste säga oss att det kan tolkas som något av ett bristande intresse för frågan att låta en stor utredning ta över den först två år efter det att betänkandet från utredningen om anonymitetsskydd vid beslag och husrannsakan lagts fram. Vad som ytterligare återstod att bearbeta var ändå inte mer än att det kanske kunde ha skett genom en departemental beredning eller åtminstone i samarbete med

exempelvis yttrandefrihetsutredningen och den här nya utredningen.

Vad sedan gäller frågan om skyddet för det tryckfrihetsrättsliga intresset vid telefonavlyssning är det riktigt att propositionen inte ledde till lagstiftning. Åtminstone vi socialdemokrater förutsatte emellertid att överarbetningen skulle ske snabbt och inte med den förhållning som det innebär att det dröjde så länge innan utredningen tillsattes och att frågan bakades samman med så många andra komplicerade problem.

Jag finner det djupt olyckligt att förstärkningen av anonymitetsskyddet för meddelare och annan upphovsman i TF inte har fått snabb efterföljd i brottsbalkens reglering av tvångsmedlen. I den allmänna debatten har det på sistone exempelvis ifrågasatts om det kan förhålla sig så att, om misstanke föreligger om brott mot en enda person i sammanhang där telefonavlyssning är möjlig, en växel hos ett massmedieföretag med flera tusen anställda kan bli föremål för telefonavlyssning. Jag anser det vara ett groteskt påstående med tanke på innebörden av tryckfrihetsförordningen. Jag vill uppmana justitieministern att här dementera att det finns en sådan laglig möjlighet för polisen i dess spaningsarbete att urholka anonymitetsskyddet.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Jag kan ytterligare för att visa hur dessa frågor hänger ihop nämna att samtidigt med tillsättandet av den aktuella utredningen utarbetades tilläggsdirektiv till en utredning under budgetdepartementet. Dessa tilläggsdirektiv gav den utredningen i uppdrag att gå igenom motsvarande frågor beträffande tvångsmedel på skattelagstiftningens område. Men det är klart utsagt i direktiven att den övergripande bedömningen ankommer på den kommitté som är tillsatt inom justitiedepartementet. Att Olle Svensson nu nämner frågan om telefonavlyssning på tidningsredaktion visar just att det inte räcker med en separat lagstiftning beträffande beslag och husrannsakan, eftersom frågan gäller över hela fältet och kan sägas vara väl så viktig när det gäller telefonavlyssning.

I fråga om telefonavlyssning kan jag inte säga mer om rättsläget än att det enligt min mening är i och för sig möjligt att använda tvångsmedel även på tryckfrihetsområdet under de förutsättningar som finns angivna i vanlig lagstiftning. Men som jag nämnde tidigare är det fråga om en avvägning mellan olika intressen, där tryckfrihetsförordningens intressen skall väga mycket tungt.

Jag vill bara erinra om att chefen för rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning i pressen har uttalat att det under hans tid som chef för avdelningen inte har förekommit någon avlyssning på en tidningsredaktion.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill inte bestrida vad justitieministern senast sade, att frågan om telefonavlyssning kan vara väl så viktig som frågan om beslag och husrannsakan när det gäller risken för kollision med anonymitetsintresset. Men min synpunkt är att om man har genomfört en förändring i tryckfrihetsförordningen, som både Sven Romanus och jag har påstått innebär en

förstärkning av anonymitetsskyddet, är det olyckligt om vi får en urholkning av detta på grund av att brottsbalkens regler inte snabbt ändras. Det är ambitionen att snabbt fullfölja detta som jag här har efterlyst.

Det sista som justitieministern sade tycker jag är viktigt. Det är väsentligt att justitieministern uttalar sig och motverkar den oro som i dag finns bland massmediepersonalen och bland allmänheten. Allmänheten är orolig för att uppgifterna inte förblir anonyma om den vänder sig till ett stort massmedieföretag. Jag anser därför att det är viktigt att justitieministern sade att man måste förfara varsamt så att telefonavlyssning inte kränker anonymitetsskyddet.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Jag kan gärna säga att jag för min del tror att Olle Svensson och jag är ense i fråga om de mål som vi syftar till. Jag vill bara betona att det uppdrag som nu har givits till kommittén gäller just denna fråga – det är en av huvuduppgifterna för kommittén. Och det är klart att kommittén skall arbeta med all den skyndsamhet som är möjlig. Men jag kan inte förstå om Olle Svensson menar att man skall bryta ut detaljen om beslag och husrannsakan ur detta problem. Men jag vill ytterligare betona att jag tror att vi i sak är ense om att det behövs en reglering på det här området.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill gärna understryka att jag inte alls tvivlar på att justitieministern personligen är intresserad av att få ett fullföljande av de här frågorna genom förändringar i brottsbalken. Jag kanske då får tolka svaret så, att den utredning som tillsattes i juni och som ännu inte haft sitt första sammanträde – det är först den 15 januari 1979 som det sammanträdet skall hållas – bör skynda på. Jag kanske också får tolka svaret så, att den bör prioritera just denna fråga – som är så viktig – så att vi verkligen lever i tryckfrihetsförordningens anda och i enlighet med det verkligt betydelsefulla beslut som gäller från den 1 januari 1978. Beslutet är baktalat av många, men enligt min och justitieministerns uppfattning innebär det en förstärkning av anonymitetsskyddet.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Jag sade tidigare att jag utgår från att kommittén arbetar med all den skyndsamhet som är möjlig. Om man kan prioritera just denna fråga är inte så lätt att säga. Såvitt jag har uppfattat det är detta en av huvuduppgifterna för kommittén – kanske den viktigaste. Men det är inte säkert att den går att bryta ut ur kommitténs arbete med hela tvångsmedelslagstiftningen och dess motstående intressen.

Överläggningen var härmed slutad.

Måndagen den
18 december 1978

Justitieministern SVEN ROMANUS erhöill ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Arne Nygrens* (s) den 8 december anmälda fråga, 1978/79:225, dels *Eva Hjelmströms* (vpk) den 12 december anmälda fråga, 1978/79:229, och anförde:

Herr talman! Arne Nygren har frågat mig om jag anser att Stockholmspolisens planerade omorganisation för bl. a. bekämpning av terrordåd överensstämmer med den av regering och riksdag år 1977 fastställda organisationen. Eva Hjelmström har frågat mig om jag anser att omorganisationen står i överensstämmelse med tidigare av riksdagen fattade beslut.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

I den senaste budgetpropositionen (1977/78:100 bil. 5 s. 53) uttalade jag att de båda piketgrupperna i Stockholm tills vidare bör bibehållas med oförändrad organisationstillhörighet, dvs. vara knutna till vaktområdet 1 och 3. Jag angav vidare att det förhållandet att det operativa ansvaret ligger kvar på vaktområdet bl. a. innebär den fördelen att grupperna får en naturlig anknytning till de vaktområden där de förfogar över lokaler och huvudsakligen tjänstgör. Jag fann att de skäl som talade för att piketgrupperna operativt hålls åtskilda inte gäller vissa administrativa funktioner. Eftersom vaktområdet är mindre lämpade för att ge den service som behövs för att i tillräcklig utsträckning samordna sådana funktioner som rekrytering, vikariats- och ersättningsfrågor samt utbildning inom polisområdet, ter det sig sålunda motiverat att dessa funktioner ombesörjs samlade i området. Beträffande arbetsuppgifterna angavs att grupperna normalt är sysselsatta med vanlig patrulleringstjänst. När så krävs, kommer de emellertid att användas för uppgifter av mer allvarlig karaktär, t. ex. katastrofer av olika slag, terrordåd och bombhot.

Riksdagen uttalade inte någon erinran mot vad jag hade föreslagit.

Regeringens beslut i regleringsbrevet för detta budgetår har samma innehåll som propositionen i fråga om organisationen av grupperna. Den praktiska uppföljningen av regeringens direktiv i regleringsbrevet ligger på polisområdet och där ytterst på polisstyrelsen.

Jag har från området inhämtat följande: Verksamheten i dess utformning enligt regleringsbrevet börjar tillämpas den 1 februari 1979. De båda vaktområdena kommer att utgöra tjänsteställe för resp. piketgrupp. Där förvaras polismännens tjänsteställe. Varje grupp indelas i åtta undergrupper, till vilka knyts fasta ersättare. Operativt leds grupperna av cheferna för resp. vaktområde. Gruppernas arbetsuppgifter bestäms till varje pass av vakthavande befäl i vaktområdet. Vid särskilda händelser av allvarigare art leds däremot grupperna från Stockholmspolisens ledningscentral. Vid ordningspolisens centralsektion kommer att handläggas administrativa funktioner rörande bl. a. rekrytering, utbildning, vikariats- och ersättningsfrågor samt semesterplanering. En tre veckors sammanhållen utbildning kommer att äga rum i januari för befäl och befälsvikarier. Övrig personal utbildas efter hand.

Om den planerade omorganisationen av Stockholmspolisens

*Om den planerade
omorganisationen
av Stockholmspo-
lisen*

De uppgifter som jag nu har återgett ger vid handen att organisationen byggs upp i överensstämmelse med vad statsmakterna har beslutat. Självfallet kommer jag att noga följa genomförandet av den nya organisationen.

ARNE NYGREN (s):

Herr talman! När polisstyrelsen i Stockholm för drygt tre år sedan hos rikspolisstyrelsen begärde att få inrätta en särskild polisenhet att sättas in vid allvarliga händelser, organiserad direkt under polisledningen, blev förslaget snart en känslig fråga. En stor allmänhet, särskilt i Stockholm, reagerade mot förslaget, och man fann ärendet så brännande att man överlämnade det till regeringen för ställningstagande. I regeringen fördes förslaget vidare våren 1976 till 1975 års polisutredning, som just hade börjat sitt arbete. Efter ca nio månader var utredningen klar med sitt förslag, som sedan i stort följdes av regeringen och riksdagen.

Någon särskild polisenhet enligt förslaget blev det inte, inte heller någon personalförändring eller någon särskild utrustning. Vissa åtgärder, bl. a. på utbildningssidan, bifölls däremot av utredning, regering och riksdag.

Mot denna bakgrund är det lätt att förstå den nya reaktion som mötte ett besked i Dagens Nyheter den 7 december i år. "En specialstyrka på 132 poliser för att ta hand om terroråd skall upprättas inom Stockholmspolisens nuvarande organisation." Man skrev också att ett frivilligt ansökningsförfarande skulle föregå ett urval av vilka personer som ansågs lämpliga i den styrkan. Förvirringen förstärktes av ett uttalande i en radiointervju att det aktuella förslaget bara i nyanser skilde sig från det förslag som tidigare var presenterat.

Nu har justitieministern givit besked om att uppgifterna var felaktiga. Organisationen byggs upp enligt statsmakternas beslut. Det är bra att få detta besked. Det bör vara en anknytning till reaktionen på den felaktiga presentationen. Det bör vara en allvarlig erinran om vikten av att information från polisen i så här angelägna frågor verkligen sköts med stor grundlighet. Ett par frågor följer automatiskt på justitieministerns svar:

1. Har det inte dröjt väl länge med hanteringen av detta ärende? Utbildningsfrågorna bedöms av utredningen såsom mycket angelägna. Redan i regeringens beslut 1976 att överlämna förslaget till polisutredningen angavs särskilt att polisstyrelsen i Stockholms distrikt skulle vidta vissa åtgärder medan utredningen pågick, bl. a. på avsnittet utbildning. Hur överensstämmer detta med att man först nu tycks vara beredd att starta den första biten av utbildningen, nämligen den för befäl?

2. Polisutredningen uttalade sig för målsättningen att polismännen skulle ha en sådan utbildning att våld i görligaste mån kan undvikas. Mot bakgrund av att statsrådet säger sig noggrant följa denna sak vill jag ställa en fråga: Överensstämmer det nu presenterade utbildningsprogrammet med den målsättning som polisutredningen uttalade och som sedan också följdes av regering och riksdag?

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min fråga. När denna sak förra gången diskuterades, var det uppenbart att många såg den såsom ytterligare ett led i den centralisering och militarisering av polisen som har förekommit under de senaste åren. Därför var det välgörande att något beslut om en särskild centralt placerad rörlig piketstyrka inte kom till stånd. Trots justitieministerns svar kan jag inte komma ifrån att detta är ett första steg i riktning mot en sådan särskild styrka. Därmed är det också ett avsteg från innebörden i riksdagens beslut om att någon ytterligare centralisering inte skulle komma till stånd. Tvärtom skulle man enligt detta beslut satsa på mindre enheter.

Vi framhöll i den debatten att ytterligare centralisering och militarisering av polisen genom att inrätta en sådan här särskild styrka inte avskaffar några problem. Tvärtom kan det t. o. m. förstärka dem. Ett aktuellt problem i detta fall är Stockholms tunnelbanor. Vad har hänt sedan vi fick mängder av nya väktare? Jo, såsom Stockholmspolisen mycket riktigt framhåller har man flyttat problemen från den ena tunnelbanestationen till den andra. Man har på intet sätt löst dem. Vad som krävs är sociala insatser ute i kommunerna och att man satsar på att försöka avskaffa ungdomsarbetslösheten i landet.

Vi anser att om en omorganisation skall komma till stånd, är det med tanke på hela poliskårens inriktning de ekonomiska brotten man på allvar måste bekämpa. Dessa brott ligger bakom de problem som ordningspolisen många gånger får ta hand om. Men från ordningspolisens synpunkt vore likaså en annan prioritering vettig, nämligen den jag tog upp tidigare om mindre enheter, satsning på kvarterspoliser och liknande.

Justitieministern anför i sitt svar: "Vid särskilda händelser av allvarligare art leds däremot grupperna från Stockholmspolisens ledningscentral." Där kvarstår oklarheten: Vad är "händelser av allvarligare art"? Dit räknades t. o. m. demonstrationerna av aktionsgrupperna för daghem för att inte tala om Stockholms arbetarekommuns och vpk:s demonstrationer den 1 maj.

Vidare nämner justitieministern utbildningen. Då vill jag fråga: Vad innehåller denna utbildning? Går den huvudsakligen ut på ytterligare skjutövningar?

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Arne Nygren sade att det har tagit lång tid. På det kan jag bara svara att denna organisation och utbildning har tagits fram i samråd med personalen i ett vanligt samrådsförfarande, och det har tagit den tid som har gått åt. Det är en stor fördel att hela denna organisation kommer till stånd med aktivt biträde från facketts sida.

Vad avser utbildningen kan jag tala om att det som nu är aktuellt är utbildning av befäl och befälsvikarier – en tre veckors sammanhållen kurs. Utbildningen avses omfatta i huvudsak följande ämnen: aktuell lagstiftning, psykologi, psykiatri, planering, taktiskt uppträdande i olika situationer, tekniska hjälpmedel, akutsjukvård och fysisk träning. Det stämmer enligt min mening med det som var syftet med det hela.

Eva Hjelmström säger att dessa åtgärder inte löser problemen, och hon betonar på nytt kampen mot ekonomisk brottslighet. Ja, det är mycket viktigt, och där har gjorts insatser från regeringens sida och från samhällets sida över huvud taget, men vi får därmed inte försumma andra uppgifter som är viktiga.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Justitieministern svarade inte på min fråga vad särskilda händelser av allvarlig art innebär. Jag vill därför anföra den promemoria som upprättats av Stockholms polisdistrikt, ordningsavdelningen, med uppgift över händelser då en centralt placerad rörlig piket sannolikt skulle komma att tas i anspråk. Däri ingår – huvudsakligen, skulle jag vilja påstå – en rad demonstrationer. Är det alltså den typen av uppgifter som den här styrkan skall ägna sig åt? Är det aktioner av typ Mullvaden eller vad är det egentligen den skall syssla med?

Sedan hävdar justitieministern att regeringen har gjort stora insatser för att bekämpa den ekonomiska brottsligheten. Jag delar inte justitieministerns uppfattning därvidlag. Det räcker med att titta på de polisstyrkor som finns: Ordningspolisen har bortåt 9 000 tjänster, men för att bekämpa hela den ekonomiska brottsligheten förfogar polisen över 63 tjänster, och av dem är 30 inte ens besatta.

Som jag framhöll tidigare: Inte heller ur ordningspolisens synpunkt kan detta vara särskilt rimligt. Det strider, menar jag, mot riksdagens beslut om satsning på kvarterspoliser och mindre enheter.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! De exempel som Eva Hjelmström åberopade härrör, såvitt jag förstår, från en promemoria från 1976, och det är inte den som ligger till grund för det förslag som nu är aktuellt. I budgetpropositionen nämner jag som exempel på piketgruppernas arbete katastrofer av olika slag, terrordåd och bombhot, alltså ytterligt allvarliga situationer. I övrigt skall de polismän som ingår i grupperna fullgöra sin vanliga tjänstgöring ute i distrikten.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Får jag därmed uppfatta justitieministerns svar som att det *inte* kan komma i fråga att använda den här styrkan, som jag i och för sig fortfarande är motståndare till, vid de händelser som togs upp i den promemoria som mycket riktigt är från 1976?

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Såvitt jag nu kommer ihåg innefattade den promemorian en lång uppräknning av olika tänkbara situationer som inte alls hör samman med det här ärendet. Vad det nu gäller är de saker som är nämnda i budgetpropositionen och som riksdagen har accepterat.

§ 14 Om åtgärder för att förbättra ordningen i Stockholms tunnelbana

Nr 57

Måndagen den
18 december 1978

Justitieministern SVEN ROMANUS erhöll ordet för att besvara *Margaretha af Ugglas* (m) den 23 november anmälda interpellation, 1978/79:99, och anförde:

Herr talman! Margaretha af Ugglas har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att förbättra ordningsläget i Stockholms tunnelbana.

Jag vill inledningsvis understryka att jag ser allvarligt på företeclser av den art som har påtalats av Margaretha af Ugglas. Det är en grundläggande uppgift för samhället att trygga allmänhetens säkerhet. Det är därför inte godtagbart om ordningen och säkerheten exempelvis på de allmänna kommunikationsmedlen brister. Enligt uppgifter som jag har erhållit har visserligen våldet mot passagerare i tunnelbanan i Stockholm minskat något på senare tid. Jag nödgas emellertid ändå konstatera att situationen som helhet på ordningsidan inte kan godtas.

I interpellationen efterlyses åtgärder från min sida.

Allmänt vill jag först uttala att, som vi alla vet, brottslighet likaväl som ordningsstörningar ofta har djupgående orsaker. Dessa torde främst kunna undanröjas genom reformer inom exempelvis familjepolitiken, utbildningsväsendet, arbetslivet, fritidsverksamheten samt social- och hälsovården. Det rör sig här väsentligen om åtgärder som främst i ett längre perspektiv motverkar brottsligheten.

Men det gäller att också göra insatser som är ägnade att förbättra läget på kortare sikt. Hit hör exempelvis åtgärder som vidtas för att bekämpa missbruk av sprit och narkotika. Samhället gör här redan stora insatser, men ytterligare åtgärder behövs. Jag kan erinra om förslagen i propositionen 1977/78:108 om åtgärder mot narkotikamissbruk. I samma riktning verkar den slagkraftiga organisation mot narkotikabrottsligheten som på senare tid har byggts upp inom polisen, vilken har tillförts betydande resurser för detta ändamål. Vidare kan erinras om de förslag till skärpta permissionsbestämmelser m. m. för vissa intagna på kriminalvårdsanstalterna som i dagarna har antagits av riksdagen.

Polisverksamheten i Stockholm försvåras avsevärt av att ett betydande antal polismanstjänster är vakanta. Orsaken till detta är i första hand att det tidigare, senast under budgetåren 1975/76 och 1976/77, har rekryterats alltför få elever till polisskolan. Fr. o. m. budgetåret 1977/78 sker emellertid en så kraftig satsning som möjligt på utbildning av polisaspiranter. Det tar tid innan effekten ger sig till känna men med en fortsatt insats av detta slag bör situationen fortlöpande förbättras. Att vakanserna särskilt drabbar storstadsområdena beror erfarenhetsmässigt på att många poliser som kommer från landsorten har svårt att finna sig till rätta i Stockholm och söker sig därifrån när tillfälle ges. Rekryteringen inriktas därför i dag på ett helt annat sätt än tidigare på ungdomen i storstadsområdena. Därigenom bör vi på sikt få flera polismän som har sina rötter i storstadsmiljön. Utflyttningen av poliser till landsorten bör härigenom minska.

Om åtgärder för att förbättra ordningen i Stockholms tunnelbana

*Om åtgärder för
att förbättra ord-
ningen i Stock-
holms tunnelbana*

Vakanssituationen i Stockholm är alltså bekymmersam. Det bör dock framhållas att antalet vakanser visserligen är ca 480 men att det samtidigt i distriktet finns ca 450 "alternerare", dvs. poliser som har genomgått polisskolan och under två år fullgör praktiktjänstgöring. Det är avsett att distriktet skall tillföras 100 alternerare i mars och ytterligare 120 i juli 1979. Hur stor förbättring detta kommer att innebära går inte att överblicka eftersom antalet avgångar inte nu kan förutses. Som jag har antytt är nämligen avflyttningen av poliser betydande. Det har sagts mig att det bl. a. beror på, förutom det svårare arbetsklimatet, att det är svårt för särskilt de unga polismännen att få en tillfredsställande bostad. Polisväsendet är visserligen en statlig uppgift. Men det är ändå angeläget att även kommunerna, som naturligtvis har ett stort intresse av en väl fungerande polis, inom sina områden gör vad de kan för att den enskilde polismannens situation skall förbättras. Detta gäller bl. a. bostäder. Alla goda krafter måste förenas i en ansträngning att här söka göra en positiv insats. Storstockholms bostadsförmedling och Stockholms kommun har på senare tid vidtagit vissa åtgärder. Jag vet att länsstyrelsen, som är regional polismyndighet, ägnar dessa frågor ett betydande intresse och arbetar på att förhållandena skall förbättras.

Beträffande tunnelbanenätet gäller att övervakningen utförs av en särskild sektion inom Stockholmspolisen. Ansvarsområdet för denna sektion har växt i takt med att tunnelbanan utökats och omfattar nu bandelar även i angränsande polisdistrikt. Sektionen har 92 fasta polismanstjänster. Härtill kommer vikariats- och förstärkningspersonal. Denna uppgår vanligen till omkring 20 % av ordinarie personalstyrka. Stockholmspolisen har emellertid prioriterat tunnelbaneövervakningen så att den extra personalen uppgår till 75 polismän i stället för normalt 18. Härigenom kommer 167 polismän att ingå i sektionen. Därtill kommer mellan 30 och 50 alternerare. Vid vissa tidpunkter utökas tunnelbanepolisen dessutom tillfälligt för särskilda aktioner.

De förhållanden som har redovisats nu ger vid handen att polisledningen i Stockholm har ägnat problemen beträffande tunnelbanan uppmärksamhet och även prioriterat verksamheten där.

För att motverka bristen på ordning i tunnelbanan har Stockholms polisdistrikt sedan några år ett medgivande av regeringen att utnyttja 40 ABAB-vakter för samtidig tjänstgöring vid tunnelbanestationer. Enligt vad jag har erfarit utnyttjas detta medgivande inte i full utsträckning. Enligt min uppfattning skulle läget förbättras om polisledningen, med anledning av den föreliggande situationen, i fortsättningen utnyttjar medgivandet fullt ut.

Det är från både principiella och praktiska synpunkter viktigt att rent polisiära uppgifter sköts av polismän och inte av ordningsvakter. Det bör därför exempelvis inte komma i fråga att ordningsvakter följer med tågen i syfte att ingripa om ordningsstörningar förekommer där. Det finns emellertid många situationer där det under rådande förhållanden bör kunna godtas att ingripanden görs av personer med mindre kvalificerad utbildning än polismännens. Redan närvaron av ordningsvakterna i tunnelbanan torde f. ö. vara ägnad att förbättra ordningen och att lugna allmänheten. Man måste

vidare hålla i minnet att ordningsvakterna under sin tjänstgöring är underställda polisledningen och även polisman på platsen. Det är också polisens ledningsorgan som bestämmer hur tjänstgöringen skall utformas och var ordningsvakterna företrädesvis bör vara placerade.

F. n. tjänstgör ordningsvakterna på en del av tunnelbanestationerna. De skall i första hand uppehålla sig vid biljettspärrarna. Jag anser mig kunna utgå från att föreskrifterna för tjänstgöringen är så utformade att de kommer att motsvara vad som i allmänhet ankommer på ordningsvakter. Det har upplysts från polisledningen att ordningsvakterna visserligen i första hand skall uppehålla sig kring spärrarna men att de skall ingripa exempelvis om en ordningsstörande händelse inträffar ute på perrongen.

Som jag redan har angett är situationen i tunnelbanan icke godtagbar från ordningssynpunkt. Det måste särskilt beaktas att den mera slutna miljön där är ägnad att inge både personal och allmänhet särskild oro vid ordningsstörningar. Jag anser därför att bemyndigandet för Stockholms polisdistrikt att t. v. utnyttja ordningsvakter bör vidgas avsevärt. Jag undersöker f. n. vilka möjligheter som finns att i praktiken åstadkomma en sådan ökad insats. Så snart som den svåraste polisbristen har hävts eller ordningsläget så medger bör frågan om ordningsvakter i tunnelbanan övervägas på nytt. Bemyndigandet bör därför tidsbegränsas och prövas i samband med att regleringsbrev utfärdas.

Utöver förstärkningen av ordningsvaktsbemyndigandet överväger jag också att föreslå regeringen att förstärka den yttre ledningsfunktionen på inspektörsnivå inom ordningspolisen i Stockholm. Detta är bl. a. av värde med tanke på det stora antalet unga poliser i Stockholm.

I den mån situationen kan underlättas genom att materiel som är personalbesparande, tilldelas polisen bör det också prövas.

Jag vill också i dag erinra om att det är av betydelse för den enskilde polismannens arbetsglädje, och därmed hans effektivitet att känna att han har statsmakternas och medborgarnas stöd i sitt svåra och många gånger otacksamma arbete.

Avslutningsvis vill jag understryka att regeringen är bestämt inriktad på att öka insatserna för att motverka våld och vandalisering. Jag kommer att noggrant följa utvecklingen. De frågor som här är aktuella måste också ständigt stå i blickpunkten för de regionala och lokala polismyndigheterna. Jag utgår från att också trafikföretaget känner sitt ansvar och strävar efter att göra vad på det ankommer för att ge sin personal en så god arbetsmiljö som möjligt.

MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min interpellation. Det är innehållsrikt och jag tror att det kommer att väcka förväntningar hos allmänhet och SL-personal – förväntningar om att statsmakterna nu äntligen blivit varse problemets allvar och kommer att vidta åtgärder för att komma till rätta med oacceptabla förhållanden kring Stockholms T-bana.

*Om åtgärder för
att förbättra ord-
ningen i Stock-
holms tunnelbana*

Måndagen den
18 december 1978

*Om åtgärder för
att förbättra ord-
ningen i Stock-
holms tunnelbana*

Justitieministern säger visserligen att "våldet mot passagerare i tunnelbanan i Stockholm minskat något på senare tid". Enligt de uppgifter jag fått var antalet polisanmälda övergrepp på trafikanter under årets första tre kvartal 41 mot 50 förra året – en svag minskning! Samtidigt steg antalet polisanmälda övergrepp på SL-personal från 93 under samma period förra året till 139 i år – en ökning med 46 stycken!

Det går inte en dag utan att nya incidenter i T-banan rapporteras i tidningarna. Förra veckan i samband med Lucia kunde man läsa att Mälärhöjdens T-banestation delvis förstördes av ett ungdomsgäng. Spärrvakten tvingades fly från platsen. Incidenter inträffade på Kungsträdgårdens T-banestation. Skärholmens T-banestation vandaliserades också och den kvinnliga spärrvakten tvingades fly. Tumult var det på busslinje 503 som passerar Backlura i Hässelby.

Jag skulle vilja citera en kvinnlig SL-anställd som kört tåg i sex år. Hon uttalar följande i Svenska Dagbladet:

"Våldet har ökat år för år. Enligt reglementena måste vi vid varje ändstation gå igenom tåget för att se att inget är kvarglömt. Det är svårt. Vad kan man som ensam tjej göra om det sitter ett gäng berusade i en vagn och dummar sig?"

När man går hem efter helgtjänstgöringen andas man ut: Jag klarade mig den här gången. Jag fick inte stryk igen. Ofta när fredagarna kommer vill man sluta."

Justitieministern påpekar att polisutredningen i Stockholm trots svår personalbrist har uppmärksammat problemen i tunnelbanan och även prioriterat verksamheten där. Och visst är det så, men vi kan konstatera att med de knappa personalresurser som polisen förfogar över så har detta inte räckt och inte hjälpt.

SL beräknar själv att om varje station skulle bevakas av två polismän skulle det behövas 200 poliser. Därtill kommer SL:s önskemål om bevakning på tågen.

Det är i denna situation som frågan om fler ordningsvakter återigen blir brännande. Ordningsvakter kan inte ersätta poliser, och rent polisiära uppgifter bör som justitieministern betonar skötas av kunniga polismän. Men från allmänhetens synpunkt och från SL-personalens synpunkt är det betydligt bättre att ha ABAB-vakter än att inte ha någon övervakning alls.

Det är i en situation utan någon övervakning över huvud taget som vi nu tyvärr alltför ofta befinner oss. Jag är därför tacksam över justitieministerns uttalande här i dag att bemyndigandet för Stockholms polisdistrikt att t. v. utnyttja ordningsvakter kommer att vidgas avsevärt. Jag tror också att justitieministerns besked att ordningsvakterna även skall få röra sig på perrongerna kommer att hälsas med tillfredsställelse av SL-personal och allmänhet.

Herr talman! Fler poliser och vakter löser inte problemen i samband med sprit- och narkotikamissbruket, som ofta är orsak till våldet och vandaliseringen i och kring tunnelbanan, men fler vakter kan minska våldet och

vandaliseringen genom att verka avhållande på dem som vill utöva det och genom att skydda allmänheten från våldet. Fler vakter tar också bort en del av den känsla av otrygghet och obehag som allmänheten och SL-personalen högst påtagligt upplever.

Jag menar att det är hög tid att ta allmänhetens och SL-personalens situation på allvar. Det är inte rimligt att stockholmarna skall avstå från att utnyttja kollektivtrafiken av rädsla för våld eller att SL-personalen skall ha en arbetsmiljö som är riskablare än de flestas.

Målet för samhällets insatser på detta område måste vara att alla skall kunna känna personlig trygghet i T-banan och på allmänna platser, oavsett tid på dygnet.

Herr talman! Vi står nu inför julhelgen, och det är många som undrar om de skall våga använda tunnelbanan på kvällstid för att hälsa på släktingar och bekanta. Har justitieministern något råd till dem?

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Det är självfallet inte någon nyhet för mig att ordningsläget i Stockholm är otillfredsställande. Det är ju därför som vi under den gångna tiden har satsat så hårt på att utbilda fler poliser. Men effekterna av denna utbildning ger sig inte till känna omedelbart, utan först sedan den utbildningstid som krävs har avverkats.

Den rätta vägen att gå, om man på sikt skall kunna förbättra ordningsläget, är att se till att tillräckligt antal poliser utbildas. Övervakningen är nämligen en polisfunktion, och ordningsläget skall skötas av polisen. Att utnyttja ordningsvakter är något som man nu måste tillgripa i väntan på att utbildningen av fler poliser skall ge resultat.

Som jag nämnde i slutet av mitt interpellationssvar förutsätter jag att trafikföretaget känner sitt ansvar och gör vad på det ankommer för att ge personalen en så god arbetsmiljö som möjligt. Trafikföretaget har här ett självständigt ansvar. Precis som exempelvis postverket och bankerna har vidtagit en rad åtgärder för att skydda sin personal måste också SL sträva efter att tillgodose arbetarskyddskraven när det gäller dess personal. Också i rationaliseringsarbetet, exempelvis när man överväger olika rationaliseringsåtgärder, är det viktigt att beakta skyddsaspekterna. Detta gäller för både personal- och materialsidan.

I anslutning till vad Margaretha af Ugglas sade i slutet av sitt inlägg om situationen för personalen på tunnelbanan vill jag nämna att statistiken över våld mot trafikanter i tunnelbanan faktiskt redovisar en liten nedgång under det senaste året. Däremot är det riktigt att våld mot personalen har ökat i en oroväckande omfattning.

Till slut frågade mig Margaretha af Ugglas vad jag kan ge för råd till passagerare på tunnelbanan. Trots att läget är oefterrättligt, är det faktiskt så, att det våld som förekommer på tunnelbanan dock är av mindre omfattning än t. ex. den risk som människorna löper i trafiken.

*Om åtgärder för
att förbättra ord-
ningen i Stock-
holms tunnelbana*

Måndagen den
18 december 1978

*Om tryggande av
sysselsättningen
vid Nya AB Junesco
i Lönsboda*

MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag är väl medveten om att den svåra situationen på rättstrykthetsens område i Sverige inte kan avhjälpas genom annat än mycket omfattande insatser. Det kan gälla skola, bekämpningen av narkotikabrottligheten m. m. Men allmänheten och SL-personalen kan naturligtvis inte acceptera den här typen av svar från statsmakterna. Det är helt naturligt att SL-personalen och allmänheten kräver åtgärder här och nu. Jag är också medveten om att, som justitieministern sade, våldsbrott förövas på andra ställen i Stockholm och att de kan vara av grövre slag. Jag har en statistik som säger att våldsbrotten i Stockholm ökade i antal med 24 % från den 1 september 1977 till den 1 september 1978. Ett hundratal våldsbrott mot handikappade och pensionärer har inträffat hittills i år.

Jag är medveten om att situationen är sådan och att T-banan är en del av den svåra problematiken i storstaden Stockholm. Men man får också komma ihåg att det finns någonting som heter psykisk otrygghet. Jag tror att *den* verkligen är tillstädes när det gäller T-banan, och jag tycker att det är en orimlig situation att många människor måste avstå från att använda de kollektiva trafikmedlen på grund av denna otrygghet.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Jag kan naturligtvis inte ge något direkt råd av det slag som Margaretha af Ugglas begär. Men jag kan säga så mycket att statsmakterna är medvetna om läget och att de gör vad som är möjligt. Vi har också en polis i Stockholm som arbetar effektivt i syfte att skydda alla medborgare.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Om tryggande av sysselsättningen vid Nya AB Junesco i Lönsboda

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara *Lennart Bladhs* (s) den 6 december anmälda fråga, 1978/79:215, till industriministern, och anförde:

Herr talman! Lennart Bladh har frågat vilka åtgärder industriministern tänker vidta för att trygga sysselsättningen för de anställda vid Nya Junesco AB i Lönsboda.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Bolaget är som bekant sedan en tid tillbaka försatt i konkurs, men verksamheten har hittills kunnat upprätthållas av konkursförvaltaren. Enligt vad jag har inhämtat är konkursförvaltningen beredd att driva verksamheten vidare under ytterligare ca ett halvt år med hjälp av det statliga stödet för tidsbegränsad fortsatt drift av nedläggningshotade företag. Beslut om sådant stöd har fattats av regeringen för någon vecka sedan.

Samtidigt fortsätter ansträngningarna att finna en sådan köpare av

företaget, som är beredd och har förutsättningar att mera långsiktigt trygga sysselsättningen för i vart fall flertalet av de anställda i Lönsboda. Det är min förhoppning att dessa ansträngningar skall leda till resultat.

LENNART BLADH (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Bakgrunden till denna är det prekära läge som råder för många anställda inom Lönsboda tätort.

Frågan gällde Nya Junesco AB, där sysselsättningen för ca 200 anställda berörs av företagets konkurs. Men härutöver är fler nedläggelser inom orten aktuella. Nämnas kan Lönsboda Gjuteri med vid full sysselsättning omkring 25 anställda. För dessa kom nedlägningsvarslet efter semestern. Konkursförvaltningen tog över, och nu håller man på att julstäda för nedläggning lagom till jul. Arbete pågår för att rädda situationen, men läget är oklart och ovissheten är svår för de berörda.

Denna industri är eller var tillsammans med Junesco ortens basindustri. Vad en nedläggning betyder för denna ort och för hela bygden förstår var och en, då den till granne har Östra Göinge, där företagen Skåneskog och Broby Industrier, båda i Broby, gått i konkurs och där det också har förekommit flera nedläggningar i Knisslinge. Omkringliggande kommuner har alltså liknande bekymmer och kan inte erbjuda några arbetstillfällen.

Hela denna bygd i norra Skåne har länge haft sysselsättningsbekymmer men har, trots inbjudningar till berörda statsråd för studium härav på ort och ställe, ännu inte fått något sådant besök. Tillfälle härtill finns fortfarande.

Vid Nya Junesco AB är, som nämnts, personalstyrkan omkring 200 personer, de allra flesta kvinnor. Junesco har växt upp i Lönsboda, och industrin har samlat till sig en kunnig arbetarkår, med god yrkesutbildning. Äldre kunniga yrkesarbetare har utgjort grunden, och ungdomen har sett Junesco som ett fast och tryggt underlag för sin tillvaro. De har trott på en framtid, bildat familj och rotat sig i bygden.

För alla dessa anställda blev konkursen den 26 mars den första förvarningen om en otrygg framtid, men man trodde likväl på en lösning. Man hade en modern industri, en yrkeskunnig personal och en produkt som gick att sälja. Det borde vara möjligt att få en fortsatt tryggad framtid.

Utredningar kom till genom bidrag från Trygghetsrådet, konkursboet och industriverket. Man utredde hela Schlasbergsföretagets förutsättningar. Utredningen gav en belysning av dagsläget men inget besked om framtiden.

De anställda har själva gjort utredningar. Man har uppvakttat alla berörda myndigheter, såsom industridepartementet, arbetsmarknadsdepartementet, industriverket och AMS, och man har försökt få till stånd en samordnad handläggning, allt för att trygga framtiden för de anställda.

Nu har konkursförvaltarna, som också verifierats av statsrådet, fått en förlängning av lönestödet till den 12 juni. Detta är emellertid otillräckligt. Man måste ha stöd för en fortsatt verksamhet, så att man kan sälja och tillverka höstkollektionen och dessutom kunna betyga kundkretsen att

Måndagen den
18 december 1978

*Om tryggande av
sysselsättningen
vid Nya AB Junes-
co i Lönsboda*

företaget skall leva vidare för fortsatta leveranser.

Jag vill ställa en följdfråga till statsrådet: Är statsrådet beredd till en förlängning av det ekonomiska stödet? Kanske borde frågan ställas på ett annat sätt: Kan man lägga ned en industri som är grunden för hela ortens tillvaro – har samhället råd med detta?

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Det är riktigt att det gjorts ansträngningar från olika håll för att klara ifrågavarande företagsenhet. Den kan nog bedömas ha bättre förutsättningar än en del andra inom samma koncern – jag vill gärna säga det. Vi har också inom departementet varit lyhörda för de ansträngningar som gjorts för att klara läget och försökt medverka till dessa. Det viktigaste är naturligtvis bidragen från anslaget för stöd till nedläggningshotade företag, vilket också nämndes av Lennart Bladh.

Jag fick ett par frågor, bl. a. om jag hade för avsikt att komma och studera företaget och de sysselsättningsproblem som föreligger i området. Låt mig, herr talman, säga att jag haft en stor vilja att fara ut och sätta mig in i frågor på platsen. Jag känner väl till att det föreligger en inbjudan också från Lönsboda, och om det senare kommer att kännas meningsfullt att göra ett besök där, är jag självfallet beredd att genomföra ett sådant, om tiden räcker till för det.

Jag har emellertid inte varit utan kontakter med facket. Jag har fortlöpande fått informationer om hur man där ser på problemen, och jag hade så sent som förra veckan ett telefonsamtal med fackets ordförande för att diskutera dessa frågor. Det visar väl ambitionen på vårt håll att följa utvecklingen så nära som det går.

Den andra frågan som Lennart Bladh ställde var om jag i dag var beredd att ge något besked om en förlängning av det utgående stödet. Det är för tidigt att nu ge ett definitivt besked på den här punkten. Skall det vara meningsfullt att fortsätta med stödet så måste man också få viss bekräftelse på att det finns förutsättningar för en fortsättning av verksamheten. Det är inte rekommendabelt att bara fortsätta med stödet om man inte ser att det leder till positivt resultat.

Jag är medveten om de problem som Lennart Bladh nämnde beträffande det långsiktiga tidsprogram man har för att lägga upp sin produktion osv. Men likväl kan jag inte för dagen ge något definitivt besked på den här punkten.

Får jag sedan, herr talman, göra det tillägget att jag självfallet kommer att göra samma välvilliga prövning av en framställning som jag gjort hittills, om det finns förutsättningar för det.

LENNART BLADH (s):

Herr talman! Jag förstår att statsrådet inte i dag kan ge ett svar beträffande fortsatt stöd till driften. Men jag tycker likväl att jag kan skönja en positiv

tanke bakom det hela. Och jag tycker kanske att just Lönsboda och Junesco är litet annorlunda än många andra fall. Statsrådet säger också att man gjort den bedömningen att det finns bättre förutsättningar – det var väl så det sades – än i andra fall för att kunna arbeta vidare. Och det skulle också vara meningsfullt.

Jag tycker nog att det meningsfulla måste vara att se positivt på små orter som får bekymmer. Det är ofta så att om man räknar i procent så slår en nedläggning som berör 200 anställda mycket hårdare i en liten ort än i en större kommun. Jag tolkar likväl beskedet i dag – med all försiktighet som statsrådet gett uttryck för – att man inte skall kasta yxan i sjön i Lönsboda utan bör arbeta vidare.

Får jag också betyga – det har också sagts från facketts sida – att man håller på att se på kommande arbetsmöjligheter. En springande punkt där är att om man säljer en produkt så måste köparen också ha klart för sig att företaget lever vidare. Ingen köper en vara om man vet att detaljerna till den försvinner efter kort tid. Och det är kanske en springande punkt när det gäller att se på fortsatt drift i Lönsboda.

Jag vill sedan fråga: Anser statsrådet att det f. n. fungerar bra vid konkurser o. d.? Jag menar: Förekommer det någon samordning på bästa sätt med konkursföreläggande, berörda parter av olika slag, departement osv.? Har man ett samlat grepp vid bedömning av företagets fortsatta drift? Har man den kontakten med kommunerna? Tycker statsrådet att det fungerar bra på olika håll i landet när det gäller att göra en gemensam bedömning och samordning beträffande fortsatta arbetstillfällen?

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Lennart Bladh för nu in en annan fråga som gäller min syn på hur det fungerar vid en konkurs, om det är en tillfredsställande ordning vid övertagande av ett konkursbo och hur man försöker finna en fortsättning av verksamheten vid konkursdrabbade företag. Det är ett spörsmål som inte går att ta upp till debatt i en sådan här frågediskussion, utan det får väl anstå till ett senare tillfälle.

Låt mig ändå svara Lennart Bladh att den här frågan varit föremål för intresse sedan lång tid tillbaka och att det pågår ett utredningsarbete för att dels belysa problemen, dels eventuellt komma med förslag för att förbättra möjligheterna att ta över konkursdrabbade företag.

LENNART BLADH (s):

Herr talman! Jag ställde frågan med Lönsboda som bakgrund. Jag vet nämligen att det varit många intressenter inblandade. Och man har från olika håll, kanske särskilt från de anställdas sida, menat att det varit litet för många olika intressenter utan den samordning som man kanske skulle ha önskat sig.

Statsrådet sade att man inte kan besöka alla orter med nedläggningshot – och det förstår jag. Men jag skulle likväl rekommendera ett besök i bygden omkring Lönsboda, i Östra Göinge. Där finns det mycket intressant att se på.

*Om tidpunkten
för förslag till riksdagen om en allmän arbetslöshetsförsäkring*

Junesco har växt upp i Lönsboda. Man har byggt upp ett företag som, enligt vad jag förstår och som andra kan verifiera, har fungerat bra. Det har samlat till sig bygdens ungdom, som har sett sin anställning vid Junesco som en tryggad framtid, och det har verkligen också fungerat fint. Faktum är, herr talman, att en nedläggning av Junesco slår oerhört hårt mot de människor som bor och lever i Lönsboda. Det finns nämligen inte några ersättningsindustrier på nära håll. Utan att göra några jämförelser i övrigt – alla försvunna arbetstillfällen slår ju hårt mot dem som drabbas – vill jag tillägga att för sömmerskorna i Lönsboda heter "varvet" Junesco.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 16 Om tidpunkten för förslag till riksdagen om en allmän arbetslöshetsförsäkring

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara *Gustav Lorentzons* (vpk) den 5 december anmälda fråga, 1978/79:213, och anförde:

Herr talman! Gustav Lorentzon har frågat mig när regeringen kommer att förelägga riksdagen förslag på grundval av 1974 års utredning om en allmän arbetslöshetsförsäkring.

Utredningens förslag innebär stora ekonomiska åtaganden från samhällets sida, och utrymme härför lär inte finnas inom de närmaste åren. Förslaget innehåller också många svårlösta frågor. Remissbehandlingen av utredningens förslag har nyligen avslutats. Det är ofrånkomligt att de överväganden som nu måste göras tar en viss tid i anspråk. Jag räknar med att regeringen kan lägga fram sitt förslag så att det kan behandlas under höstriksdagen nästa år.

GUSTAV LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag framför mitt tack till arbetsmarknadsministern för svaret på min fråga.

Detta svar är dock inte särskilt uppmuntrande, framför allt inte för de många ungdomar det här gäller.

Frågan om en allmän arbetslöshetsförsäkring har varit aktuell i Sverige i många, många år. Jag vet att första gången den aktualiserades gjordes detta av mitt parti 1946 i en motion om allmän socialförsäkring, där även arbetslöshetsförsäkringen var inbakad. Jag minns också att frågan diskuterades mycket ingående i inrikesutskottet 1973.

Här i riksdagen ställdes kravet också från de borgerliga partierna, att nu måste vi absolut ha en allmän arbetslöshetsförsäkring, och man ville fatta ett principbeslut, som dock var till intet förpliktande.

LO och TCO krävde likaså en allmän arbetslöshetsförsäkring. Slutligen kom 1974 års utredning till stånd.

När vi alltså får svaret här i dag måste jag emellertid säga att jag blev litet

konfunderad därför att frågan enligt arbetsmarknadsministern skjuts långt in i framtiden – det lär inte kunna göras någonting åt den under de närmaste åren, då ekonomin är sådan att samhället inte kan bära dessa åtaganden enligt Rolf Wirtén. Ändå är det så, att det är företagen som skulle betala denna arbetslöshetsförsäkring.

Men, herr talman, den ungdom som lever vid olika AMU-centrer i landet och som undergår arbetsmarknadsutbildning är enligt nu gällande lag i stor utsträckning inte berättigad till de förmåner som gäller andra som drabbas av arbetslöshet. Deras krav har sedan länge också varit införande av en allmän arbetslöshetsförsäkring. Vid debattmöten ute i landet, anordnade av elever vid dessa s. k. AMU-centrer, ställs frågan gång på gång om tidpunkten för ett regeringsförslag om allmän arbetslöshetsförsäkring.

För kort tid sedan var jag med på ett dylikt större möte i Kramfors med elever från AMU-centret i detta område, och jag lovade dem då att ställa frågan till arbetsmarknadsministern. Jag har härmed uppfyllt mitt löfte, och arbetsmarknadsministern har avgett sitt svar. Tidningar och massmedia har nu möjlighet att, efter det svar som har avgivits här i dag, meddela AMU-eleverna att deras misstankar i det här fallet varit väl grundade.

Dessa AMU-elever fann det också mycket egendomligt att då betänkanudet, avgivet av 1974 års utredning om allmän arbetslöshetsförsäkring, skulle gå ut på remiss, tillfälle för yttrande gavs till inte mindre än 48 olika organisationer och sammanslutningar, men *inte* till AMU-clevernas huvudorganisation SARF – en organisation som i detta fall kan betraktas som verkligt sakkunnig. Däremot gav den ansvariga regeringen den förnämliga samling damer som går under beteckningen Fredrika-Bremer-förbundet möjlighet att yttra sig över utredningen om allmän arbetslöshetsförsäkring. Denna förnämliga samling damer hade enligt regeringen naturligtvis större sakkunnighet än alla dessa ungdomar har som lider under arbetslöshetens gissel!

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Får jag bara med anledning av det Gustav Lorentzon sade beträffande SARF:s möjligheter att yttra sig om utredningen om en allmän arbetslöshetsförsäkring notera att de har inkommit med ett yttrande och att det är av värde att vi får ta del av deras synpunkter.

Jag vill möjligen tillägga att det tidigare inte sagts något annat om tidsprogrammet för en proposition i den här frågan än vad jag svarat Gustav Lorentzon i dag. Det står i överensstämmelse med tidigare planering.

GUSTAV LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag har promemorian över remissorganisationer och remissinstanser här i min hand. Det är 48 organisationer. Men den regering som då var ansvarig hade aldrig gett SARF möjligheter att yttra sig. Att de kommit in med ett yttrande senare måste givetvis bero på att SARF begärt att få lämna ett utlåtande. Så enkelt är det. Men damerna i den förnämliga organisationen, Fredrika-Bremer-förbundet, gavs denna möjlighet.

Överläggningen var härmed slutad.

*Om tidpunkten
för förslag till riks-
dagen om en all-
män arbetslöshets-
försäkring*

Måndagen den
18 december 1978

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara

*Om sysselsättning-
en vid Billerud-
Uddeholm AB,
m. m.*

dels en den 30 november anmäld interpellation
1978/79:104 av *Gunnar Olsson* (s), till industriministern,

dels de den 28 resp. 30 november anmälda frågorna
1978/79:184 av tredje vice talmannen *Karl Erik Eriksson* (fp) och
1978/79:199 av *Nils Berndtson* (vpk), till industriministern,

och anförde:

Herr talman! Karl Erik Eriksson har frågat mig vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att förbättra sysselsättningssituationen i Värmland.

Nils Berndtson har frågat industriministern vilka åtgärder regeringen avser vidta för att rädda jobben i Värmland.

Gunnar Olsson har frågat industriministern dels om regeringen underrättats om planerna på en omfattande minskning av arbetstillfällen inom skogsbolaget Billerud-Uddeholm AB, dels hur regeringen följer upp beslut om strukturförändringar i bolag som Uddeholm, till vilket staten lånat ut 600 milj. kr., samt dels om Billerud-Uddeholms planer, enligt uppgifter i pressen, skulle förverkligas, vilka åtgärder regeringen då kommer att vidta för att skapa nya arbetstillfällen på berörda orter.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågorna samt interpellationen.

Frågorna är ställda mot bakgrund av uppgifter om planerade neddragningar av sysselsättningen inom bl. a. Billerud-Uddeholm AB. Jag delar uppfattningen att sysselsättningssituationen i Värmland inger bekymmer. Jag vill dock crinna om de insatser som redan har gjorts inom stålindustrin och som i hög grad berör Värmland.

Hela Värmland har prioriterats i regionalpolitiskt hänseende. Ett flertal kommuner tillhör det allmänna stödområdet. Torsby kommun ingår i det inre stödområdet. De kommuner som ligger utanför allmänna stödområdet tillhör samtliga den "grå zonen". Detta innebär att lokaliseringsstöd kan lämnas i hela länet till projekt som bedöms långsiktigt livskraftiga.

För att ta vara på möjligheterna till expansion i företag med goda framtidsutsikter har införts ett nyrekryteringsbidrag. Det har för Värmlands del resulterat i att 330 företag anmält intresse för att med bidragets hjälp nyanställa totalt 1 364 personer.

Som tidigare har nämnts i riksdagen, har regeringen ställt medel till förfogande för att den av länsstyrelsen utsedda Värmlandsdelegationen skall kunna arbeta. Det är min förhoppning att delegationen kommer att kunna bidra till att förbättra sysselsättningen i länet. Jag är beredd att positivt pröva de förslag till sysselsättningsfrämjande åtgärder delegationen kan komma att lämna.

Såväl Billerud-Uddeholm AB som Uddeholms AB deltar fortlöpande i det samråd som är reglerat i ett särskilt avtal mellan Sveriges Industriförbund och regeringen, det s. k. etableringssamrådet. Genom detta samråd håller jag mig informerad om företagets planer. Jag är medveten om de strukturella problemen inom Billerud-Uddeholm AB. Några konkreta planer på strukturella förändringar i företaget har dock ännu inte presenterats för mig. Företagsledningen har meddelat att den tillsammans med de fackliga organisationerna har påbörjat en utredning om hur de aktuella problemen i företaget skall kunna lösas. Jag räknar med att företagsledningen fortlöpande kommer att hålla regeringen underrättad om utredningsarbetet och resultatet av detta.

I december 1977 beviljades Uddeholms AB ett statligt lån på 600 milj. kr. med villkorlig återbetalningsskyldighet. Som villkor för lånet gäller bl. a. att staten skall ha insyn i bolagets verksamhet genom en styrelserepresentant. Bland övriga lånevillkor kan nämnas att så länge lånet inte är slutligt reglerat får bolaget inte utan regeringens medgivande överlåta sådan del av sina tillgångar att de bankmässiga förutsättningarna för lånets återbetalning väsentligen försämrats genom överlåtelser. Regeringen har begärt riksdagens bemyndigande att föra över en del av lånet till Billerud-Uddeholm AB, som har övertagit Uddeholms AB:s skogsrörelse. Om en överföring sker, kommer staten att kräva styrelserepresentation i Billerud-Uddeholm AB på samma sätt som i Uddeholms AB.

GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Som framgår av svaret, som jag ber att få tacka för, är arbetet inom regeringen så fördelat att arbetsmarknadsministern besvarar den interpellation jag ställt till industriministern. Den senare kommer om en stund hit till kammaren för att svara på frågor som också rör sysselsättningsläget i Värmland. Jag tycker denna arbetsfördelning inom regeringen är ganska märklig, i synnerhet som de ledamöter som ställt frågor nu givetvis tar chansen att också delta i den interpellationsdebatt som jag nu inleder med statsrådet Wirtén. Bertil Jonasson t. ex. har med full rätt anmält sig för tio minuters taletid i den här debatten, trots att han här i kammaren senare – enligt nämnda arbetsfördelning – skall diskutera samma problem med statsrådet Huss, när denne besvarar Bertil Jonassons fråga. Håll med mig om att detta är en något märklig hantering av en interpellation och fyra frågor, som alla rör den besvärliga sysselsättningssituationen hemma i Värmland.

Nu har dock arbetsmarknadsministern lämnat ett långt svar på min interpellation till industriministern. Det är bara synd att svaret nästan enbart är tillbakablickande och i mycket, mycket liten del framåtsyftande.

Den katalog över insatser i Värmland som Rolf Wirtén redovisar är för riksdagens ledamöter i hög grad välbekant, eftersom de förra statsråden Nils Åsling och Per Ahlmark i svar på frågor från oss värmlänningar gjort exakt samma uppräkningslista. Jag vill minnas att också Rolf Wirtén tidigare har gjort det i ett svar här i kammaren till Sune Johansson.

Vad det nu gäller är de planer och omstruktureringar som det nybildade

Måndagen den
18 december 1978

*Om sysselsättning-
en vid Billerud-
Uddeholm AB,
m. m.*

skogsbolaget BUAB är i färd med att göra och som, oavsett vilken tappning som kommer att bli den slutgiltiga, kommer att innebära att många hundra arbetstillfällen försvinner.

Min interpellation har sålunda ingenting med stödområdesgränser och grå zoner att göra utan är helt centrerad till den akuta situation vårt län nu har hamnat i. Fyra frågor och en interpellation från Värmland i samma ärende vittnar om den oro vi i vårt län känner inför de enorma problem som uppstått för det nybildade skogsbolaget Billerud-Uddeholm AB.

Det är sedan några veckor tillbaka känt att skogskoncernen Billerud-Uddeholm skakas av en svår och mycket djupgående ekonomisk kris. Penningflödet ur företaget uppges till 4 milj. kr. varje vecka, och det är ställt utom allt tvivel att ett allvarligt hot vilar över vår värmländska skogs-jätte.

Att det i spåren på denna allvarliga ekonomiska kris kommer att följa personalinskränkningar inom massa-, pappers- och sågverksssektorn torde alla i dag vara ense om. Hur många arbetstillfällen som kommer att gå förlorade kan ingen med säkerhet precisera i dag, men vi vet av pressuppgifter att siffran bortåt 2 000 ständigt återkommit. Den exakta siffran är det ännu ingen som vet. Åtminstone har ingen från företagsledningen angett någon mera precis siffra. Det senaste beskedet kom i fredags, då bolagets nye verkställande direktör Tryggve Bergek sade att det är omöjligt att i dag fixera någon siffra beträffande det antal jobb som måste bort, men att siffran kommer att hamna någonstans mellan 800 och 2 000.

Industriministern gick så sent som den 6 december ut och förklarade i en artikel i Svenska Dagbladet, att man inom regeringen vet så litet om vad som sker inom skogsföretagen. Detta är överraskande, eftersom vi ändå vetat om det här under ett par veckors tid före den 6 december.

Fusionen mellan Billerud och Uddeholm var bara fyra veckor gammal när uppgifterna sipprade ut om att koncernen redan befann sig i en svår ekonomisk kris.

Företagsledningen har medgivit att man måste kapa bort olönsamma bitar för att göra företaget lönsamt igen. Vi vet att problemen finns i Skoghall, på Gruvöns bruk i Grums och vid bruket i Säffle. Det är i Skoghall och på Gruvön som koncernen har sina stora massa- och pappersfabriker. Här finns också sågverk som är starkt hotade.

Vi har i vår riskdagsgrupp från Värmland fått upprepade vittnesbörd om att man på fackligt håll hyser mycket, mycket stark oro för hur framtiden skall te sig. Frågan man ställer sig är givetvis: Hur många arbetstillfällen kan räddas, och vilka anläggningar behålls, framför allt i Hammarö kommun?

De fackliga organisationerna inom Billerud-Uddeholm har berömvärt snabbt och resolut tagit sig an problemen sedan de plötsligt fått klart för sig hur allvarlig situationen är för det nybildade skogsbolaget.

Fackföreningarna har helt klart för sig att deras arbetsgivare, med en förlust på 4 milj. kr. per vecka och fortsatta dystra perspektiv inför 1979, måste ha snar hjälp och att ingen tid får gå förlorad. Jag hoppas verkligen att folkpartiregeringen inser detta.

När vi från Värmland hävdar att skogsnäringens situation är minst lika alarmerande som t. ex. varvsnäringens, får vi dagliga bevis för detta. Nu senast var det Vänerskog som via en presskonferens lät värmlänningarna förstå att flera olönsamma bitar måste bort och att arbetstillfällen går förlorade i bl. a. Åmotfors och Deje. Men eftersom min interpellation är koncentrerad till problemen inom det krisdrabbade Billerud-Uddeholm, skall jag inte närmare gå in på skogsägarrörelsens egen situation i Värmland.

Fallet Billerud-Uddeholm är sannerligen ett fall för oss politiker, som inte stillatigande kan bevittna att fler jobb försvinner från det redan tidigare mycket hårt prövade Värmland.

Från socialdemokratiskt håll vill vi framhålla att något förtroende för den nya bolagsledningens förmåga att själv klara ut krisen knappast finns. Ingen skall tro att bara byte av verkställande direktör löser alla problem. Fortfarande är behovet av en samordnad strukturplan för hela skogsnäringen i Värmland lika angelägen.

Precis som de anställda motsätter vi oss också de defensiva, kortsiktiga förslag till lösningar som bl. a. försäljning av skogsmark i verkligheten innebär.

Det enda tillfället då man kan försvara skogsförsäljningen är om bolaget vill avhända sig mindre arronderingsbitar, som kan resultera i en bättre arrondering av skogsmarken i Värmland. Enligt uppgift skall det finnas omkring 14 000 ha skogsmark som på så sätt skulle kunna byta ägare och tillföra det nya bolaget omkring 60 milj. kr.

Skulle det däremot bli nödvändigt att sälja ifrån stora skogsområden – ja, då finns det egentligen bara *en* köpare som bör komma i fråga, och det är staten.

Herr talman! Slutligen vill jag efterlysa om det inom regeringen finns ett intresse för att besöka Värmland för att närmare studera de strukturella förändringar som förestår i det nybildade skogsbolaget.

Riskerna för kraftiga personalneddragningar i Skoghall, Grums och Säffle som en följd av Billerud-Uddeholms strukturplaner och Vänerskogs hot om neddragningar i bl. a. Deje och Åmotfors motiverar i hög grad detta.

Även reaktionerna på regeringens medgivande att skogsråvara exporteras till Norge, samtidigt som Värmland har stora svårigheter att hålla industrin i gång på grund av råvarubrist, kan vara anledning till att på ort och ställe ta del av bekymren, i synnerhet som statsrådet i sitt svar inte med ett ord berör min tredje fråga i interpellationen, nämligen vilka åtgärder regeringen avser vidta för att skapa nya arbetstillfällen på berörda orter.

Tredje vice talmannen KARL ERIK ERIKSSON (fp):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för detta svar, som jag tycker tidsmässigt kom mycket lägligt. Dagens debatt om problemet med den framtida sysselsättningen i Värmland är verkligen aktuell.

Det svar vi alla efterlyst i våra frågor är intressant mot bakgrunden av den planerade neddragningen av antalet anställda inom Billerud-Uddeholm AB.

Måndagen den
18 december 1978

*Om sysselsättningen
vid Billerud-
Uddeholm AB,
m. m.*

Men detta är inte det enda bekymret vi har i Värmland. Landshövdingen har nyligen redovisat att vi är i full gång med en inventering av sysselsättningssituationen i dess helhet i länet. Redan nu kan man konstatera att ett 60-tal företag med ungefär 4 000 anställda är i "nödläge", som länets hövding uttrycker det.

I den fråga jag ställde i slutet av november nämns Vänerskogs nedtrappning. Jag har omnämnt Rasco i Åmotfors, Ero-Frys i Arvika. Vi kan nu fylla på med nya problem i Säffle, vilka är alldeles färska och aktuella. Vi kan lägga till den befarade minskningen av arbetstillfällen vid centrala verken i Karlstad. Det var ju ett gott *tillskott* av arbetstillfällen för länet. Nu diskuteras ganska öppet i pressen hur stor nedskärningen kommer att bli – om den kommer att bli 10 eller 15 %, vid vissa verk kanske ännu mera. Allt detta tillsammans gör att Värmland kommit in i en ovisshet när det gäller den framtida sysselsättningen som ingen kunde förutse.

Vi har i Värmland haft våra två stora företag, våra jättar inom skog och stål. Vi har inte tänkt oss in i att de skulle kunna börja vackla. Värmlandsdelegationen, som arbetsmarknadsministern nämner i sitt svar, har i detta kritiska läge dragit i gång en kampanj under mottot "kraftsamling i Värmland". I annonser, i broschyrer och genom direkta kontakter försöker man fånga in idéer till nya produkter. Jag är övertygad om att detta är en riktig väg. Vid sidan av allt räddningsarbete som måste bedrivas för att hjälpa de företag, både stora och små, som har problem, måste vi också få ett nyskapande. Man har kommit en bit på vägen, och i den broschyr som jag nu visar upp säger man att av alla företag som fanns i Värmland 1975 hade t. ex. en tredjedel startats under den närmast föregående 10-årsperioden. Sedan 1965 har mer än 6 000 nya arbetstillfällen tillkommit i expanderande eller nya företag, och detta är mycket positivt och värdefullt. Jag kan tillägga att utvecklingsfonden på senare tid har arbetat hårt och fått fram ett 15-tal företag med tillsammans nära 100 anställda, vilka är färdigfinansierade och i verksamhet med nya produkter. Dessutom är ett 15- eller 20-tal andra företag med tillsammans över 100 anställda på gång.

Från både kommunalt och centralt håll i länet sätter man stor tilltro till att skapa nya arbetstillfällen när det gäller turismen. Här säger man: Får vi det statliga stöd som vi är i behov av, tror vi att vi med Värmlands goda utgångsläge skall kunna skapa rätt många arbetstillfällen. Framför allt har man en rad idéer som bearbetas. Några av dessa bedöms också kunna ge rätt många arbetstillfällen.

När man i detta läge talar med utvecklingsfondens ledning, med Värmlandsdelegationens ledamöter och tjänstemän samt med företagare och fackrepresentanter, framhåller alla var för sig att framför allt två svårigheter möter. Den första är att det i Värmland inte finns någon småföretagartradition, som en del andra län har. Det gäller inte minst Rolf Wirténs eget hemlandskap Småland, som har en stark småföretagartradition. Som jag nämnde tidigare har värmlänningarna åtminstone i vissa delar av länet helt kunnat lita på det stora på orten dominerande företaget. När vi nu skall strukturera om vårt näringsliv, fordras det också från statsmakterna alldeles

särskilt starka insatser för att vi skall kunna klara detta.

Den andra svårigheten är att när det funnits idéer som man har trott på har det varit litet svårt att få fram riskvilligt kapital. Det sistnämnda problemet kan statsmakterna för sin del bidra till att lösa. Jag kan i detta sammanhang med tillfredsställelse konstatera att just arbetsmarknadsministern, enligt pressuppgifter i slutet av förra veckan, har ställt sig villig att satsa pengar på ett antal projekt som Uddeholm håller på att utreda och försöker föra in på marknaden. Jag tror det är alldeles riktigt att gå den vägen.

När handelsministern och industriministern nu har delat upp dessa svar, vore det bra om ni båda verkligen följer den massiva uppslutningen från Värmlandsrepresentanterna. Rolf Wirtén säger i sitt svar: "Jag är beredd att positivt pröva de förslag till sysselsättningsfrämjande åtgärder delegationen kan komma att lämna." Jag vill med ett kraftigt streck stryka under att vi med tacksamhet tar fasta på detta.

I den varvsproposition som riksdagen kommer att behandla i morgon anslås medel för att skapa alternativa arbetstillfällen i berörda bygder. Medel ställs till förfogande för utvecklingsfonderna i berörda län. Situationen i Värmland liknar på väldigt många sätt situationen i de bygder som drabbas av varvsnedskärningar.

I de resonemang som jag har fört med Värmlandsdelegationens och utvecklingsfondens folk samt med företagare och anställda har reflexionerna gått i den riktningen, när vi står inför denna omstrukturering, att vi i Värmland kanske borde ha ett produktutvecklingsbolag, ett Värmlandsinvest, som fångar upp alla idéer, som får medel till förfogande, som verkligen kan föra in produkterna på marknaden och som kan stimulera företagare att satsa på småländskt vis. Det är också viktigt att vi får hjälp med marknadsföringen av de nya produkterna.

Jag visade tidigare en broschyr om en annonskampanj. Mottot för kampanjen är: Kraftsamling för Värmland. Där står: "Det är din hjälp vi behöver för att tillsammans skapa nya och varaktiga jobb i Värmland." Jag skulle kunna formulera om detta och säga till regeringen: Det är er hjälp vi behöver för att vi tillsammans på länsplanet och på regeringsplanet skall kunna skapa nya och varaktiga jobb i Värmland.

Jag vill än en gång understryka att det inte är en tillfällighet att vi nu har ett helt block av frågor som rör Värmlands sysselsättning. Alla representanter för Värmland inom de olika partierna och en representant för det parti som inte har någon riksdagsledamot från Värmland har känt ett behov av att verkligen ta itu med problemen. Vi önskar allesammans ett besked från berörda statsråd om att ni med er insats vill delta i kampen för en kraftsamling för att rädda sysselsättningen i Värmland.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Två storbolag dominerade länge sysselsättningen i Värmland, nämligen Uddeholm och Billerud. De två blev ett, som det brukar heta i annat sammanhang, och i dag utgör Billerud-Uddeholm AB den verkliga jätten i värmländskt näringsliv. När storbolag med så dominerande inflytande vidtar

*Om sysselsättning-
en vid Billerud-
Uddeholm AB,
m. m.*

förändringar. får detta stora återverkningar i hela länet. Det finns orter där Uddeholm svarat för ungefär hälften av den totala sysselsättningen och för hela industrisysselsättningen.

När Uddeholms AB, vars verksamhet omfattade gruvor, stålindustrier, skogsbruk, sågverk, massafabriker, pappersbruk och kemisk industri och som sysselsatte över 10 000 värlänningar, härom året började redovisa planer på att minska antalet anställda med tusentals personer, uppstod ett allvarligt hot mot Värmland. Mer än vart tionde arbetstillfälle inom industrin var i fara, och vissa orter skulle drabbas mycket hårt.

Krav restes i detta läge om statliga insatser. Vad som skedde var att Uddeholmsbolaget beviljades ett lån på 600 milj. kr., inte för att jobben skulle bibehållas utan för att bolaget skulle kunna genomföra vad som av regeringen betecknades som "nödvändiga strukturförändringar". Dåvarande industriministern Nils G. Åsling svarade på en fråga jag ställde att "något särskilt villkor i fråga om sysselsättningen avses inte bli knutet till lånet". Hans förhoppning att inte uppsägning av personal skulle ske "utan företagsekonomiskt tvingande skäl" var inte ägnat att lugna oroliga. Företagsekonomiska skäl åberopas vanligen för avskedanden.

I början av det här året kom planerna på stora företagsfusioner slag i slag. Först planerna på samgående mellan Fagersta, Uddeholm och SKF på stålsidan och sedan samgående mellan Uddeholm och Billerud inom skogs- och skogsindustrirörelsen. Mot denna bakgrund ställde jag ånyo frågan till industriministern vad regeringen avsåg att göra för att säkra sysselsättningen i Värmland. Som bekant fördes diskussionen i samband med planerna på samgående mellan Uddeholm och Billerud om vilka fabriker som skulle läggas ner och hur många arbetstillfällen som skulle försvinna. Företagsfusionerna betecknades av industriministern som naturliga i strukturomvandlingen, och det var magert med besked om vad som skulle göras.

Det är betecknande att de statliga insatserna varit grundade på bolagens villkor. Regeringen har inte lyssnat på kraven om förstärkning för att på ett bättre sätt kunna planera och utnyttja resurserna. Den har heller inte varit beredd att utkräva några sysselsättningsgarantier som motprestation för de statliga pengarna. Det förhållandet att berörda bolag hämtat hem maximala vinster ur naturtillgångar och arbetsinsatser och att de motverkat annan sysselsättning på många orter har tydligen ansetts vara i sin ordning.

Så har regeringens attityd varit och tycks så förbli, att döma av innehållet i det svar som arbetsmarknadsministern i dag lämnat på frågor och interpellationer. Jag hade ställt min fråga till industriministern bl. a. utifrån det angelägna i att regeringen vidtar åtgärder för att rädda jobben i Värmland, mot bakgrund av statens tidigare engagemang i de förändringar bolagen vidtagit. Eftersom det nu fallit på arbetsmarknadsministern att denna gång besvara frågan, vill jag tacka honom för svaret och kommentera det något.

Låt mig också säga att redan det förhållandet att arbetsmarknadsministern och inte industriministern besvarar frågan visar att regeringen inte vill se problemets totala omfattning. Därmed ingen nedvärdering av vare sig

arbetsmarknadsministern eller hans departement, men det visar att regeringen tror att det räcker med de sedvanliga arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. Den vill tydligen inte tänka i banorna om förstälthet av Billerud-Uddeholm, som krävs från både fackligt och politiskt håll, eller andra direkta statliga åtgärder för att skapa arbetstillfällen. Nu medverkar regeringen till avveckling av arbetstillfällen.

Det är riktigt, som arbetsmarknadsministern konstaterar, att frågorna är ställda mot bakgrund av uppgifter om planerade neddragningar av sysselsättningen inom bl. a. Billerud-Uddeholm. Som bekant talades det om att ca 800 arbetstillfällen skulle försvinna efter sammanslagningen av de båda bolagen. Nyligen förekom uppgifter om att inte mindre än 2 000 jobb var hotade. Detta skulle medföra en allvarlig situation för Värmland, där sysselsättningsläget redan är allvarligt. Vid en presskonferens i fredags framgick att de mest långtgående planerna på avskedanden inte just nu sätts i verket. Några saker bör dock fastslås efter fredagens styrelsesammanträde med Billerud-Uddeholm AB.

Att de omfattande nedskärningarna av arbetstillfällena inte nu kommer till stånd innebär inte att faran är över. Det finns säkert krafter kvar som vill se en sådan "lösning" på problemen, även efter bytet av verkställande direktör. Man "glömde" f. ö. att dementera uppgiften om att 2 000 jobb skulle försvinna!

Det är den kraftiga reaktionen hos de anställda och deras fackliga organisationer och inte regeringens handlande som fått bolaget att för tillfället avstå från att fullfölja planerna.

De ändrade planerna fritar inte regeringen från att vidta åtgärder för att trygga sysselsättningen i Värmland. Kvar står det faktum att Billerud-Uddeholm AB har ett dominerande inflytande över sysselsättningen i länet och att bolaget låter aktieägarnas intressen gå före de anställdas trygghet och länets utveckling – likaså att sysselsättningen kommer att minska, hur mycket är oklart.

Vad ger då arbetsmarknadsministern för besked? Det mest positiva är att han delar uppfattningen att sysselsättningssituationen i Värmland inger bekymmer! Men hur skall då problemen lösas?

Insatserna inom stålindustrin, som arbetsmarknadsministern åberopar, löser inte problemen. Tvärtom innebär inriktningen av stålpolitiken att tusentals arbetstillfällen i Bergslagen skall försvinna. Nog berörs Värmland i hög grad, herr Wirtén, men på ett sätt som oroar!

Regionalpolitiska prioriteringar, grå zonen, lokaliseringstöd, nyrekryteringsbidrag, medel till Värmlandsdelegationens förfogande, positiv prövning av förslag till sysselsättningsfrämjande åtgärder åberopas av arbetsmarknadsministern. Men räcker detta?

Har inte regeringen fattat att det som brukar kallas arbetsmarknadspolitiska instrument inte räcker till i ett län där sysselsättningen i så hög grad är beroende av Billerud-Uddeholm AB och detta bolags åtgärder? Har man inte fattat att här behövs statliga insatser av ett helt annat slag med inriktningen att bryta denna bolagsdominans och skapa nya arbetstillfällen? Vilka åtgärder

Måndagen den
18 december 1978

*Om sysselsättningen
vid Billerud-
Uddeholm AB,
m. m.*

är regeringen beredd att vidta i detta avseende? Därom finns inte en rad i svaret vi fått.

Arbetsmarknadsministern återoppar regeringsförslaget att regeringen skall få bemyndigande att till Billerud-Uddeholm AB få överföra en del av det lån som för ett år sedan beviljades Uddeholms AB. Lika litet som när lånet beviljades Uddeholm kommer det nu att trygga sysselsättningen efter fusionen. De lånevillkor som återopparas ger inte täckning för påståendet att staten skaffat sig något avgörande inflytande över bolagets verksamhet och åtgärder. Någon statlig satsning för att trygga jobben är det inte fråga om.

Storbolagen har styrt och ställt i Värmland. Följderna av detta är allvarliga. I norra Värmland har skogen utnyttjats till skövlingens gräns. Inget har lämnats kvar som kan ge sysselsättning för de människor som bor kvar.

Nu hotas också industrier i Värmland när bolagen inte finner det lönsamt att fortsätta.

Arbetsmarknadsministern nämner att Torsby ingår i det inre stödområdet. Då borde kommunen också kunna påräkna statligt stöd. Men när man behöver pengar till utredning av ett projekt får man inte pengarna av staten. utan det är det statssubventionerade Uddeholm som skall svara för dessa.

I folkpartiets Sverige skulle enligt valpropagandan storförretagen inte växa ihop med staten. Men det är väl vad som nu sker. Vi kanske i nästa valrörelse får se parollen: I folkpartiets Sverige företräds staten av storförretagen.

Jag anser inte, herr talman, att arbetsmarknadsministern gett svar på min fråga om vilka åtgärder regeringen avser vidta för att rädda jobben i Värmland. Därför upprepar jag den på nytt och kan komplettera min frågeställning: Är det han anfört allt regeringen planerar för att möta den situation som råder i Värmland? Måste det bli en katastrof innan regeringen är beredd att vidta genomgripande åtgärder för att skapa sysselsättningsalternativ?

BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Jag ber att få instämma i de synpunkter beträffande den besvärliga situationen som Värmland befinner sig i som här framförts av föregående talare. Lågkonjunkturen har skakat Sverige i allmänhet, men Värmland i synnerhet. Värmland har varit ett av de mest utsatta länen. Det är speciellt stål- och träbranscherna som har haft det svårt, och de är mycket stora i Värmland. De har också undergått stora strukturomläggningar samtidigt med den låga konjunkturen.

Uddeholmsbolaget, som betraktades som säkerheten själv, har skakats i sina grundvalar, men fick också ett lån. Jag skall inte polemisera med Nils Berndtson om detta, men jag vill ändå säga att Uddeholmslånet har varit till fördel inte bara för företaget utan också för de anställda – det kan vi aldrig komma ifrån.

Sedan har Uddeholm och Billerud gått ihop när det gäller skogen och skogsindustrin. Jag vill också säga till Nils Berndtson att vid ett besök som vi från Värmlandsdelegationens sida gjorde i Säffle för en kort tid sedan fick vi uppgifter om behovet av de 200 miljonerna som kunde överföras dit och göra

nytta för det nya företaget som sådant och för den framtida sysselsättningen.

Friställningar och varsel har oroat, som här sagts, och det har varit kraftiga rykten om nedläggning. Det har talats om att upp till 2 000 skulle friställas. Det är också riktigt som här sagts, att det nya bolaget ännu inte hunnit finna formen för sin verksamhet. Olika uppfattningar synes ha rått om driftens uppläggning och inriktning, och det har då lett till vissa förändringar i ledningen. Av naturliga skäl kan också detta vara en orsak till att osäkerhet har rått.

Kanhända är ryktena överdrivna. Vi får hoppas det. Men även om det allra värsta ej händer, är situationen tillräckligt besvärande. Vi måste på allt sätt uppmärksamma situationen och vidta de åtgärder som är möjliga.

Stålsidan, som var mycket diskuterad för ett år sedan, har man klarat av någorlunda, i varje fall för tillfället. Men skogsindustrin över lag befinner sig ju i en mycket besvärande situation. Det gäller inte enbart Billerud-Uddeholm AB – det gäller nästan all skogsindustri. Många människor har sysselsättning i denna, och skogen och skogsindustrin är av största betydelse för landet och för vår export. Den är viktig och förblir viktig framöver.

En vidare förädling av träprodukterna behöver också komma till stånd. Därför är det inte minst viktigt att skogsindustrin uppmärksammas och stöds på allt sätt.

Från arbetsmarknadsdepartementets sida kan man med pengar göra mera till stöd för sysselsättningen och mycket annat för att hjälpa en för hela Sverige livsviktig industri att klara sig över en besvärlig tid.

Billerud-Uddeholm AB har också begärt sysselsättningsstöd, och det är nödvändigt att de får detta.

De lån till skogsnäringen på 900 miljoner som infördes av trepartiregeringen har använts till en hel del och bör också fortsätta. Men situationen håller i sig, och därför måste man sätta in ett än starkare stöd.

Man ropar ju efter stöd från olika håll. Jag är helt på det klara med att tillgången på pengar och andra resurser är begränsad. Man kan naturligtvis inte heller kräva hur mycket som helst av en regering.

Med trepartiregeringens medverkan fick vi till stånd Värmlandsdelegationen, och vi har också fått vissa ekonomiska resurser till vårt förfogande. Det är vi tacksamma för. En hel del har vi kunnat uträtta och vi hoppas kunna uträtta mer. Men vi har det ändå bekymmersamt. I förhållande till folkmängden i Värmland är sysselsättningssituationen betydligt besvärligare där än för t. ex. vissa varvsorter, och vi har väl rätt att kräva samma stöd som de orterna har fått.

Man bör inte i en debatt som denna gå in på enskilda fall. Det har jag klart för mig. Men jag vill ändå säga att Vänerskog är ett skogsföretag som har gjort och gör stora ansträngningar för att klara sysselsättningen åt många värmlänningar. Men genom brist på kapital måste företaget nu friställa människor, och det drabbar många orter i Värmland. Som här har nämnts är också String-Sifhälla i Säffle ett företag som kan tvingas lägga ned, och då blir det ett 90-tal friställda.

Måndagen den
18 december 1978

Om sysselsättningen vid Billerud-Uddeholm AB, m. m.

Storfors är ett av de brukssamhällen som under många år har kämpat för att klara sin situation. Det företaget har stora behov av ytterligare sysselsättningstillfällen och har ansökt om stöd. Jag hoppas att det också skall kunna beviljas.

Det finns flera orter som har det svårt. Jag skulle kunna nämna min hemkommun, Hagfors.

Jag vädjar här till arbetsmarknadsministern att ge erforderligt stöd när de framställningarna kommer.

I rättvisans namn skall väl sägas att det är många som har fått stöd, men det behövs mer. En regering och en arbetsmarknadsminister kan naturligtvis inte gå ut och leta upp arbetstillfällen. Det förstår jag väl. Men när det kommer konkreta förslag, bör samhället också sätta in sina resurser, även om det kan vara risk för förluster. Skogslänen måste få stöd. Det blir mångdubbelt billigare än om friställning blir ett faktum.

Gunnar Olsson tog upp frågan om skogsförsäljning från Billerud-Uddeholm. Bolaget behöver kapital och skulle därför avyttra skog. Det kan också vara en väg till bättre arrondering både för säljaren och för andra skogsägare. För min del vill jag säga att om skogsförsäljning kan förstärka fastigheter, kan det vara en bra åtgärd. Vi kanske inte skall gå in på den diskussionen i detta sammanhang, men jag tror att rätt upplagd bör en sådan försäljning inte innebära någon nackdel.

Jag vill sluta mitt anförande med att säga att arbetsmarknadsministern har många möjligheter att ge stöd i olika sammanhang, och jag hoppas att han och regeringen verkligen skall förstå den prekära situation som Värmland befinner sig i. Kanhända målar vi mycket i svart, och det är inte bra att göra det alla gånger. Jag vill därför säga att från Värmlandsdelegationens sida ser vi ändå rätt många ljuspunkter, och det gör vi som värmlänningar i allmänhet. Vi har naturresurser och andra resurser, men vi behöver stöd i vissa lägen, och i ett sådant läge befinner vi oss f. n.

HOLGER MOSSBERG (s):

Herr talman! Några av mina kamrater här i kammaren har berört näringslivs- och sysselsättningsfrågor i Värmland, och ytterligare några kamrater kommer efter mig att beröra samma sak.

Jag tänker något belysa samma frågor, men mera i stort och inte bara med utgångspunkt i värmländska problem.

Under 1960-talet och hittills under 1970-talet har vi upplevt att många företag råkat i ekonomiska svårigheter, som ibland är krisbetonade. Flera stora företags verksamhet håller på att ramla ihop. Sådana här negativa förhållanden, som tyvärr mer och mer genomsyrar vårt näringsliv, skapar givetvis dystra framtidsutsikter för många människor. Det berör inte bara mitt hemlän, Värmland, som just nu är i blickpunkten utan jämväl stora delar av landet i övrigt. Ja, det skakar stundom hela samhällsapparaten.

Alla måste vi förstå vad kriserna betyder för människor och för kommuner som till stor del, ja ända upp till 90–100 %, är beroende av den enda industri som finns på orten.

Osäkerheten är mycket kännbar för många anställda. Deras framtid står på spel. Ett hårt öde kanske väntar. Det handlar om människor som med hårt och många gånger mödosamt arbete under svåra villkor satt in hela sin arbetskraft i företaget i fråga, byggt upp ett hem och format sitt liv i skilda avseenden på den ort där företaget till synes skulle komma att verka i framtiden.

Vi skall alla förstå att människor är förvånade och överraskade när stora företag – tidigare stabila som urberg, ekonomiskt starka och som med produkter av god kvalitet skapat sig ett gott anseende på världsmarknaden – mer eller mindre havererar. Ja, då förefaller det vara fel någonstans. Även med hänsyn till att yttre faktorer och internationella förhållanden påverkar våra företag är det förvånande att sådana här företagskriser kan uppstå eller håller på att uppstå.

Här kommer osökt frågorna:

Har gångna tiders vinster inte använts på ett riktigt sätt?

Har planering och organisation varit bristfällig?

Har investeringsviljan varit alltför svag?

Har det gjorts felinvesteringar som fått förödande följder?

Har privata intressen styrt utvecklingen på samhällets bekostnad?

Det synes mig vara så att samhällsansvaret har fått vika – inte helt, men dock i viss mån – för mer eller mindre långtgående privata intressen.

Människorna i Värmland – och även annorstädes – upplever förhållandena i dag som verkligt svåra. Arbetstillfällena bara försvinner, och framtidsmöjligheterna förmörkas undan för undan.

När man reser i landet möter man överallt människor som ger sin oro till känna. Det är en oro för att deras arbetsmöjligheter kan försvinna, deras hembygd förtvina.

Flera stora företag hålls i gång mer eller mindre med hjälp av statsstöd – upp till miljardbelopp. När stora och tidigare bärande företag behöver hundratals milj. kr. antingen för att bestå tills vidare, för att överleva eller för att vidareutveckla, då går de till staten och begär stöd.

Så länge företagen går med vinst och ger bra utdelning har man aktieägarna bakom ryggen. Men då lönsamheten sviktar skall samhället träda till. Då vill man vara vän med staten. Eljest sägs det stundom att staten inte skall lägga sig i.

Ett litet antal människor har nu ett avgörande inflytande över jobben och tillvaron i långa stycken för hundratusentals medborgare i vårt land.

Det är förvisso som Per Albin Hansson sagt en gång: *Vi lever i en "fåtalets ekonomiska diktatur"*. Jag tycker, kamrater, att det är horribelt att vi ännu 1978 kan konstatera att Per Albins ord fortfarande gäller.

Nu har vi verkligen anledning att fundera över hur det står till inom det enskilda näringslivet. Från väldigt många håll skickas SOS till staten. Hjälpt oss, ropar man från många håll. Nu räcker det inte med självläkande krafter, som det talades ganska mycket om i den föregående valrörelsen.

Man kan ställa frågan: Hur gick det för skogsbolagen Vänerskog, NCB, Södra skogsägarna och BUAB? Hur står det till med Domnarvet, Kockums,

Måndagen den
18 december 1978

*Om sysselsättningen
vid Billerud-
Uddeholm AB,
m. m.*

Hälleforsnäs och Uddeholm? Där har minsann inte några självläkande krafter gjort någonting. Nej, denna salva läker inte, det vet vi alla.

Det som är svårt i dagens läge är att få fram kapital, erforderliga resurser, för att investera, bygga ut och så långt det är möjligt trygga framtidens jobb för människorna. De anställda säger klart och tydligt: Visst är vi beredda att ta vårt ansvar för kapitalbildningen, men då är det inte mer än rätt att vi också får del av den förmögenhetsökning vi är med om att skapa. Det är fullt berättigat, säger de, att kräva att vi får del av inflytandet över företagens skötsel och planering. Ett företags framtid skall inte planeras och bestämmas i slutna styrelserum. Ett företags framtid har inte betydelse för bara styrelsen och aktieägarna. Samhället, kommunerna och de anställda har minst lika stort intresse av att planering och investering sker på ett sätt som är till hela samhällets bästa.

Beslut om nedläggning, fusionering eller etablering i annat land berör i allra högsta grad alla i företaget verksamma. Det är de som inte kan vara med och fatta besluten som drabbas hårdast, det har vi tyvärr svåra erfarenheter av. Jag anser att det måste till en annan tingens ordning än den nu rådande, om vi skall lyckas få bättre grepp om näringslivets utveckling – ett grepp som för framtiden skapar mera trygghet på sysselsättningens område.

Jag vill sluta med att säga att det finns personer – ekonomer och andra av olika politisk färg – som har framhållit att Sverige står inför ett vägval bl. a. i vad gäller näringspolitiken. Det vägvalet måste ske så, att vi träder in på en väg där företag, löntagare och samhälle så att säga tar varandra i handen och samarbetar i syfte att främja en utveckling som gagnar hela samhället. Beträffande detta vägval tror jag att det som sker tredje söndagen i september nästa år kommer att ha ganska stor betydelse för landet och för folket.

SUNE JOHANSSON (s):

Herr talman! Reglerna i vad avser framställning av interpellationer här i riksdagen lär vara sådana att endast en ledamot kan stå som interpellant. Den av Gunnar Olsson inlämnade interpellationen är en gemensam framställning från socialdemokraterna på Värmlandsbanken. Jag tror f. ö. att detta är en fråga som inte bara vi är intresserade av. Vårt intresse delas säkert av anställda, kommuner, småföretagare, länsorgan och alla andra som är beroende av storbolag som Billerud-Uddeholm AB och som för att kunna planera sin egen framtid behöver få veta vad som skall hända inom denna bjässe bland värmländska industriföretag.

Tyvärr blir inte vare sig jag eller, tror jag, någon annan här i riksdagen speciellt upplyst av det svar som arbetsmarknadsministern har lämnat på Gunnar Olssons interpellation. Karl Erik Eriksson och Bertil Jonasson hade visserligen en mer positiv syn på det och ville med en uppräknings lista peka på att det ändå har skett någonting, men tillåt mig att konstatera att grundstenen till det som har skett lades av den socialdemokratiska regeringen och inte av någon av de efterföljande.

Som alltid när vi ställer frågor om situationen i vårt län får vi ett svar, där regeringen dels hänvisar till Värmlandsdelegationen, dels förklarar att man

Måndagen den
18 december 1978

*Om sysselsättning-
en vid Billerud-
Uddeholm AB.
m. m.*

skall pröva alla förslag om sysselsättningsfrämjande åtgärder positivt. Det börjar för oss bli en gammal skivbekant.

Värmlandsdelegationen har lämnat förslag om sysselsättningsfrämjande åtgärder, som arbetsmarknadsministern kan börja med att leta fram inom byråkratin, om han vill. Ett sådant förslag inlämnades till regeringen i våras. Det gällde ett projekt till förstärkt återbeskogning av Värmlands många kalhyggen. Vi begärde medel för att bygga kylhus för förvaring av skogsplantor.

Ännu har det inte kommit något besked, varken positivt eller negativt, om denna framställning. Det sitter tydligen fast någonstans i byråkratin. Det skulle, om regeringen lämnade bifall, kunna ge jobb för både byggnadsarbetare och skogsplanterare samt en tryggare återbeskogning i länet.

Ett annat aktuellt projekt är Filipstads kommuns framställan om att som beredskapsarbete få bygga ett industrihus, i vilket man skulle kunna inhysa småföretagare som vill etablera sig men som saknar lokaler. För någon vecka sedan fick Filipstads kommun ett negativt besked på denna framställan, trots att även detta projekt var anammat av Värmlandsdelegationen. Man frågar sig: Är arbetsmarknadsministerns ständiga besked om att man skall pröva alla uppslag positivt endast en läpparnas bekännelse, eller skall man lita på de besked som regeringens representanter lämnar här i kammaren?

Med en så saktfärdig behandling av förslag som skulle kunna förstärka sysselsättningen i Värmland är det svårt även för den alltid åberopade Värmlandsdelegationen att åstadkomma förstärkning av arbetstillfällena. Arbetsmarknadsministern säger att han håller sig informerad om situationen inom Billerud-Uddeholm genom det s. k. etableringssamrådet. Men därvid stannar tydligen arbetsmarknadsministerns kännedom om det aktuella bolaget, för sedan hänvisar han till att bolaget tillsammans med facken har påbörjat en utredning om hur de aktuella problemen i företaget skall lösas.

Ja, detta var ingen nyhet för oss. Jag trodde att arbetsmarknadsministern skulle sitta inne med bättre uppgifter, som även de som inte har förmånen att vara med i bolagsutredningarna skulle kunna ha nytta av för att planera sin framtid.

Staten är som bekant genom det lån på 600 milj. kr. som man har ställt till Uddeholms förfogande, varav 200 miljoner om någon dag efter riksdagsbeslut kommer att föras över på Billerud-Uddeholms skogsbolag, en verkligt stor delägare i dessa bolag. Jag tror inte det finns någon bank här i landet som, om den hade lånat ut så stora belopp till ett företag, skulle vara nöjd med att veta så litet om vad som skall hända i bolaget, men som regeringen underligt nog tycks vara nöjd med. Allt tycks få flyta omkring litet hur som helst i detta bolag. Och detta tillåter den nuvarande regeringen, trots att man borde vara medveten om att både vi riksdagsledamöter och många andra kommer att vända oss till regeringen och kräva insatser för att ersätta de jobb som kommer att försvinna.

Vi värmlänningar minns den förre industriministerns utrop efter lånebeslutet om att "nu är Uddeholmsskutan flott och kan segla vidare för egen

Måndagen den
18 december 1978

*Om sysselsättningen
vid Billerud-
Uddeholm AB,
m. m.*

maskin". Men där hade han endera fel eller också blev han lurad, för inte så långt efteråt seglade Uddeholmsskutan på nya blindskär, och den del av skutan som inrymmer skogsindustrin står alltså i dag på ett kraftigt grund. Bolagets planer på vad man egentligen vill för att Uddeholmsskutan med en ny delägare som heter Billerud skall komma flott känner ingen till, men det talas om att ca 2 000 anställda måste lämna båten. Så sent som i juni månad träffades överenskommelsen om att man eventuellt skulle kunna nöja sig med att slopa 800 arbetstillfällen. Nu har detta antal spänts på med ytterligare 1 200. En sådan låntagare måste underställas lånevillkor som inte tillåter något utrymme för att utan ansvar för sysselsättningen radera både de anställdas och berörda kommuners framtid.

Av de tre frågor som Gunnar Olsson ställt i sin interpellation har arbetsmarknadsministern inte svarat på den väsentligaste, tredje frågan, nämligen om vilka åtgärder regeringen tänker vidta om detta bolag skulle sopa bort omkring 2 000 jobb. Han hänvisar endast till de traditionella medlen. Men alla vet att dessa inte räcker till för att klara situationen i Värmland.

Det finns andra möjligheter, exempelvis mera pengar till utvecklingsfonden, mera pengar till länsarbetsnämnden för beredskapsjobb, mera pengar till skogsvårdsstyrelsen och andra liknande regionala organ.

Kanske förstår inte regeringen det allvarliga läget i Värmland. Vi har inbjudit statsministern, arbetsmarknadsministern och industriministern att besöka vårt län, och jag överlämnar nu en inbjudan personligen och muntligen – ni har fått den tidigare skriftligen. Ni kommer kanske när valrörelsen närmar sig, men då är besöket onödigt för det är inte vallöften vi behöver i Värmland utan konkreta åtgärder. Och jag upprepar frågan: Vad har regeringen för beredskap att sätta in om det antal jobb som nu är i fara i Värmland skulle försvinna?

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Till regeringens företrädare här i kammaren vill jag säga att de kan vara övertygade om att de alla är mycket välkomna till Värmland. De är välkomna också i samband med valrörelsen, precis som de socialdemokratiska statsråden kunde känna sig välkomna när de kom till vårt landskap inför en valdag.

Låt mig, herr talman, till att börja med anknyta till Sune Johanssons propå beträffande ett projekt med skogsplantor. Jag har haft tillfälle att efterlysa detta i Värmlandsdelegationen, där jag liksom ett par andra ledamöter av denna kammare ingår. Där sade vi oss från början att detta projekt var så pass litet och greppbart att vi säkert skulle kunna få det effektuerat snabbt av byråkratin – vi var på det klara med att det fanns en byråkrati också i det här avseendet. Vi sade oss också att även om projektet inte skapade så många jobb, så kunde vi med det påvisa att det gick att göra ett och annat åt situationen.

Men precis som Sune Johansson påtalade här, så fastnade projektet någonstans. Det fastnade uppenbarligen i den gamla, väl inarbetade byråkrati

som den socialdemokratiska regeringen under några decennier gjort så stabil. Ingen världskonjunkturnedgång kan rubba den byråkratin, det är alldeles uppenbart. Där har nu det här projektet fastnat, och egentligen vet ingen var det finns. Bl. a. har landshövding Bengt Norling efterlyst det upprepade gånger, men inte ens en länschef kan tydligen få fram de "blanketter" som krävs för att få rotation på detta mycket begränsade ärende.

Jag vill inte påstå att det här är symtomatiskt, men på något sätt beskriver det ändå de problem man har att arbeta med i t. ex. Värmlandsdelegationen och i företagen, när man försöker skapa någonting nytt. Det stora problemet i Sverige i dag är ju också att vi har ett alldeles för lågt nyföretagande.

Holger Mossberg gick in i debatten väl förberedd som alltid. Han höll ett som jag tycker briljant valtal. Bl. a. kom han in på frågan om de självläkande krafterna, och han talade om de svårigheter som ett antal enskilt ägda företag i dag har. Det är uppenbart att Holger Mossberg inte ser den enskilda företagsamheten som det bästa, åtminstone gör han det inte i ett valtal och vid det här tillfället. Men man frågar sig: Hur är då den andra företagsformen, den statskapitalistiska eller statliga – vad man nu vill kalla den – där staten äger företaget och staten går ut och på olika sätt försöker skapa arbeten? Hur gick det för Kalmar Verkstad och dess fantastiska projekt som hette Tjorven? Det är visserligen snart glömt – vi glömmar så lätt – men man kan ju ändå ställa sig frågan. Hur gick det med Durox? Hur gick det med Norrbottens Järnverk?

När det gäller Norrbottens Järnverk fick vi ena året efter det andra veta att om ett par år skulle det gå med vinst. När den tiden var inne, då skulle det gå med vinst om ytterligare ett par år. Men så blev det inte, och företaget har varit en miljardslukare av format. O.K., Norrbottens Järnverk ansågs vara nödvändigt av flera skäl, bl. a. regionalpolitiska, för att ge sysselsättning i den delen av vårt land. Men problematiken för Norrbottens Järnverk har väl ändå varit påtagligare och pågått under så många fler år än som varit fallet när det gällt enskilda företag i vårt land.

Jag skulle kunna göra listan lång – och det kan säkert alla ledamöter av denna kammare – över statliga företag som har haft problem och där regeringen och riksdagen har fått gå in med åtgärder. Men det går liksom lättare, det förefaller vara mera självklart, att när ett statligt företag får problem vänder det sig till regeringen, varefter denna i sin tur vänder sig till riksdagen. Och så kommer pengarna på bordet. Då blir det inte så mycket bråk. Man liksom förutsätter detta. Men när enskilda företag får problem – det må vara av konjunkturells eller strukturella orsaker – blir det genast mera uppmärksammat. Naturligtvis tar socialdemokraterna och andra socialister vara på tillfället att plädera för sin speciella form av företagsamhet: den statskapitalistiska eller möjligen kooperativa.

Arbetsmarknadsministerns interpellationssvar ger en del fakta. När Gunnar Olsson inledde den här Värmlandsdagen i riksdagen kom han helt naturligt in på skogsförsäljningen. Jag säger helt naturligt eftersom frågan redan vädrats i tidningar, i uttalanden i radio och i Värmland. Till en början talade han förnuftigt om möjligheterna till arrondering av en viss del av de

skogsarealer som står till förfogande. Men skulle det vara fråga om försäljning, säger Gunnar Olsson, kan bara *en* köpare komma i fråga, och det skulle alltså vara staten. Men – vilka problem på det här området löser staten som inte enskilda skogsägare kan lösa? Får statens skogar en högre bonitet eller är de mera välskötta än andra skogar? Är de bättre skötta än bondeskogarna och avkastar de i allmänhet mer än andra skogar? Vad skulle det betyda för extravagant för sysselsättningen i Värmland om staten, dvs. domänverket, finge komma in och äga skog? Är det inte arbetslöshet och andra problem i de län där domänverket äger skogarna? Jag tycker att det vore ett felaktigt sätt att lösa krisen för Billerud-Uddeholm, och lät mig slå fast, att här skulle det – om det nu vore så illa att en skogsförsäljning måste ske – vara naturligt att ge bondeskogsbruket sin chans. Detta skulle också innebära att man lättare bevarade en levande landsbygd. Kombinationen jordbruk-skogsbruk har en alldeles utmärkt förankring i Värmland. Där finns en tradition och där finns också en framtid.

Det var också vissa synpunkter i Nils Berndtsons anförande som vi har anledning att diskutera, därför att de inte bör stå oemotsagda. Men åtminstone de som lyssnar på den här debatten är på det klara med att Nils Berndtson har sin ideologiska förankring i ett annat samhällssystem, och han kan mycket väl kosta på sig att beskylla både den ene och den andre för bedrifter i norra Värmland intill, som han sade, skövlingens gräns. Jag antar att det handlade om skogsavverkningarna. När man skall försöka få skogsbruket lönsamt har det emellertid visat sig att slutavverkningar varit nödvändiga på sådana områden. Detta har man också accepterat från skogsarbetarhåll och kanske t. o. m. drivit på. Det känner Nils Berndtson till, och det känner värmlänningarna också till.

Herr talman! Låt mig slå fast en sak som är mycket viktig i en debatt om Värmland och som naturligtvis skulle vara viktig i fråga om varje annat län. Värmland har en framtid och en god framtid, det måste vi vara inställda på. Det vi nu upplever är framför allt sviterna av en konjunkturnedgång, och en mycket svår sådan.

När den borgerliga regeringen tog över i början av oktober 1976, för drygt två år sedan, drabbades Sverige av den svåraste industrikrisen sedan 1930-talets början eller rent av, enligt vad många anser, ända sedan sekelskiftet. Vi har dessutom fått uppleva hur dollarn har sviktat, och affärerna i framför allt pappersmassa – skogsprodukten nummer ett från Värmland – görs i dollar. De sviktande dollarkurserna har fått en negativ effekt och ibland mycket svåra följder för de företag i Värmland som exporterar massa.

Men låt oss slå fast att Värmland har en framtid. Det finns i vårt län skogar, jordbruksmark, stålindustrier och skogsindustrier med övervägande moderna anläggningar och kunniga och lojala medarbetare på alla nivåer. Värmland har också en icke föraktlig verkstadsindustri med småföretag och stora företag.

Det råder dock en oro, helt naturligt. De stora och som man trodde mycket stabila företagen Uddeholm och Billerud har kommit att uppleva stora svårigheter, nu för andra gången. Man säger att fusionen inte gav det önskade

Om sysselsättningen vid Billerud-Uddeholm AB, m. m.

resultatet. Nå, det har vi inte fått se ännu. Det är alldeles för tidigt att bedöma utfallet. Men kanske är det ändå en tankeställare för dem som tror att fusioneringar alltid löser problemen. Så är inte fallet, och vi har ibland från moderat håll varnat för en sådan övertro.

Vi skulle naturligtvis kunna fortsätta den diskussion som tagits upp här om hur det nybildade företaget Billerud-Uddeholm har tagit ställning till de olika problemen och hur man skall bedöma dess åtgärder. Jag skall be att få återkomma om en sådan debatt verkligen tas upp.

Den taletid jag begärt är nu snart slut. Jag vill bara till sist i detta anförande – jag har möjlighet att komma tillbaka när jag fått svar på min fråga till industriminister Huss – erinra regeringsföreträdarna om att mitt parti, moderata samlingspartiet, i en skrivelse till regeringen hemställt att denna utan dröjsmål låter utse en parlamentariskt sammansatt delegation med uppgift att värdera de tekniskt-ekonomiska analyser som bl. a. den s. k. Lemnekommittén fortlöpande gör. Delegationen bör vara beredd att snabbt lämna erforderligt underlag för sådana regeringsinitiativ som kan erfordras för att begränsa de skadliga följderna av skogsindustrins svåra läge för vårt näringsliv och för vår samhällsekonomi. Det skulle vara intressant att höra vilket svar arbetsmarknadsministern, som skall ta till orda efter mig, har att ge på denna skrivelse från moderata samlingspartiet. Vad vi har begärt är åtgärder nu, och det handlar framför allt om kreditgarantier till de skogsföretag som är illa utsatta just nu.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Först några ord om debattuppläggningsen i dag – den dag som mycket riktigt karakteriserades av Göthe Knutson som en Värmlandsdag. Jag förstår att frågeställare och interpellanter kan tycka att det är svårt att reda ut vilken gränsdragning man gör mellan olika frågor och interpellationer. Jag skall medge att både industriminister Huss och jag har grubblat en hel del över hur de aktuella frågorna bäst skall besvaras för att riksdagsledamöterna skall känna sig tillfreds med uppläggningsen.

Grundtanken är naturligtvis att jag skall besvara frågor som är ställda till mig som arbetsmarknadsminister, dvs. sysselsättningsfrågor, medan mera skogsindustripolitiska frågor skall besvaras av Erik Huss. Eftersom de nu aktuella frågorna mycket klart kunnat kategoriseras efter dessa linjer, fanns det ingen annan möjlighet att fördela dem än på det sätt som här skett. Vi har dessutom genom att föra samman svaren på frågorna till samma debatttillfälle velat ge ledamöterna möjlighet att kommentera dessa mera allmänt, i den mån man så önskade. Jag hoppas ändå att detta, som skett i samråd med talmannen, skall tillgodose riksdagsmännen på bästa möjliga sätt.

Jag vill så närma mig de konkreta frågor som har ställts ifrån talarna. Det har varit ett engagemang – det är väl ingen tvekan om det. Och jag tycker det är ett begripligt engagemang eftersom Värmlands industri i dag har åtskilliga problem och sysselsättningen är hotad på många håll. Det är inte på något sätt en omedvetenhet i regeringen om detta, Sune Johansson. Jag tror inte det påståendet är allvarligt menat – i så fall är det överilrat. Jag tror i själva verket

Måndagen den
18 december 1978

*Om sysselsättning-
en vid Billerud-
Uddeholm AB,
m. m.*

att Sune Johansson är fullt medveten om att vi ser med samma allvar på de här frågorna som någon av Värmlandsriksdagsmännen gör. Vad vi har att göra är att försöka finna de riktiga lösningarna på problemen. Och det är förvisso inte alltid så lätt.

Vi kommer att följa det som är det grundläggande problemet för dagens debatt, nämligen den förvärrade situationen för Billerud-Uddeholm AB i förhållande till hur vi för något halvår sedan, då fusionen skedde, trodde att det skulle bli. Men vi befinner oss alltså i ett inledningsskede, där regeringen på allt sätt, med de organ som står till dess förfogande, försöker hålla sig rätt orienterad och ge möjligheter att gå in med riktiga åtgärder vid rätta tidpunkter. Det är ett sådant fortlöpande informationsarbete på diskussionsbas med berörda företag som nu sker, framför allt naturligtvis inom industridepartementet. Jag skall bara säga detta som en allmän inledning. Självklart är det industriminister Huss som framför allt har ansvaret, och han kommer att senare meddela kammaren vad man kan göra för skogsindustrin, som befinner sig i svårigheter. Det kommer inte att ske i dag utan vid ett senare tillfälle, då regeringen är beredd att lämna en proposition i ärendet.

Gunnar Olsson tog upp vissa konkreta frågor som jag vill kommentera något.

Den första gäller möjligheterna att hjälpa Billerud-Uddeholm AB genom förvärv av skogsmark och på så sätt tillföra bolaget nytt kapital. Jag kan för stunden bara säga att det här finns en stor öppenhet hos regeringen och jordbruksministern – som i första hand har ansvaret för den här delen – vi är beredda att pröva sådana möjligheter, om det visar sig vara den väg som alla parter anser är bäst att gå. Frågan om storleken av sådana markaffärer är inte tillräckligt beredd för att jag skall kunna göra några kommentarer i dag. De får komma senare. Jag kan bara upprepa att detta är en väg som är möjlig att pröva, och att det finns en beredskap för det.

Gunnar Olsson tog också upp Volvoavtalet och nämnde den del i det som berör exporten av skogsråvara. Jag vill påpeka att den delen av avtalet mellan norska och svenska regeringen siktar till att säkra den traditionella svensk-norska gränshandeln med virke. Sveriges regering erkänner att Norge skall kunna upprätthålla en årlig nettoimport på ca 1,5–2 miljoner kubikmeter per år. Virkeshandeln skall bedrivas på marknadsmässiga villkor, och avtalet skall gälla i 20 år. Detta är alltså inte så dramatiskt som några kanske i första omgången trodde att det var.

Såväl Gunnar Olsson som Sune Johansson har sagt att jag icke har besvarat den tredje frågan i Gunnar Olssons interpellation, men jag tycker faktiskt att jag har gjort det. Jag har redovisat den åtgärdsarsenal som regeringen har för att finna nya jobb i Värmland, om andra skulle försvinna exempelvis i Billerud-Uddeholm AB. Framför allt är det anledning att erinra om det arbete som har satts i gång 1977 – inte tidigare, Sune Johansson! – i Värmlandsdelegationen. Sune Johansson brukar inte finna det särskilt värdefullt att erinra om det arbete som sker där. Det är i och för sig litet märkligt, eftersom han själv är en av ledamöterna. Jag hoppas att det inte betyder att han är

*Om sysselsättning-
en vid Billerud-
Uddeholm AB,
m. m.*

ointresserad av uppgiften – då vore det ju inte särskilt bra. Men jag har i motsats till Sune Johansson den uppfattningen att man faktiskt bedriver ett konstruktivt arbete i Värmlandsdelegationen. De människor som verkar där har god vetskap om regionens problem och även större närhet till de svårigheter som finns, och de har därmed också större möjlighet att lösa problemen eller finna konstruktiva förslag till lösningar.

Värmlandsdelegationen har vid det här laget fått 7,5 milj. kr. för att komma fram med förslag till olika projekt. Om man studerar den projektkatalog som är presenterad, finner man att denna ingalunda är ointressant. Den innehåller faktiskt många uppslag till nya arbetstillfällen i Värmland. Får jag bara erinra om det uppdrag som man har lagt ut på ett konsultföretag för att få fram en idégenerering, som skall kunna sättas in i nya företag. Detta är ett rätt nytt företag, som arbetar på ett projekt som kan ge 200–300 personer arbete, med modellorten placerad i Hagfors. Vidare har man institutet för innovations-teknik, som engagerats för att initiera och delta i ett produktutvecklingsarbete som skall tillföra värmländska företag nya produkter. Där har man nu fått fram ett 20-tal nya produkter som kan placeras ut i företag, och enligt uppgift har dessa produkter en hygglig sysselsättningspotential.

Utvecklingsfonden har också berörts här. Den har genom Värmlandsdelegationen fått utökade resurser. Medlen har använts för nyetablering av företag och projekt för vidareförädling av trä och stål, produktutveckling, marknadsutveckling och företagsanalys.

Delegationen kontakter offentliga myndigheter och utredningar för att påverka investerings- och sysselsättningsplaner och över huvud taget bevaka länets intressen i de här sammanhangen. Delegationen har genomfört arbetskonferenser med länets kommuner på temat "Kommunernas roll i näringslivets utveckling". Delegationen har vidare tillsatt en turistgrupp, en glesbygdsgrupp och en ungdomsgrupp för att inom resp. område söka möjligheter till ökad sysselsättning. Om man ser på vad dessa grupper har gjort – jag kanske här bara får erinra om turistgruppen, eftersom såväl Karl Erik Eriksson som Nils Berndtson tog upp just den delen – finns Torsbyprojektet, vilket jag finner vara mycket intressant. Det är dock inte så, Nils Berndtson, att vi där bara förlitar oss till Uddeholmsbolagets pengar. Vi är redo att gå in med motsvarande satsning från statens sida, men det har ännu inte kommit någon ansökan om det. När den frågan kommer upp skall vi göra en välvillig prövning av den liksom av andra framställningar från Värmland, det kan jag försäkra Nils Berndtson.

På motsvarande sätt har de båda andra nämnda grupperna också kommit med konstruktiva förslag. Det är således ett omfattande arbete som bedrivs. Jag vill gärna betyga att jag tycker att det också är ett värdefullt arbete som utförs i delegationen, och jag önskar den god fortsättning i den verksamheten. Vi kommer, som jag har sagt flera gånger tidigare, att välvilligt pröva delegationens förslag.

Herr talman! Jag är ledsen att se att min tid nu är utgången – jag förmodar emellertid att det gives mig tillfälle att kommentera sysselsättningen i Värmland ytterligare under debattens gång.

Måndagen den
18 december 1978

*Om sysselsättning-
en vid Billerud-
Uddeholm AB,
m. m.*

GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Karl Erik Eriksson gjorde tappra försök att vaska fram positiva inslag i interpellationssvaret. Jag tror det måste finnas ett alldeles speciellt samband mellan en frågeställare och det berörda statsrådet för att man i det svar vi fått på vår interpellation skall hitta så många russin som Karl Erik Eriksson lyckades med. Jag kan på inga villkor, hur positiv jag än försöker vara, utläsa någonting som jag upplever som ett svar på vår interpellation, speciellt inte på den tredje frågan.

Jag säger vår interpellation för detta är, precis som Sune Johansson sade, en interpellation som vi utformat gemensamt i vår riksdagsgrupp. Jag har bara fått uppgiften att signera den.

Jag kan bara upprepa vad jag sagt om vårt intresse av att regeringen, gärna företrädd av de båda närvarande statsråden, kommer hem till Värmland. Då skall vi inte bara studera läget för vårt nya skogsbolag utan i lika hög grad granska vad den värmländska skogsägarrörelsen är i färd med. Vänerskogs s. k. översyn kan nämligen komma att drabba åtskilliga platser i vårt län. Vad vi vet i dag är att Åmotfors och Deje med största sannolikhet kommer att drabbas hårdast. I Deje arbetar i dag 230 personer och i Åmotfors 350. Inbjudningarna till folkpartiregeringens medlemmar har duggat tätt i dag, men jag hoppas ändå att det skall bli möjligt för Erik Huss och Rolf Wirtén att vika en dag för vårt län.

Några ord till Göthe Knutson. Det har hållits ett enda valtal i debatten i dag, och det valtalet har Göthe Knutson ensam stått för. Han har nämligen talat om till vilka en eventuell skogsförsäljning skall ske. Där har vi olika uppfattningar som inte går att förena. Att splittra det nya skogsbolagets skogsinnehav på en massa små enheter tror inte jag skulle ge det tillskott till sysselsättningen och det tillskott på skogsråvara som vi f. n. eftersträvar för att hålla skogsnäringen levande, en skogsnäring som i dagsläget ger arbete åt i runt tal 15 000 värmlänningar.

Det vårt parti kan ställa upp och försvara är, som jag sade tidigare, de små arronderingsbitarna som kan resultera i en bättre arrondering av skogsmarken i Värmland. Vi har i vårt län tillsammans med Kopparbergs län en skiftesarrondering som är till förfång för ett effektivt skogsbruk. Men det gäller alltså små bitar som man på det sättet skulle kunna avhända sig. Skall det bli fråga om stora skogsförsäljningar, vilket jag hoppas inte behöver ske, finns det som jag ser det endast en köpare och det är staten.

Några ord till Rolf Wirtén angående det han sade om Volvoavtalets innebörd, nämligen att det skulle säkra den svensk-norska gränshandeln, vilket skulle innebära en virkesexport till Norge på mellan 1 1/2 och 2 miljoner kubikmeter per år. Anser verkligen Rolf Wirtén att vi nu kan ställa upp och exportera så pass stora kvantiteter virke över gränsgatan till Norge, när sågverk efter sågverk slår igen och massafabriker lever för dagen? Jag skulle här kunna ge konkreta exempel på hur råvarubristen äventyrar jobb på ett flertal platser i Värmland. Man lever så att säga för dagen. Vi har icke och vi kommer icke under den period detta avtal omfattar att ha något överskott

av virke – framför allt inte sågtimmer – som vi kan exportera över gränsgatan till Norge och äventyra jobben i vårt eget hemlän.

Nr 57

Måndagen den
18 december 1978

Tredje vice talmannen KARI. FRIK ERIKSSON (fp):

Herr talman! Jag skall inte polemisera mot Gunnar Olsson, när han säger att jag vaskade fram en del positivt i arbetsmarknadsministerns svar. Det är möjligt att det beror på min positiva natur att jag uppfattade en del som positivt. Jag hoppas att det är jag som har rätt och Gunnar Olsson som har fel. Jag kan verifiera hur jag kom till den slutsatsen att det fanns positiva delar i Rolf Wirténs svar. Som ett exempel har jag redan nämnt det pressmeddelande om lån till Uddeholms AB som återgavs i, om jag inte minns fel, fredagstidningarna hemma i Värmland och där det bl. a. stod följande: "Enligt vad arbetsmarknadsminister Rolf Wirtén erfarit håller Uddeholms AB på att utreda och konkret stödja ett antal projekt som kommer att ge alternativ sysselsättning på olika orter i Värmland."

*Om sysselsättning-
en vid Billerud-
Uddeholm AB,
m. m.*

Detta är positivt, Gunnar Olsson, och det vågar jag ta fram. Jag citerar ytterligare en mening, i vilken Rolf Wirtén säger: "Jag är beredd att positivt pröva de förslag till sysselsättningsfrämjande åtgärder som Värmlandsdelegationen kan komma att lämna." Detta vill jag spika fast, herr statsråd, och tacka statsrådet på förhand så att statsrådet inte kryper ur det löftet. Jag tog det som ett positivt löfte och som något värdefullt som vi skall notera allesammans.

Eftersom inte jag är ledamot av Värmlandsdelegationen och den ena ledamoten av delegationen efter den andra talat här vill jag som utomstående säga att ni gör ett utomordentligt gott arbete. Som ett bevis på det citerade jag tidigare en del annonser och broschyrer. Jag tycker att det är föredömligt att Värmlandsdelegationen har plockat fram idéer som nu är under utveckling. Min bedömning är att vi i Värmland måste få in något av smålandsanda på bruksorterna och inte försöka trygga vår framtid enbart på de bolag som vi nu upptäckt vacklar.

Jag vill i detta sammanhang återkomma till den konkreta fråga som jag ställde till Rolf Wirtén: Är det tänkbart att vi i den situation som Värmland nu befinner sig i får något stöd av varvstödtyp för ökad satsning på utvecklingsfonderna och ökade resurser åt Värmlandsdelegationen. Jag tror att det är rätt placerade pengar och att det är riktigt att ge Värmlandsdelegationen och utvecklingsfonden litet friare händer, så att man kan satsa riskvilligt kapital på de idéer som föds i Värmland.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Först till Göthe Knutsons retoriska frågor om vad staten kan göra som inte privat företagsamhet kan göra. Han missar huvudsaken, att staten ju kan ta ett socialt ansvar – något som de privata företagen bevisligen icke har gjort. Men vid ett förstatligande förutsätts naturligtvis också att löntagarna får majoritet och bestämmande över företaget i fråga.

Göthe Knutson talar om att jag har min ideologiska hemvist i ett annat system. Ja, visst har jag det – i ett system där inte rovdrift på naturtillgångar

97

Måndagen den
18 december 1978

*Om sysselsättningen
vid Billerud-
Uddeholm AB,
m. m.*

sker i profitintresse och där folk inte kastas ut i arbetslöshet.

Den som är uppväxt i Nordvärmaland och ser följderna av bolagens framfart är faktiskt inte benägen att pruta på omdömet att det är rovdrift som där har förekommit. Göthe Knutsons påstående att denna utveckling understötts av skogsarbetarna själva är en sanning med mycket stora modifieringar. Den viktigaste modifieringen är kanske den att de människor som bor där under årtionden förgäves har krävt att bolagen skall skapa några andra arbetstillfällen, vilket de vägrat att göra.

Bertil Jonasson och jag diskuterade här i april månad följderna av de nu aktuella företagsfusionerna. Då förklarade Bertil Jonasson att vi ännu inte känner till följderna. Vi skulle följa ärendet med största uppmärksamhet, ser jag av protokollet från den debatten att han ansåg. Nu har vi väl ändå sett så pass mycket, Bertil Jonasson, att det finns skäl att varna för följderna. Det som Bertil Jonasson den gången kallade svartmålning börjar framträda som realiteter. Jag lutar till regeringen, utropade Bertil Jonasson då. Det gör han tydligen i dag också trots de magra beskeden om vad regeringen kommer att göra. Lånet till Uddeholmsbolaget, säger han, har också haft fördelar för de anställda. Ja, det finns ju ett gammalt talesätt som säger att när det regnar på prästen, så droppar det på klockaren. Märkligare är det nog inte med den här lånepolitiken.

Jag tycker att Bertil Jonasson, Göthe Knutson och Karl Erik Eriksson har ett behov av att mildra den hårda kritik mot bolagsväldet som kommit till uttryck i Värmland just nu. Karl Erik Erikssons önskan att man skall möta detta bolagsväld med smålandsanda får stå för vad det är värt. Jag tror att det krävs helt andra krafter om vi skall få rätsida på sysselsättningen.

Det hade varit intressant om arbetsmarknadsministern utifrån sin liberala syn hade haft någon mening om hur företagets handläggning av dessa frågor har skötts. Det var ju inte Billerud-Uddeholm som meddelade att man planerade en kraftig nedskärning av sysselsättningen – det blev känt på annat sätt. Sedan fick hela Värmland under några veckor vänta på vad som skulle sägas vid styrelsesammanträdet i fredags. Då glömde man bort att dementera uppgiften att 2 000 jobb skall försvinna. Jag vet inte om det var en medveten glömska eller ej. Kanske var det så att tidpunkten inte var lämplig för att redovisa sådana planer, men att de ändå finns kvar.

Jag tror, som jag sade i mitt första anförande, att de starka rörelser som har funnits bland de anställda inte har varit verkningslösa. Jag tror att de har medverkat till att bolaget har fått lägga de mest utmanande planerna på is ett litet tag. Men jag tror också att det är viktigt att den aktiviteten fortsätter även efter skiftet på posten som verkställande direktör. Det kanske är mer angeläget än tidigare, om inte jobben skall ryckas undan för att rädda profiten. Jag har faktiskt saknat besked om regeringens stöd för de anställdas aktivitet.

Om regeringen har som utgångspunkt att kapitalkoncentrationen och företagsfusionerna är nödvändiga strukturförändringar, att staten skall skjuta till medel för dessa förändringar utan att ställa villkor i fråga om sysselsättning och att olika arbetsmarknadspolitiska insatser skall göras för att städa

upp efter storföretagen, måste man hävda att regeringens inställning är passiv. I den mån den varit aktiv har det gällt att möjliggöra förändringar som har dikterats av kapitalägarintressen och som stridit mot de anställdas trygghetskrav. Jag tycker att huvudfrågan, om regeringen är beredd att vidta åtgärder för att trygga sysselsättningen i Värmland när de mäktiga storbolagen planerar avveckling av arbetstillfällen, fortfarande är obesvarad, eller möjligen negativt besvarad.

HOLGER MOSSBERG (s):

Herr talman! Göthe Knutson tyckte att jag för en stund sedan höll ett valtal. Det har Göthe Knutson rätt att tycka, men då har han nog inte hört mig valtala någon gång. Då är talet helt annorlunda utformat. Och jag avsåg inte att hålla något valtal, utan tyckte själv att jag var ganska mjuk i tonen. Å andra sidan tyckte Gunnar Olsson att det var Göthe Knutson som valtalade. Om jag skall bedöma talen – det kanske är svårt för både mig och Göthe Knutson – tyckte jag att Göthe Knutson hade en helt annan attityd än jag i talarstolen och att Göthe Knutsons tal ligger bra mycket närmare än mitt om någonting skall kunna kallas för valtal.

I det tal som jag höll – det må kallas för vad som helst – pekade jag på det enskilda näringslivets misslyckanden. Jag gjorde detta med utgångspunkt i att vi började dagens debatt med de problem som finns i Värmland och som i allra största utsträckning, för att inte säga helt, är förorsakade av resultatet av misslyckanden från det enskilda näringslivet. Jag byggde mitt resonemang på det enskilda näringslivet och på hur det har lyckats eller misslyckats – det kan råda delade meningar om det. Därför tycker jag att mitt tal inte behöver kallas för ett valtal.

Göthe Knutson sade att jag inte nämnde ett ord om staten. Nej, det är riktigt, för jag talade om det enskilda näringslivet. Jag byggde hela mitt resonemang på detta med utgångspunkt i vad som har skett och sker i Värmland. Naturligtvis är det på det sättet att även staten i vissa fall inte lyckats så bra som man skulle kunna ha önskat, men jag talade om det enskilda näringslivet. Göthe Knutson sade – om jag uppfattade honom rätt – att han skulle kunna upprätta en lång lista över tillfällen då statliga företag har misslyckats. Om det gäller att upprätta listor kan jag upprätta en mycket, mycket längre än Göthe Knutsons på det enskilda näringslivets misslyckanden.

Nåväl, nog sagt om detta. Det som måhända retar eller irriterar Göthe Knutson var väl att jag talade om självläkande krafter. Det är rätt naturligt, Göthe Knutsson, att det irriterar litet när dessa ord myntas i en valrörelse, ord som man tycker är nästan fräcka och alls inte har någon täckning. Jag skulle i samma läge också känna mig irriterad.

Jag tror att både Göthe Knutson och jag till fullo är medvetna om att det inte finns några krafter som kan lösa de problem vi i dag talar om och som vi försöker lösa. Jag tycker att Göthe Knutson i stället något skulle ha berört det sista som jag sade i mitt anförande, nämligen att samhälle, företag och löntagare i samarbete borde försöka att mer än hittills lösa de problem som vi

Måndagen den
18 december 1978

*Om sysselsättning-
en vid Billerud-
Uddeholm AB,
m. m.*

brottas med. Det var alltså någonting som jag tyckte Göthe Knutson skulle ha berört. men jag hörde ingenting om detta i hans anförande.

BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Herr Berndtson citerade vad jag sade när vi diskuterade Uddeholmslänet. Vi skulle följa utvecklingen. Det är precis vad jag hade för avsikt att göra när jag ställde den fråga som jag litet senare skall få svar på.

Uddeholmslänet är inte lyft, herr Berndtson. Det har ändock varit till fördel för Uddeholmsbolaget när detta gjort sina planeringar och när det försökt att ordna sin situation på alla sätt. Jag har fått bekräftat från både arbetstagare och ledning att det varit till stor fördel i dessa sammanhang.

Om det kan vara till någon glädje för herr Berndtson vill jag deklarerat att jag aldrig har skrivit under på att alla storbolagens förhåvanden och åtgärder varit till nytta. Jag har ställt mig kritisk när jag funnit anledning att göra det, men när det gäller något som varit av gemensamt intresse för både företaget självt och de anställda för att klara en situation skall man inte gå tillbaka till gamla historier. Det vinner man inte mycket på.

Sune Johansson erinrade om att grundstenarna till de vidtagna åtgärderna lades av låt mig säga den urgamla regeringen. Det är nu så många namn på regeringarna – jag menar alltså den socialdemokratiska regeringen. Jag skall inte ingå i polemik med Sune Johansson utan vill bara konstatera att vi alla vet hur situationen var på hösten 1976 när regeringsskiftet skedde. Det är inte mycket att skryta med.

Vidare sade Sune Johansson att Nils Åsling skulle ha yttrat att Uddeholmsskutan nu var seglad flott och att bekymren var borta. Sune Johansson får förlåta mig, men jag har aldrig hört detta uttryck från Nils Åslings sida. Var och när har detta sagts?

Holger Mossberg ondgjorde sig över bl. a. Vänerskogs insatser – eller brist på sådana. Jag tycker, min gode vän Holger Mossberg, att det inte är riktigt rättvist. Jag är ledsen över att behöva säga detta speciellt till honom, därför att han brukar i regel hålla sig på stabil grund i sina anföranden. Det betyget vill jag ge honom.

Om man studerar Vänerskogs insatser under några år skall man finna att det är få företag som gjort så mycket för att skapa sysselsättning som just Vänerskog har gjort. Men kapitaltillgångarna räcker inte till nu, för de är begränsade. Detta är orsaken till att Vänerskog måste ompröva sina framtida dispositioner i det sammanhanget. Det var på den punkten jag alldeles nyss väddjade om stöd till Vänerskog. Vi skall komma ihåg att Vänerskog inte fick hela det stöd som de hade begärt, vilket var tråkigt. Det är en av orsakerna till att företaget är tvingat att friställa personal.

Jag vill till sist säga att läget i Värmland är allvarligt. Vi vinner inte på att här käfta med varandra och använda politiska finter. Sverige befinner sig, mina vänner från Värmland, i ett besvärligt konjunkturläge. Detta har, på grunder som jag tidigare varit inne på, drabbat Värmland särskilt hårt med hänsyn till vår typ av industrier och deras struktur. Såsom värmlänningar bör

vi hjälpas åt för att klara näringsliv och sysselsättning. Det är viktigast av allt, och det hoppas jag att vi skall kunna. Jag har sagt tidigare att situationen är besvärlig men inte omöjlig. Vi får inte se saker och ting i svart. Vi måste kämpa vidare, för vi har mycket att kämpa för i Värmland. Kan den s. k. Värmlandsdagen vara ett led i den riktningen är det bra.

SUNE JOHANSSON (s):

Herr talman! Detta skall bli mitt sista inlägg i denna diskussion, som jag tycker nu börjar mer och mer övergå till en intern Värmlandsdebatt mellan Bertil Jonasson som någon sorts försvarsadvokat och oss på den andra sidan.

Jag vill ta tillfället i akt att diskutera med arbetsmarknadsministern, när vi nu har honom närvarande i bänken. När det gäller arbetsmarknadsministerns funderingar över min uppfattning om Värmlandsdelegationen vill jag framhålla att jag egentligen ser Värmlandsdelegationen som en krisdelegation, som det var nödvändigt att tillsätta sedan vi hade fått en borgerlig regering 1976. Delegationen har gjort ett bra jobb i många avseenden, men den har också tagit fram olika projekt som man inte har fått någon respons för hos regeringen. Detta har jag kritiserat.

Sedan kan man ha vilken uppfattning man vill både inom och utom delegationen om dess möjligheter. Jag vill nog trots allt säga att det finns ett visst motstånd mot delegationer av denna typ, som gör att de har svårt att komma fram. Men jag vill för den skull inte förklara delegationen för inkompetent. Jag kommer att fortsätta i dess arbete fram till det den skall avvecklas den 31 december 1979. Det hade emellertid varit mer intressant för mig att få veta var de aktuella projekt ligger som vi har lagt fram förslag om.

Herr talman! Maestro Bertil Jonasson har talat om för oss att han förstår situationen i länet och även de anställdas positiva inställning till Uddeholmslänet. Jag har emellertid inte samma förståelse, för i samband med att Uddeholmslänet kom till talades det också om ett par projekt inom Uddeholm. Det ena kallades Uddaconstål, ett speciellt stål baserat på Persbergsmalmen, som man skulle ta fram inom Uddeholm och som man räknade med skulle ge sysselsättning i den nu i träda liggande Persbergsgruvan. Detta projekt har inte kommit till stånd, vilket är en besvikelse för mig när det gäller användningen av Uddeholmslänet.

Ett annat projekt är en stoftreningsprocess kallad Uddamet, som Uddeholm förespeglat skulle sättas i gång i östra Värmland och åstadkomma en sysselsättningsökning där. Inte heller detta projekt har kommit i gång, vilket gör att jag är besviken på användningen av dessa pengar. De har skrivits in såsom en tillgång i bolagets bokslut. Man har lånat upp pengarna hos banker, som har kunnat tjäna goda räntor på dem. De anställda och samhället har inte fått någon möjlighet att påverka dessa pengars användningsområden. Detta gör att jag alltid har tyckt att låneformer av denna typ är kontroversiella.

Måndagen den
18 december 1978

*Om sysselsättningen
vid Billerud-
Uddeholm AB,
m. m.*

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Sune Johansson gjorde en formulering som var så elegant luddig att jag måste påpeka att Värmlandsdelegationens inrättande ingalunda var en följd av att vi hade fått en borgerlig regering. Värmlandsdelegationen tillkom mycket riktigt som en krisdelegation, men det var som en följd av den internationella lågkonjunkturen och dessutom som en följd av den socialdemokratiska regeringspolitiken.

Arbetsmarknadsminister Wirtén fick en angelägen fråga av mig om huruvida regeringen har för avsikt att snabbt tillsätta en parlamentarisk delegation med anledning av krisläget inom skogsindustrin i stort, en delegation som skulle få vissa uppgifter som jag också angav. Jag tog vidare upp frågan beträffande skogsindustrins behov av riskvilligt kapital. Statsrådet gjorde ett värtaligt inlägg som till stor del handlade om Värmlandsdelegationen och hann inte fram till min fråga. Jag tar tillfället i akt att upprepa den.

När det gäller Värmlandsdelegationens arbete är det glädjande att regeringen eller åtminstone arbetsmarknadsdepartementet har en så förhoppningsfull och positiv syn på detta. Det är riktigt att vi har fått 7,5 milj. kr. hittills, och det är pengar som mer än väl behövs. Det skulle behövas mycket mer om man på ett snabbt sätt skulle få upp flera bollar i luften.

Det är angeläget att ha en positiv syn på Värmlands framtid i stort och på skogens framtid. Det är också angeläget att ha en positiv syn på möjligheten att åstadkomma ett nyföretagande i Värmland. Men vi skall nog inte vänta oss alltför mycket konkret av Värmlandsdelegationens arbete, inte på en gång.

I Värmland har man inte den företagartradition som man har exempelvis i Småland. I Värmland har det varit lätt att få arbete under decennier – relativt lätt. I andra landskap har det inte varit lika lätt och där har då enskild företagsamhet skapats som en tvingande nödvändighet. Värmland har inte haft samma förutsättningar att få den traditionen, och detta ger Värmland svårigheter i dag.

Gunnar Olsson gjorde en del inlägg beträffande försäljningen av skog och konstaterade att vi, åtminstone att döma av vad som har blivit sagt, har oförenliga uppfattningar. Men låt oss i stället diskutera detta sakligt. Om en stor del av skogsbruket bedrivs i kombination med jordbruk – och detta har fungerat bra – så måste det finnas förutsättningar för detta också i en vidgad omfattning. Jag är förvånad över att Gunnar Olsson så kategoriskt – åtminstone indirekt – uttalar ett fördömande av tusentals skogsbönder i Värmland. Det finns ändå ett produktivt bondeskogsbruk.

För att inte göra den här debatten onödigt lång, herr talman, skall jag bara kortfattat kommentera de inlägg som gjorts av Nils Berndtson och Holger Mossberg.

Nils Berndtson ansåg att staten tar på sig ett socialt ansvar som bolagen inte tar. Men de statliga företagen har inte på något sätt större förutsättningar än enskilda företag när pengarna är slut. Det är helt enkelt en fråga om när regeringen och riksdagen går in och ger företagen pengar för att de också skall

*Om sysselsättning-
en vid Billerud-
Uddeholm AB,
m. m.*

ta ett socialt ansvar, som det heter. Det finns ingen som helst skillnad mellan statliga och enskilda i det avscendet. Däremot finns det en påtaglig skillnad i det lyckosamma med statlig resp. enskild företagsamhet. Det är tack vare den enskilda företagsamheten som Värmland inte förrän under det senaste decenniet har fått dessa stora problem. Vi har i vårt län varit invaggade i den tron att skogsföretagen var det stabilaste som fanns – flera talare har påpekat det.

Holger Mossberg var mjuk i tonen, efter vad han själv sade. Vi behöver inte tillkalla någon opartisk domare. På de punkter där vi har sakliga meningsmotsättningar kanske vi inte kommer fram till någon definitiv slutsats just nu, och därför vill jag med all högaktning stanna här.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Gunnar Olsson menar att han fortfarande inte fått svar på den tredje frågan i sin interpellation, den om nya arbetstillfällen. Då tycker jag han begär mycket. Jag har ägnat större delen av mitt föregående inlägg till att just redovisa den rad av åtgärder som nu vidtas för att få fram nya arbetstillfällen i Värmland med anledning av vad som har hänt där och vad som eventuellt kan hända ytterligare i fråga om bortfall av arbetsplatser. Jag menar att det är ett konstruktivt sätt att närma sig frågan och finna en bas för att arbeta fram nya sysselsättningstillfällen, så som det görs framför allt i Värmlandsdelegationen men även på andra sätt.

Karl Erik Eriksson har erinrat om vad de fyra miljonerna skall användas till inom Uddeholmsbolaget. Åtgärderna har samma syfte. Detta tar naturligtvis tid, men det är rätt väg som är anvisad, det är jag övertygad om.

Får jag sedan erinra om att det faktiskt under de sista två årens satsats stora pengar på att utveckla företag som haft investeringar på väg. Lokaliseringsstödet syftar ju till att ge arbetstillfällen i företag vid utbyggnad eller vid nyföretagande. Under 1977/78 har det satsats 224 milj. kr. den vägen. Det är alltså ett betydande stödsstöd som gått till Värmland för att ge just nya jobb.

Jag försäkrar Gunnar Olsson att jag har samma inställning allttjämt. Vi skall satsa på sådana framställningar som synes vara framtidsinriktade och som ger jobb på sikt.

Stödet rör 63 företag sammantaget. Man kan i varje fall räkna med att dessa åtgärder har lett fram till över 900 sysselsatta.

Så en kort kommentar till markköp som en eventuell stödåtgärd för Billerud-Uddeholm AB. Jag syftar naturligtvis på domänverket när jag talar om att regeringen har en beredskap på den punkten. Något annat kan jag självklart inte tala om som representant för regeringen.

Gunnar Olsson var också inne på skogsavtalet en gång till. Får jag säga att den kvantitet som nämns i avtalet i stort sett är vad man i dag har i form av gränshandel. Här finns inga nya förpliktelser. Det är alltså en skrivning som jag tror tillgodoser de värmländska intressena så långt det varit möjligt mot bakgrund av den situation vi stod inför. Det gällde att över huvud taget få fram ett avtal som flertalet bedömde vara av positivt värde.

Måndagen den
18 december 1978

*Om sysselsättning-
en vid Billerud-
Uddeholm AB,
m. m.*

Karl Erik Eriksson nämnde att det vore av värde att få litet av smålandsanda i Värmland. Det smickrar naturligtvis en arbetsmarknadsminister som kommer från Jönköpings län. Jag tror att det i och för sig är en riktig tanke, men jag håller med Göthe Knutson om att man inte skall överdriva effekterna av att få till en rad små arbetsplatser. Men vi vet också, om vi ser på det sammantagna antalet anställda i svensk småföretagsamhet, att den är en betydande resurs. Det rör sig om miljoner verksamma i vår svenska småindustri. Jag säger än en gång att regeringens satsningar just har tagit fasta på att få till stånd nya arbetsplatser som på sikt kan växa ut till mera betydande arbetsplatser. Utöver det jag nämnt tidigare finns Sveta Regionalinvest på 20 miljoner, som också kan användas för värmländska syften vid sidan av utvecklingsfonden. Uddeholm har satsat sina 4 miljoner på samma sätt.

Nils Berndtson har frågat om man inte vill ställa krav på Billerud-Uddeholm AB i fråga om sysselsättning för de krediter som kan komma till. Det är ju det som har skett hela tiden, Nils Berndtson, och det kommer också fortsättningsvis att ske, det kan jag försäkra. Staten ställer krav på insyn i form av styrelserepresentation. Vi har inte haft någon annan inställning i den frågan än vad Nils Berndtson här efterlyser.

Holger Mossberg tog upp den privata företagsamhetens svårigheter; Göthe Knutson har redan varit inne på detta, så jag skall inte förlänga debatten så värst mycket med det. Det är väl ändå tillåtet, Holger Mossberg, att göra den observationen att i uppräknningen fanns inte de statliga bolagen med, men de har samma svårigheter inom skogs- och järnhantering som de privata. Vi har en blandekonomi i Sverige som satsar på enskilda, kooperativa och statliga företag. Det visar sig, när man ser på den här branschen, att det inte är någon skillnad mellan företagen beroende på ägandet, utan det är branschen som sådan som har en svårighet att kämpa med. Låt oss därför erkänna att det är där problemet ligger, inte i själva ägandet som sådant. Den här tron på att allt löser sig om man låter staten gå in som ägare tror jag är dåligt grundad; det visar bl. a. det som händer just inom skogs- och stålverksindustrin i dag. De statligt ägda företagen har inte någon särskilt gynnad position i förhållande till de andra, utan problemen är likvärdiga. Den repliken vill jag också rikta till Nils Berndtson, som enligt min uppfattning hade ungefär samma övertro som Holger Mossberg.

Till Sune Johansson vill jag bara säga några få ting, först beträffande tanken på att använda jord och skog i sysselsättningsfrämjande syfte. Jag menar att här finns väldigt mycket av arbeten att erbjuda, om man går rätt till väga. Vi har från arbetsmarknadsdepartementet närmast oss det här problemet och försökt att finna nya former för att ge jobb med buskningsarbeten, dikningsarbeten och en del annat sådant; jag kan ge konkreta exempel på det. Projektet rörande skogsplantor, som Göthe Knutson var inne på, är remitterat till arbetsmarknadsstyrelsen för närmare utredning, och när det kommer tillbaka skall jag med intresse ta del av även det förslaget.

Sune Johansson formulerade sig ungefär så i sitt förra inlägg, att regeringen kanske inte är riktigt medveten om de problem man står inför i Värmland.

Det var återigen en väldig överdrift av Sune Johansson, och jag tänkte att nu kommer han naturligtvis själv att redovisa vilka vägar han finner vara de bästa att beträda för att hjälpa upp sysselsättningen i Värmland. Vad jag fick lyssna till var att man borde satsa mera pengar på utvecklingsfonderna, länsarbetsnämnderna och skogsvårdsstyrelserna, för det skulle kanske ge resultat. Jag tyckte inte att det var speciellt originellt, det måste jag säga till Sune Johansson. Det här är vägar som regeringen beträder. Självfallet kan man diskutera resursnivån och önska mera pengar. Men det är inget originellt i själva idén som Sune Johansson här presenterar kammaren. Tvärtom är den högst konventionell. Jag underkänner den i och för sig inte, eftersom jag menar att exempelvis utvecklingsfonden kan spela en avgörande roll för att få ny fart i värmländskt näringsliv liksom i näringslivet på andra håll i vårt land.

Får jag slutligen till Göthe Knutson säga att den fråga han riktade till mig om regeringens syn på att tillsätta en parlamentarisk delegation för skogsindustrin, rör ett arbetsfält som inte direkt är mitt. Det är snarare min efterträdare från regeringen här i talarstolen, industriministern, som har att svara på den frågan. Men jag tror att han har ett positivt besked att ge. Även om det inte precis är en sådan konstruktion som har nämnts, så tror jag att Erik Huss har en del att säga om hur man skall närma sig skogsindustrins problem.

Herr talman! Allra sist noterade jag att Bertil Jonasson tyckte att det finns mycket att kämpa för i Värmland, och det håller jag gärna med honom om. Det är ett län med många resurser. Det har en rikedom av naturtillgångar, skog, malm m. m. och det har en industriell kapacitet. Där finns en skönhet som kan utnyttjas i turistiskt syfte och man har en utbyggd utbildningskapacitet i länet som jag tror på sikt kommer att ge goda resultat.

Man är i dag i svårigheter, men om det, som Holger Mossberg sade, sker en god samverkan mellan stat, län och kommuner och mellan löntagare och företag kommer man åter att räta upp det värmländska näringslivet. Det kan ta tid, men med tålmodigt arbete skall det gå.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Jag skall bara göra ett par kommentarer, först till Göthe Knutson.

Jag vill påpeka att nu får staten träda in och städa upp efter bolagen, sedan de har hämtat hem vinsterna och bedrivit rovdrift. Det ligger en väsentlig skillnad i rollfördelningen där, i förhållande till kravet på ett förstatligande av dessa bolag.

Arbetsmarknadsministern säger att visst har man ställt krav på bolagen. Jag skulle vara glad om det vore så, men jag befarar att det inte finns någon skillnad i synsätt inom regeringen i dag jämfört med när Uddeholmslånet föreslogs. Detta med insyn kan väl inte anses som ett krav om man nu accepterar bolagens s. k. strukturbedömningar, och det var ju det som lånet också syftade till. Det vill jag gärna säga till Bertil Jonasson också, för han talade om att lånet har varit till fördel för Uddeholmsbolagets planer. Ja, men även negativa sådana planer – när lånet gavs förutsattes att jobb skulle

Måndagen den
18 december 1978

*Om sysselsättning-
en vid Billerud-
Uddeholm AB,
m. m.*

försvinna.

Jag vill erinra om den fråga jag ställde till dåvarande industriministern: Är det statliga lånet till Uddeholms AB förbundet med några villkor i fråga om sysselsättningen? På det svarade Nils Åsling: Syftet med lånet är att skapa förutsättningar för bolaget att genomföra strukturförändringar i verksamheten i sådan takt att de enskilda människornas trygghet värnas. Något särskilt villkor i fråga om sysselsättningen avses inte bli knutet till lånet.

Det är den filosofi som regeringen har haft, och jag har inte sett någon påtaglig förändring. Det är en passiv hållning som både jag och många andra har hårt kritiserat och där vi har krävt ändring. Tänk om man i stället satte in statsmedlen för att skapa nya jobb. Intrycket kvarstår att regeringens insatser nog också i fortsättningen kommer att styras av bolagens dispositioner, och då blir det inga verkliga resultat när det gäller att rädda jobben i Värmland.

BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! När det gäller den fråga som Nils Berndtson sist tog upp vill jag säga att vi kommer att få tillfälle att diskutera den senare.

Jag begärde egentligen ordet för att bemöta det Sune Johansson sade om att jag skulle uppträda som regeringens försvarsadvokat – jag antar att han då menade både den nuvarande regeringen och trepartiregeringen. Jag vill framhålla att jag ingalunda uppträtt som någon sådan. Jag har tvärtom uttalat viss kritik över det stöd som på senare tid uteblivit, och jag nämnde i det sammanhanget exempelvis Vänerskog, Strings och kanske ytterligare något företag.

Men, herr talman, jag vill hålla mig till vad som faktiskt gäller, till de möjligheter som kan stå till vårt förfogande och till förfogande för vilken regering som det än må gälla. Att hålla mig till de faktiska förhållandena har jag fått lära mig i livet och också av mitt arbete inom Värmlandsdelegationen. Om någon gör sitt bästa, så skall man kunna ge ett erkännande för det – det är något som är viktigt också för det arbete vi bedriver här.

Vi måste alltså se på vilka resurser vi har och göra vad vi kan inför varje situation. Jag kommer i det sammanhanget att kräva samma rätt för människorna i Värmland som man har på andra håll, det är en sak som jag aldrig kommer att göra avkall på.

GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Det här blev en lång debatt. Jag fick förmånen att inleda den, och jag skall försöka att med några få ord avsluta den för min del.

Jag vill att de båda närvarande statsråden skall förstå att bakom denna långa debatt, som i viss mån kanske har verkat tjugig, ligger problem som dominerat pressens förstasidor i mitt hemlän sedan två tre veckor tillbaka. Vi har uppvaktats av fackliga representanter från Skoghäll, Grums, Säffle, Deje, Åmotfors och Arvika som känner oro för sina jobb. Inom vår grupp har vi ansett det vara vår skyldighet att gå ut och föra detta vidare. Vi skulle sköta vårt jobb dåligt, om vi inte här i kammaren aviserade de problem i vårt län

som vi bedömer så allvarliga som dessa.

Med detta vill jag avsluta mitt inlägg med att vända mig till regeringens företrädare här i kammaren. Jag vill då ännu en gång uttrycka förhoppningen att de skall få tid att på ort och ställe ta del av dessa problem. Vi har inte svartmålat eller kverulerat, utan vi har försökt att efter vår förmåga teckna en bild av hur det ser ut i Värmland i dag. Jag vet att det från vårt partidistrikt har utgått en inbjudan till regeringen att besöka länet, och jag hoppas som sagt att ni skall uppfylla vår önskan om att ni skall göra ett besök i Värmland för att på ort och ställe ta del av de problem som vi här har försökt beskriva.

Jag ber än en gång att få tacka för det svar jag fått på min interpellation.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Nils Berndtson förde en typiskt kommunistisk argumentering: bolagen har hämtat hem vinsterna efter att ha bedrivit rovdrift, och nu måste staten träda in och sopa undan. Den argumenteringen har vi hört så många hundra eller tusen gånger, så det finns anledning att gömma undan den i någon städskrubb.

Men jag vill erinra herr Berndtson om att de företag vi nu diskuterar har bokstavligen låtit många hundratal miljoner rinna ut för att hålla sysselsättningen i gång. Flera hundra miljoner har satsats av dessa företag och av dessa bolag för att hålla sysselsättningen vid liv inom företagen – i detta fall i Värmlands län. Detta har de förkättrade kapitalägarna, aktieägarna, ställt upp med och bjudit på. Det är inte så att man hämtat hem några vinster. Tidigare hade man en normal avkastning, men de s. k. övervinsterna försvann som bekant väldigt snabbt. Man har helt enkelt fått betala priset av en lågkonjunktur och i viss mån också av en felaktig politik. Här har det sannerligen inte handlat om att man bedrivit någon form av skövling eller rovdrift. Aktieägarna har tvärtom tagit ett stort socialt ansvar.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Herr Knutson talar om att de här bolagen har satsat hundratal miljoner för att hålla sysselsättningen i gång. Kan det, herr Knutson, möjligen vara så, att man har satsat i förhoppning om att rädda profiten? Det är ju ändå den som har varit drivkraften i verksamheten. Jag tycker absolut inte att det är dags att, som herr Knutson sade, gömma undan min argumentation i något städsåp. Den är högaktuell så länge bolagsväldet får fortsätta som det hittilldags har gjort.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Ja, så fick vi då höra ännu ett kommunistiskt honnörsord, nämligen profit. Det är naturligt att man i marknadsekonomiska samhällen också ser till att kapitalet får en förräntning. Vad skulle några miljoner småsparare i Sverige säga, om de inte finge någon avkastning på de pengar de satt in på banken? Den här diskussionen skall jag med nöje fortsätta

tillsammans med Nils Berndtson utan att det då behöver komma in i kammararens protokoll.

Överläggningen var härmed slutad.

Talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

§ 18 Om den framtida sysselsättningen inom skogsnäringen

Industriministern ERIK HUSS erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara följande frågor, nämligen

1978/79:186, anmäld den 28 november, av *Bertil Jonasson* (c),

1978/79:187, anmäld den 28 november, av *Sven Lindberg* (s),

1978/79:204, anmäld den 1 december, av *Göthe Knutson* (m),

och anförde:

Herr talman! Bertil Jonasson har frågat mig om jag avser att fullfölja de intentioner som trepartiregeringen hade för att säkerställa skogsnäringens fortbestånd och framtida möjligheter att bereda människor sysselsättning.

Sven Lindberg har frågat mig om regeringen avser att inför vårriksdagen lägga fram förslag till en samlad lösning av skogsnäringens problem.

Göthe Knutson har frågat mig vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta för att hjälpa skogsnäringen att klara i första hand de svårigheter som försorsakats av konjunkturläget och den låga dollarkursen.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Inom industridepartementet pågår ett omfattande utredningsarbete rörande skogsindustrin. Resultatet av arbetet avses utgöra underlag för regeringens ställningstagande när det gäller de mer långsiktiga frågorna för branschen.

Utredningsarbetet har, vilket min företrädare tidigare har anmält för riksdagen, försenats. En sammanfattande utredningsrapport beräknas föreligga i början av nästa år. Rapporten kommer därefter att remissbehandlas. Detta innebär att det inte är möjligt att avlåta proposition i ärendet enligt den ursprungliga tidsplanen. Innan remissbehandlingen är slutförd är jag inte heller beredd att närmare gå in på samhällets roll i skogsindustrins långsiktiga utveckling.

I vad gäller åtgärder för att klara de akuta problem som skogsindustrin f. n. har vill jag erinra om de beslut om statliga insatser som riksdagen fattade våren 1978, dvs. om statliga garantier för lån till skogsindustrin och lån till Norrlands Skogsägares Cellulosa AB.

En markant förbättring av konjunkturen har nu inträtt för skogsindustrin. Detta avspeglas i bl. a. stigande priser, ökade leveranser och ökat kapacitetsutnyttjande. Trots denna förbättring kvarstår emellertid problem för flera av företagen, inte minst i likviditetshänseende. Mot denna bakgrund har regeringen föreslagit att lånegarantier skall kunna utgå även under år

1979.

Regeringen är inte beredd att nu föreslå riksdagen ytterligare åtgärder för skogsindustrin utöver dem som redan har beslutats.

BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga. Lågkonjunkturen har varit besvärlig för landets näringsliv och därmed förorsakat stora svårigheter på sysselsättningsområdet, och Värmland har drabbats hårt. Jag behöver bara hänvisa till den debatt som här har förts i föregående fråga.

Men det är inte bara dessa frågor som ligger bakom svårigheterna. Skogsnäringens bekymmer beror också på dollarkursens utveckling. Trepartiregeringen gav Uddeholm ett lån på 600 milj. kr., och därigenom har – jag upprepar det – både bolaget och de anställda fått möjlighet till fortsatt verksamhet. Lånet har alltså varit till nytta.

Billerud och Uddeholm gick i våras samman på skogens och skogsindustrins område. Uddeholmslånet har inte lyfts, och det har följaktligen inte kostat samhället någonting, men det har bokförts som en grund och garanti för bolagets upprustning. Man har tänkt att sedan fusionen genomförts 200 miljoner av de 600 miljonerna skall föras över till det nya bolaget. Det kommer nu att ske. I det sammanhanget hoppas jag att folkpartiregeringen och speciellt dess industriminister ser till att dessa pengar i ett kritiskt läge ger största möjliga effekter och att stora friställningar kan förhindras. Vi i Värmland hoppas att den nya regeringen skall fullfölja intentionerna bakom Uddeholmslånet i detta sammanhang. Man måste påverka bolaget att använda detta stöd till att säkra sysselsättningen för de anställda.

Men problemen berör inte bara Billerud och Uddeholm utan även övriga skogsindustrier. Trepartiregeringen ställde en låncgaranti på 900 milj. kr. till skogsnäringens förfogande. Enligt min uppfattning har det gått trögt i strävandena att få ett erforderligt stöd från den nya regeringen. Vi har många företag inom träindustrin, och bl. a. har den kooperativa föreningsrörelsen gjort och den gör också stora insatser för vårt näringsliv och därmed för sysselsättningen. Regeringen och speciellt industriministern måste se till att erforderliga åtgärder sätts in på detta område.

Skogsindustrin har stor betydelse för landet och för sysselsättningen. Det är en basnäring och en av de viktigaste exportnäringarna. Industriministern hänvisar nu till en omfattande utredning som skall göras, men jag vill understryka att det brådskar på detta område.

Förhållandena är besvärliga i Värmland. Riksdagen skall mycket snart behandla en varvsproposition. Vi i Värmland kräver helt enkelt att vårt län får samma möjligheter som varvsorterna nu föreslås få. Jag vill i sammanhanget framhålla att vi har betydligt sämre möjligheter till alternativa sysselsättningar. Jag vill ställa följande fråga till industriministern: Kan vi förvänta att få samma generösa stöd till skogsnäringen som det som varvsindustrin föreslås få?

Nr 57

Måndagen den
18 december 1978

*Om den framtida
sysselsättningen
inom skogsnäringen*

Måndagen den
18 december 1978

*Om den framtida
sysselsättningen
inom skogsnäringen*

SVEN LINDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga. Tyvärr kan jag inte säga att jag är särdeles nöjd med svarets innehåll.

Låt mig konstatera att skogsnäringen i Sverige sysselsätter 200 000 människor. Inberäknar vi alla som har arbeten som är beroende av skogsbruk och skogsindustri, ger skogsnäringen totalt arbete åt 300 000 människor.

Näringen svarar för ca en fjärdedel av vårt lands exportinkomster.

Omkring 1 000 orter är mer eller mindre beroende av skogsindustrin, som regionalpolitiskt är av största betydelse.

Näringen står nu inför betydande problem. Problemen är både kort- och långsiktiga. Inför framtiden gäller att en betydande omstrukturering och en övergång till vidareförädling är nödvändiga för att den skall kunna konkurrera på världsmarknaden och för att mer sysselsättning skall kunna skapas inom näringen.

För denna strukturomvandling kommer att krävas åtskilligt med kapital, som de olika ägargrupperna själva knappast kommer att vara mäktiga att åstadkomma. Statliga insatser torde komma att bli nödvändiga.

Näringens kortsiktiga problem är till stor del av annan karaktär. För en del industrier och ägare är problemen akuta och kräver omedelbara åtgärder. En planlös utslagning av industrier måste förhindras, eftersom industrierna utgör en värdefull bas för den framtida strukturomvandlingen. Men framför allt måste av sysselsättnings- och regionalpolitiska skäl meningslösa nedläggningar förhindras.

Företvarande industriminister Åsling hade utlovat att regeringen skulle lägga fram ett förslag i denna fråga hösten 1978, ett besked som sedan ändrades till våren 1979.

Jag hoppas att industriministern delar min uppfattning att det skulle ha varit värdefullt om regeringen redan denna höst hade haft ett förslag att förelägga riksdagen rörande hur skogsindustrins problem skall lösas. Att så inte skett kan rimligen inte nuvarande industriminister Huss lastas för. Där- emot faller ett tungt ansvar över den företvarande industriministern och den företvarande regeringen för bristande beredskap och initiativkraft i denna fråga.

Industriministern medger att trots konjunkturförbättringar och vidtagna åtgärder kvarstår problem för flera av företagen. Föregående interpellationsdebatt mellan arbetsmarknadsministern och ledamöter från Värmland bär vittnesmål nog om detta.

Jag är rädd för att regeringens brist på initiativ i denna fråga kommer att innebära att medan gräset växer dör kon. Onödiga företagsnedläggningar kan komma att ske.

Industriministern hänvisar till en sammanfattande rapport nästa år med efterföljande remissbehandling. Det ser skrämmande avlägset ut, och jag skulle därför vilja avsluta med att fråga industriministern: Kan industriministern något så när precisera när vi kan förvänta oss förslag i denna fråga från regeringen?

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret på min fråga.

Det finns emellertid två delar i min fråga. Den andra delen handlar om den låga dollarkursen. Jag tar mig friheten att fråga industriministern om han vill ge några synpunkter på vad regeringen kan göra just med tanke på den problematiken. Jag är fullt medveten om att detta varit föremål för en skrivelse till bl. a. finansutskottet.

Det finns väldigt mycket att ta upp i debatten kring skogsindustrins problem i dag, även sedan vi haft denna flera timmar långa debatt kring de frågor och den interpellation som tidigare besvarats.

Vi måste uppenbarligen skilja de olika näringsgrenarna från varandra i det här landet. Vi har visserligen fortfarande lågkonjunktur och krissituationer i olika branscher. Men medan varvsnäringen bantas till två tredjedelar men inte mer, trots att den uppenbarligen inte har utsikter att bli lönsam inom överskådlig framtid, har man från regeringens sida inte vidtagit några precisa och konkreta åtgärder när det gäller skogsföretagen i landet under den senaste krisen.

Här fullkomligt förblöder några av våra viktigaste basindustrier och situationen är gripbar om man ifrån regeringens sida är beredd att gå in med riskvilligt kapital.

Innan dessa fattiga tre minuter gått till ända måste jag få fråga industriministern om man inom regeringen gjort några avvägningar mellan behoven i olika branscher. Man är ju beredd att satsa tiotals miljarder på varvsnäringen, och jag frågar mig om den totala summan på 28 miljarder är den korrekta. Kan man ge en uppgift om hur mycket en anställd vid ett varv i Sverige som nu subventioneras kostar i stödpengar ifrån staten, exempelvis under nästa år? – eller ta det här året, om det passar bättre! Och hur mycket kostar en anställd vid exempelvis Billerud-Uddeholm? Detta är frågor som många människor säkert funderar över.

Skogsindustrin sysslar med en råvara som är förnyelsebar. Volvo har ansetts vara ett företag som är värt att satsa på, men varvsnäringen – hur angelägen den än är för sysselsättningen – har inte samma förutsättningar för framtiden.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Herr Jonasson gjorde gällande att det har varit trögt för de kooperativa företagen att få lån, och han undrade hur denna regering ställer sig i det avseendet. Jag vill påpeka att – under de här på dagen två månader som denna regering har funnits till – så snart framställningar har kommit till regeringen med begäran om medel till förfogande för att kunna klara akuta krissituationer, har dessa ansökningar behandlats snabbt och inträngande och på grundval av skogsägarkommitténs material, och pengar har därefter beviljats.

Nr 57

Måndagen den
18 december 1978

*Om den framtida
sysselsättningen
inom skogsnäringen*

*Om den framtida
sysselsättningen
inom skogsnäringen*

Det kan väl över huvud taget sägas att huvuddelen av de garantier som har ställts ut eller de medel som har beviljats under 1978 – även före regeringsskiftet – har kommit de kooperativa företagen till del, helt naturligt därför att de, bl. a. på grund av sin svaga kapitalbas, har haft de största problemen.

Sedan ställde två av talarna, nämligen Bertil Jonasson och Göthe Knutson, frågan om inte de anställda i skogsindustrin, närmast i den värmländska skogsindustrin, borde få samma stöd som de varvsanställda. Jag vill då fråga kammaren om detta verkligen är ett meningsfullt sätt att ställa frågorna. De skulle då kunna ställas på det sättet i alla sammanhang och i alla näringsdelar, men det är ju ändå ett sätt att jämföra äpplen och päron och plommon som inte är särskilt meningsfullt. Detta är f. ö. en fråga som inte bara bör ställas till industriministern eller till regeringen, utan den kan även ställas till ett näringsutskott och den kan ställas till en riksdag, som nu successivt år efter år har tagit ställning till varvspropositioner och annat. Det gör sig visserligen bra att säga så som dessa talare har gjort, men det ger inte särskilt mycket underlag för en saklig debatt.

BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Ja, jag uttryckte mig så, att jag tycker det har varit trögt, men jag har ju bara angett detta som ett exempel. Det var Vänerskog som hade begärt lån. Vid det senaste tillfället begärdes exempelvis 40 miljoner, men det beloppet blev nedprutat till 30 miljoner. Hela den debatt som vi har fört här i dag har gett vid handen att kritik har framkommit även mot Vänerskog, som nu måste lägga om en del av sin framtida planering. Det medför också risker för friställningar på några andra orter i Värmland.

Jag tycker därför att jag har fog för vad jag har anfört.

Det är väl ändå så, herr industriminister, att varven nu får drygt 2 miljarder kronor genom lån i kapitaltillskott samt därutöver beställarstöd o. d. Denna fråga skall diskuteras i morgon, men vi som representerar Värmland och vet hur besvärliga förhållandena där är kan icke bortse från detta.

På två å tre år får varven alltså tio gånger mer i bidrag än vad skogsindustrin får, och per anställd blir det – ja, vad vet jag? – kanske hundra gånger mera. Varven har dessutom gynnsammare geografiska lägen och bättre möjligheter till sysselsättning än vad vi har i exempelvis Värmland. Sett ur den aspekten måste jag säga att det väl ändå måste vara riktigt att göra den jämförelsen. Jag är på det klara med att det råder knapphet på pengar och resurser. I det läget måste man göra fördelningen så rättvis som möjligt. Vi i Värmland ser nog detta som en rättvisefråga. Jag vill än en gång fråga om vi kan förvänta samma stöd som varven för den viktiga näring för landet i dess helhet som skogsindustrin utgör.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag måste dess värre säga att jag är förvånad över industriministerns svar eller rättare sagt brist på svar. Han frågar kammaren om denna fråga är meningsfull. Det är naturligtvis tillåtet. Men jag frågar

industriministern hur det förhåller sig. Jag anser för min del att det är meningsfullt att göra vissa jämförelser.

Det är på det viset att för att upprätthålla sysselsättningen vid varven binder man – uppenbarligen av opportunistiska skäl – kapital i storleksskassen tiotals miljarder för ett antal år framåt. Jag frågade industriministern om detta var korrekta siffror. Han hade möjlighet att svara åtminstone på det. Jämför päron och plommon gör vi inte här i kammaren. Det var en debatt om kålrötter och palsternackor för en tid sedan, om jag minns rätt, men sådant brukar vi inte syssla med utan vi brukar ta upp fallen konkret. Nu frågar jag industriministern om det går att få veta huruvida det finns en möjlighet för de anställda vid skogsföretag i landet att påräkna åtminstone någon form av välvilja från folkpartiregeringens sida.

Jag har för min del inte begärt subventioner av den typ som gäller för varven. Jag har frågat om möjligheterna att få kreditgarantier till denna kapitalkrävande industri. Det fordras, har det sagts, upp till ett par miljarder för att skogsindustrin skall komma över den förödande situation den just nu befinner sig i. Vad är ett par miljarder i jämförelse med det som skall satsas på varven? Det är inte fråga om plommon eller några andra frukter, här är det fråga om människor och pengar.

SVEN LINDBERG (s):

Herr talman! Industriministern svarade inte på min fråga; jag hoppas det berodde på tidsbrist.

Jag vill hänvisa till att Nils Åsling, varje gång vi diskuterade den här frågan, hänvisade till ett förberedande arbete i industridepartementet. Man fick ibland det intrycket att arbetet hunnit rätt långt. Men jag konstaterar att beredskapen tydligen var väldigt dålig. Man undrar ibland om industriminister Huss bara ärvde problem och ingen beredskap från den förutvarande ministern och regeringen.

Men jag upprepar min fråga. Många människors oro står bakom den, och de vill gärna ha ett besked. Vågar vi hoppas att regeringen kommer med ett förslag före valet, eller vågar vi hoppas att ett förslag kan komma inom året 1979? Jag tror det är ytterst viktigt att vi får börja diskutera den långsiktiga planeringen av skogsindustrin. Jag håller med industriministern att det vore felaktigt att göra en direkt jämförelse med varven. Naturligtvis kommer i vissa fall stödåtgärder att krävas på orter där skogsindustrier med nödvändighet får lov att läggas ned. Men det går ändå inte att göra den jämförelsen. Vad vi behöver i det här sammanhanget är en långsiktig planering så att vi kan förbereda skogsindustrins framtida utseende. Naturligtvis behövs under den tiden konkreta insatser för att rädda industrier som just nu är i fara. Jag hoppas att vi kan få ett besked av industriministern.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Under den mycket korta tid som är disponibel i den här formen av frågedebatt och med tre frågande är det inte lätt att svara på alla frågor, men låt mig snabbt säga följande.

Till Bertil Jonasson: Det är naturligtvis inte något självändamål att dela ut pengar. Därför granskas sådana framställningar kritiskt, och därefter säger man ja till de belopp som visat sig behövliga – inte mer.

Låt mig svara följande på Göthe Knutsons fråga om skogsindustrierna kan påräkna välvilja: Ja, visst skall samhället ställa upp i den utsträckning som det är behövligt för att nå de syften som vi alla uppfattar som angelägna. Detta naturligtvis under förutsättning att också övriga intressenter ställer upp i behövlig grad.

Tiden medger inte mer än ett konstaterande att herr Knutsons siffror om varvskostnaderna inte är riktiga. Jag kan inte gå in på någon utredning om det.

Låt mig sedan till Sven Lindberg säga att de förberedelser som var vidtagna när jag kom till departementet och det arbetsläge som råder i detta departement nu har nödvändiggjort ytterligare en försening, men vi räknar med att på basis av en utredningsrapport från industridepartementet, som skall remissbehandlas, kunna lägga fram en proposition före sommaren. Hur den skall utformas kommer att bero på resultatet av det som arbetsmarknadsministern Wirtén antydde att jag kunde lämna besked om, nämligen att jag i dag har tillkallat – det är vid det här laget meddelat TT – en förhandlingsgrupp, som skall biträda industridepartementet med fortsatta överläggningar och förhandlingar med skogsindustriföretagen och då icke bara skogsägarindustriföretagen utan också andra nödlidande företag som t. ex. Billerud-Uddeholm. Det funnes mer att säga om detta, men det medger icke tiden.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar industriministern för hans bestämda svar på en fråga, nämligen att regeringen skall visa välvilja även mot skogsindustrin. Industriministern beklagar att han inte har tid att besvara alla våra frågor. O.K., om man klumpar ihop ett antal frågande får man detta resultat. Jag vill gärna rekommendera industriministern att till nästa gång låta varje ledamot få svar för sig, om det på minsta sätt kan misstänkas att tiden annars inte räcker till för ett fullgott svar.

Tillsättandet av en förhandlingsgrupp vill jag gärna se som något positivt. Men jag vill fråga: Är den arbetsgruppen parlamentariskt sammansatt? Kan den på något sätt utgöra ett svar på den skrivelse som utgick från moderata samlingspartiet till regeringen om tillsättandet av en parlamentariskt sammansatt delegation för att försöka nå fram till åtminstone någon form av konkreta åtgärder mot den skogsindustriella krisen – den som finns här och nu? Det krävs låt oss säga maximalt ett par miljarder, och detta skall jämföras med satsningar för andra människor. Det är jämförelser mellan människor i arbete vi har gjort, herr talman!

BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Jag måste tyvärr konstatera att industriministerns jämförelse är mycket märklig. Jag säger "mycket märklig", därför att när man resonerar

om arbetslösa människor skall man komma ihåg att de är människor allesammans.

Man ger ett stort stöd till varven. Skogsnäringen behöver samma stöd. Varför skall inte glesbygdens folk, oftast med lägre inkomster, ha rätt till samma stöd som varvsorternas folk? Varven är ju ofta välbelägna. Vi som tillhör skogslänen måste bevaka de människors intressen som bor där. Alla måste ha lika rätt och lika värde. Annars gör vi skillnad på folk och folk. Det får inte vara någon skillnad på människor i exempelvis Göteborg och människor i Säffle, Skoghall, Gruvön och andra orter.

Jag tycker också att det är bra om det kan komma till stånd en förhandlingsgrupp för skogsnäringen. Men det måste ske snabbt, för det är så många industrier som sitter så illa till att det kan bli stora förluster för landet som sådant. Jag vill gärna fråga: När kan detta bli klart, så att man får ut någonting av det?

SVEN LINDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för det klarläggande beskedet om tidsplanen för när förslag i denna fråga kan föreläggas riksdagen. Jag hoppas bara att tidsplanen den här gången skall kunna följas.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Förhandlingsgruppen är avsedd att biträda regeringen, och den är icke parlamentariskt sammansatt. Som svar på frågorna när den skall tillsättas och vilka som skall ingå i den kan jag berätta att jag i dag har tillkallat direktören Rutger Martin-Löf och bankdirektören Gösta Olson, båda medlemmar av den s. k. Lemnekommittén, att vara förhandlingsdelegation.

Bakgrunden är framför allt att de överläggningar som vi har haft med Lemnekommittén och de upplevelser som vi har haft vid överläggningar med olika företag har sagt oss att vi måste in i ett så att säga mera operativt skede, vi måste komma till mycket konkreta och nära diskussioner med företagen – det räcker inte med svepande planering, utan den måste vara konkret. Varje företagssituation är individuell, och det behövs kapabelt och initierat folk, som dessa herrar, som har tid att ägna sig åt att hjälpa oss med att ta ställning till de konkreta problem som föreligger.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar för de ytterligare besked som här har givits.

Många har funnit det anmärkningsvärt att man från regeringens sida har varit så passiv under de veckor som har gått, då det allvarliga läget har stått fullt klart – jag utgår från att regeringen har inside information också i dessa branscher.

Det är anmärkningsvärt att regeringen i detta läge har låtit så många miljoner flöda ut från de företag som har befunnit sig i denna kris. Jag, liksom de många tusen som känner sina jobb hotade, hoppas självfallet att det nu skall bli fråga om väldigt snabba åtgärder från regeringens sida. Den

Om en strukturutredning av plywoodindustrin

parlamentariskt tillsatta delegationen behövs uppenbarligen, men även den andra gruppen kan säkert vara värdefull.

Till slut: Industriministern har fortfarande inte gått in på frågan om dollarkursen och de problem som den skapar.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Om dollarkursen kan sägas dels att den nu icke är så bekymmersamt låg som den var på förhösten, dels att man inte kan isolera problemet med dollarkursen. Det finns också samband med prissättningen, och den har på sistone avsevärt förbättrats i en glädjande takt. Det är vidare att säga att problemet är mycket svårt att lösa av bl. a. handelspolitiska skäl. Jag var närvarande när den samlade skogsindustrin för halvannan vecka sedan uppvaktade statsministern. Man framförde problemet, men markerade också att man var medveten om att det är utomordentligt svårt. Man hade inte heller något konkret förslag på hur det kan lösas.

BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Det är bra att regeringen och industriministern har kommit till klarhet om att någonting måste göras på den här punkten. Men det får, herr industriminister, icke bli på det sättet att man på detta sätt förhålar åtgärder som med nödvändighet måste komma till stånd eller att industrierna får sitt stöd. Till dess man har åstadkommit en slutlig lösning måste deras framställningar få en välvillig behandling. Vi får inte sjabbla med detta, för då kanske vi gör oss av med de viktigaste näringarna i vårt land – och det skulle vara ödesdigert.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Om man vill ha ett snabbt handlande kunde man knappast välja, synes det mig, något annat än att till denna operativa uppgift kalla personer som redan är så djupt inne i problemen som dessa båda medlemmar av skogsägarindustrigruppen är. Vi tillbringade gårdagen tillsammans. De kommer i gång redan dagarna mellan jul och nyår.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 19 Om en strukturutredning av plywoodindustrin

Industriministern ERIK HUSS erhöll ordet för att besvara *Olle Östrands* (s) den 21 november anmälda interpellation, 1978/79:93, och anförde:

Herr talman! Olle Östrand har frågat mig om jag är beredd att ta initiativ till en strukturutredning av plywoodindustrin i enlighet med de krav som har framförts av de fackliga organisationerna.

Som Olle Östrand nämner i sin interpellation har statens industriverk presenterat en utredning som behandlar bl. a. plywoodindustrin. Under senare år har branschens utveckling berörts även i ett stort antal andra

svenska och internationella utredningar. Man kan således konstatera att det nu föreligger ett omfattande och alltjämt aktuellt utredningsmaterial som berör den svenska plywoodindustrin. Mot den bakgrunden anser jag det inte befogat att nu ta initiativ till ytterligare en utredning.

Jag är medveten om att det inom några skogsindustriföretag nu pågår utredningar av plywoodtillverkningen. Genom den fortlöpande kontakt som industridepartementet har med företagen inom skogsindustrin följer jag självfallet utvecklingen även på detta område.

OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret.

Man kan utan överdrift säga att plywoodindustrin, som naturligtvis är en del av skogsindustrin, också är en industri som befinner sig i kris. Därför är det helt naturligt att Träindustriarbetareförbundet tillsammans med industritjänstemännen och arbetsledarna, dvs. de förbund som har att bevaka sina medlemmars intressen i den här branschen, hos regeringen har begärt en utredning om branschens framtid, en utredning som då skall berätta om hur framtiden för de ca 800 anställda skall se ut.

Mot denna bakgrund är det enligt mina värderingar ytterst förvånansvärt att få ett svar som andas sådan passivitet som detta svar gör, men framför allt tycker jag att svaret präglas av en konservativ livssyn – industriministern får ursäkta mig men jag kan inte underlåta att använda detta begrepp. Svaret går ju ut på att säga: Låt företagen klara detta själva, så ordnar allting upp sig till det bästa. Om det i sin tur innebär att 800 människor kanske blir utan jobb verkar ha mindre betydelse.

Men detta får naturligtvis inte inträffa. Det är emellertid vad som kan inträffa, om man bara följer den utveckling som anges i svaret. Otvivelaktigt har den svenska plywoodindustrin en framtid, herr talman, men det behövs kanske vissa strukturförändringar. Dessa får naturligtvis inte ske helt okontrollerat, så att enskilda företag sitter i egen kammare och gör utredningar som kan innebära kraftiga nedskärningar av verksamheten med nedläggningar som följd. Svensk plywoodindustri kan då på relativt kort tid försvinna. Det får givetvis svåra följder för de människor och orter som är beroende av plywoodindustrin. I stället måste det vara så att samhället och de anställda får ett avgörande inflytande på de åtgärder som måste till om branschen på sikt skall bli lönsam. Det måste vara samhället, och regeringen i sista hand, som skall ha det yttersta ansvaret för sysselsättningen i vårt land.

Ser man på plywoodindustrins struktur kommer man fram till att det i dag finns sju fabriker som tillverkar plywood i Sverige. Enligt vad som sägs i utredningen om sågverksindustrin och skivindustrin är det bara en anläggning som är modern, nämligen den i Otterbäcken. Övriga är gamla och i flera fall olönsamma. Betecknande för dessa är också att de i de flesta fall ligger i regionalpolitiskt mycket känsliga områden men också på orter som är mer eller mindre beroende av sin plywoodfabrik.

I Otterbäcken i Värmland med 250 anställda är man orolig för sin framtid,

Måndagen den
18 december 1978

Om en strukturutredning av plywoodindustrin

bl. a. genom Vänerskogs besvärliga situation.

I Torsvik i Härnösand med 56 anställda räknar företagsledningen med en nedläggning till 1981. Till bilden hör dock att facket har ett annat förslag, som skulle göra det möjligt för fabriken att leva vidare.

Vi har NCB:s fabriker i Johannedal utanför Sundsvall med 107 anställda och i Edsbyn i Hälsingland med 72 anställda. I Edsbyn arbetar ca 13 % av de industrisysselsatta i plywoodfabriken. Framtiden för dessa båda fabriker är oviss, bl. a. på grund av NCB:s besvärliga ekonomiska situation.

Också på Iggesund Bruks fabrik på Håstaholmen utanför Hudiksvall med 55 anställda är man orolig för framtiden.

Plyfa i Hassela – också i Hälsingland – med 128 anställda är Hasselas ryggrad. Hela 73 % av de industrisysselsatta i Hassela arbetar på Plyfa. Man kan utan överdrift säga att Hasselas framtid står och faller med plywoodfabriken.

Stora Kopparberg-Bergviks fabrik i Ljusne utanför Söderhamn sysselsätter i dag 108 anställda. Bara för två år sedan var arbetsstyrkan 148. En kraftig neddragning har alltså skett de två senaste åren. I dag sysselsätts ca 20 % av de industrisysselsatta i Ljusne på plywoodfabriken. Det finns ett förslag om att fabriken skall läggas ner, men bolagsstyrelsen har nu beslutat att driften skall fortsätta även under 1979. Man har alltså fått en nådatid på ett år.

Av den här redovisningen framgår att oron bland de anställda på samtliga sju fabriker är mycket stor. Till bilden hör att sex av fabrikererna ligger inom stödområdet. Fyra av fabrikererna ligger i mitt eget hemlän, nämligen Gävleborgs län.

Vi har tidigare i en mycket lång interpellationsdebatt fått lyssna på besvärligheterna i Värmland. Gävleborgs län är ett av de svårast drabbade länen sysselsättningsmässigt, bl. a. på grund av att just skogsindustrin dominerar så kraftigt. F. n. står ca 24 000 personer utanför den normala arbetsmarknaden i form av registrerad arbetslöshet – som f. n. uppgår till 4 500 personer – förtidspensionering, sysselsättning i beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning. Beräkningar i länsplanering 1978 tyder på att mer än 20 000 nya arbetstillfällen behövs i länet fram till 1985, om berättigade krav på tillgång till arbetstillfällen skall kunna tillgodoses. Mot den här bakgrunden är det förhållande som nu råder helt oacceptabelt, inte bara för de fabriker som finns i Gävleborgs län utan även för fabriker på övriga orter.

Vi har tidigare i en brett upplagd uppvaktning från min egen hemkommun Söderhamn för industriministern redogjort för Söderhamns kommuns problem. Vi nämnde att 600–700 arbetstillfällen har försvunnit under de senaste åren och att ytterligare 1 000 jobb är i fara. I Söderhamns kommun ligger Ljusne, som är helt beroende av sin plywood- och boardindustri, vilken ägs av Stora Kopparberg.

Av den här redogörelsen framgår, tycker jag, att plywoodindustrin kan ses som ett bra – eller snarare dåligt – exempel på vart brist på planering kan leda. Företagen har inte hängt med i utvecklingen. De investeringar som gjorts har mest använts till att ersätta försliten utrustning. Några rationaliseringar för att bli mer konkurrenskraftig har man inte varit intresserad av. Inte heller har det

*Om en struktur-
redning av plywood-
industrin*

gjorts några allvarliga försök att öka förädlingsgraden. Detta framgår också av den utredning jag inledningsvis nämnde. Det bevisas av att de sju fabriker inte ens täcker Sveriges behov av plywood, trots lågkonjunkturen och ett rekordlångt bostadsbyggande.

Med en kapacitet av 120 000 m³ har produktionen under några år legat på endast 97 000 m³. Medan exporten 1977 uppgick till 25 000 m³, så var importen hela 82 000 m³.

Det vore ju dåligt om vi inte nu kunde klara vårt eget behov. Dessa siffror belyser ju ytterligare vad jag tidigare sagt, nämligen att svensk plywoodindustri har en framtid, men då måste viljan finnas att göra något av situationen, att vidtaga åtgärder så att industrin kommer på fötter igen.

Men i det avscendet tror jag att viljan hos ägarna är mycket svag. De flesta plywoodfabriker ägs av stora skogsbolag och betraktas – som jag tror – som små besvärande enheter som man helst vill bli av med. Men i ett läge, då vi måste slå vakt om varje arbetstillfälle men också skapa nya, trodde jag att regeringen skulle bifalla de krav som framförts av de fackliga organisationerna och som går ut på

1. att regeringen utarbetar en strukturstudie och plan för plywoodindustrin samt ett *åtgärdsprogram* för hur strukturplanen praktiskt skall genomföras,
2. att utredningsarbetet skall ske i nära samarbete med representanter för industrin, samhället och de fackliga organisationerna,
3. att regeringen stoppar enskilda industriernas planer på nedläggningar tills åtgärdsprogrammet är framtaget.

Eftersom min fråga till industriministern gällde om han ville bifalla de krav som framförts av de fackliga organisationerna var det ju minst lika viktigt från deras sida att utredningen skulle följas upp av en plan över hur svensk plywoodindustri skall se ut i framtiden samt ett åtgärdsprogram för hur planen skulle genomföras. Detta har industriministern över huvud taget inte svarat på. Därför skulle jag vilja ställa några följdfrågor:

1. Eftersom nu industriministern inte anser att det behövs några fler utredningar, är ni då beredd att omgående presentera en plan för hur svensk plywoodindustri skall se ut i framtiden samt ett åtgärdsprogram för hur den skall genomföras?
2. Är industriministern beredd att tillse att detta får ske i nära samarbete med de fackliga organisationerna?
3. Är industriministern beredd att stoppa enskilda industriernas planer på nedläggningar innan programmet är framtaget?

Gör man det här, kan man sätta en press på företagsledningarna att vidtaga åtgärder som skapar förutsättningar för en framtid för svensk plywoodindustri. Jag tror också att det investeringsmässigt rör sig om små belopp i förhållande till vad skogsindustrin i normala fall brukar röra sig med.

Till sist, herr talman, skulle det vara intressant att få en precisering av det stora antalet svenska och utländska utredningar som enligt svaret finns om svensk plywoodindustri.

Måndagen den
18 december 1978

*Om en struktur-
redning av plywood-
industrin*

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Mitt svar är onekligen kort. Desto duktigare är det av Olle Östrand att utläsa ur det hela min livssyn – vilket han dock gjorde, tycker jag, på otillräckliga grunder.

Det är ganska uppenbart att vi har en något olika syn på hur man tacklar sådana här saker. I interpellationen sägs att det måste vara fel att företagen okontrollerat gör utredningar som kan innebära nedläggningar. Mig förefaller det som om det skulle vara större skäl att rikta invändningar mot företagen om de icke planerar sitt handlande. Det är också ett klander som från skilda politiska håll ibland riktas mot företagen. Men företag – statliga, kooperativa, privata – planerar. Det är en fördömlig verksamhet om den leder till goda resultat. Inom företagen arbetar man med sina problem. En strukturrationalisering skulle kunna innebära nedläggande av en del enheter, och det skulle kanske icke vara så välkommet. Låt dem nu t. v. hålla på och jobba med sina problem i ett läge då vi genom kontakter anser oss veta att några näraliggande nedläggningar icke är å bane. Vi har bl. a. haft kontakt, liksom Olle Östrand, med Stora Kopparberg om den plywoodfabrik Olle Östrand nyss nämnde, och vi har fått klart för oss att ingenting är omedelbart förestående. Vi vet över huvud taget inte om några planer finns som ger anledning till panik.

Naturligtvis måste man följa utvecklingen. Den kan ge anledning till ingripanden, och då skall vi inte tveka.

Den filosofi som Olle Östrand tillskrev mig och regeringen – låt företagen klara sig och sköta det hela vad som än händer – har vi inte. Därpå tyder bl. a. vad vi diskuterade vid förra frågetillfället, då vi redovisade ett antal ingripanden nyligen. Som Olle Östrand mycket väl vet från den mycket fördömliga uppvaktning Söderhamns kommun gjorde beträffande en annan företagsgrupp som betyder mycket inom hans kommun och där problemen bedöms som överhängande, nämligen skogsmaskinindustrin, har vi inte tvekat att aktivt engagera oss. Vi kommer också att engagera oss beträffande plywood om det blir behövligt.

OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Det är helt klart att industriministern och jag har olika syn på hur man skall tackla dessa samhällsproblem. Min grundsyn är att samhället måste arbeta aktivt i detta avseende. Har man den filosofin att man bara skall vänta och se kan det, som jag i mitt anförande nämnde, inträffa att vi helt plötsligt står utan svensk plywoodindustri. Om samhället väntar för länge med sina ingrepp, då händer ofta katastrofer, och det får enligt mitt sätt att se inte ske.

Som jag sade är det viktigt att det inte blir en okontrollerad kapacitetsneddragning, för det kan sluta i en katastrof. Det har framgått av tidigare debatter i dag att svensk skogsindustri är vår viktigaste basnäring. Det är inom den vi skall skapa många nya arbetstillfällen under förutsättning att vi ökar förädlingsgraden. Plywoodindustrin är ju en svensk skogsindustri. Då finns det all anledning att satsa offensivt på den branschen. Det kan inte vara vettigt att vi just i vårt land skall behöva importera flera gånger mer än vad vi

exporterar. I stället borde vi sträva efter att få ett rakt motsatt förhållande. Eftersom industrin nu, såvitt jag förstår, inte är intresserad av att se offensivt på plywoodtillverkningen är det, som jag ser det, naturligt att samhället greppar tag i problemen. Vi har nämligen förutsättningar att göra oss mer konkurrenskraftiga, om bara viljan finns.

I utredningen om svensk skogsindustri och skivindustri konstateras att mycket av arbetet i en svensk plywoodfabrik i dag fortfarande är manuellt. Det finns därför ett relativt stort utrymme för rationaliseringar enligt utredningen, och den har också tagit fram en modell som visar, att det går att göra en svensk plywoodfabrik lönsam om man vidtar rationaliseringsåtgärder. För svensk skogsindustri, som brukar räkna med miljardbelopp, är det inte några stora summor som behövs för att sätta plywoodindustrin på fötter. Men, som jag sade tidigare, jag tror inte viljan finns bland skogsföretagen.

Eftersom vi har vidtagit aktiva samhällsåtgärder i andra branscher – varv, stål och teko för att nämna några – frågar jag mig: Varför kan inte regeringen när det gäller svensk plywoodindustri, som är en liten del av vår skogsindustri, så att säga gå in offensivt i branschen på det sätt som de fackliga organisationerna har krävt? Jag är övertygad om att om det görs, skapar vi också en framtid för svensk plywoodindustri – men då måste det göras en planmässig satsning på den. Annars löper vi risken att helt plötsligt stå utan plywoodindustri, och det skulle vara en katastrof för de sju orter som nu har en sådan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 20 Om statliga beställningar till verkstadsföretag i Norrbotten

Industriministern ERIK HUSS erhöll ordet för att besvara *Sten-Ove Sundströms* (s) den 28 november anmälda fråga, 1978/79:189, och anförde:

Herr talman! Sten-Ove Sundström har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder så att de statliga företagen i större utsträckning vid beställning av verkstadsprodukter gynnar de norrbottniska verkstadsföretagen.

De statliga företagen i Norrbotten svarar för en stor del av länets industrisysselsättning. Dessa industrier har ett naturligt intresse av att ha möjlighet att upphandla varor och tjänster från företag som är lokaliserade till Norrbotten. I samband med investeringar har företagen möjligheter att styra vissa delar av beställningarna direkt eller indirekt till lokala företag. Detta system har tillämpats och tillämpas fortfarande av de statliga industrierna i Norrbotten och är möjligt att behålla även om man går över till s. k. paketupphandling. Det har också vid vissa tillfällen varit möjligt för de statliga företagen att lägga ut viss del av sin normala produktion till lokala leverantörer. I samband med lågkonjunkturen har efterfrågan på sådana tjänster minskat, då de statliga företagen i första hand velat utnyttja egen ledig kapacitet.

Jag är övertygad om att de statliga företagen i Norrbotten gör vad som är möjligt inom givna ekonomiska ramar för att stödja industriföretagen i länet.

Om statliga beställningar till verkstadsföretag i Norrbotten

Detta förutsätter dock konkurrenskraft från de norrbottniska företagen. Det bör framhållas att dessa har en given fördel framför sina konkurrenter genom själva närheten till beställaren.

Till sist vill jag framhålla att de statliga företagen själva fattar beslut i fråga om upphandling av varor och tjänster. Jag har inte några formella möjligheter att ingripa i de besluten.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret.

Bakgrunden till frågeställningen är det katastrofala arbetsmarknadsläget i Norrbotten. I en situation då de statliga basindustrierna får allt svårare att klara sysselsättningen drabbas också de små och medelstora verkstadsindustrierna. De är ju för sin produktion delvis beroende av de investeringar och legoarbeten som beställs genom de statliga företagen.

Under de senaste dagarna har dessutom en utredning presenterats för att tidigarelägga vissa investeringar inom Svenskt Stål AB. Den del som i detta förslag gäller Luleå är relativt blygsam i en jämförelse med de andra stålorterna, och om ingenting görs så kommer den norrbottniska industrin att drabbas oerhört hårt, med de konsekvenser detta får för sysselsättningen i länet.

I min fråga tar jag upp verkstadsindustrins knytning till basindustrierna och hur viktigt det är att verkstadsföretagen får del av de investeringar som görs i basindustrierna.

Tyvärr är det alltför ofta som beställningar hos verkstadsindustrin görs hos företag utanför regionen och länet trots att länets företag har kunnande och ledig kapacitet. En orsak till detta är bl. a. att det betraktas som rationellt att beställa "paketlösningar" så att man slipper lägga ut anbud på mindre poster. Men samtidigt drabbas den verkstadsindustri som ligger i regionen. Ett exempel på detta är de investeringar som genomförs av ASSI, och det finns flera.

Av svaret på frågan framgår att statsrådet är övertygad om att de statliga företagen i Norrbotten gör vad som är möjligt inom de givna ekonomiska ramarna för att stödja industriföretagen i länet. Det tyckte i varje fall inte den grupp norrbottniska företag som har uppvaktat både utvecklingsfonden och länsarbetsnämnden just för att få ett tryck på de statliga företagen att upphandla betydligt mer. Av svaret framgår också att statsrådet anser att det är de statliga företagen själva som fattar beslut om upphandling av varor och tjänster och att han inte har några formella möjligheter att ingripa i besluten. Det kan jag till viss del hålla med om; det är inte meningen att industriministern och regeringen skall ingripa i detalj i sådana här saker. Men det borde ändå vara möjligt att genom Statsföretag agera i sådana här frågor. Det kan inte vara rimligt att sådana tider och med en sådan sysselsättningskris som Norrbotten befinner sig i, att man helt passivt skall titta på utvecklingen utan att ingripa, inte ens genom Statsföretag. Statsföretag måste också ha en samhällsmålsättning i ett sådant här sammanhang.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 21 Om fortsatt svensk produktion av vevaxlar till fartygsmotorer

Nr 57

Måndagen den
18 december 1978

Industriministern ERIK HUSS erhöll ordet för att besvara *Torsten Karlssons* (s) den 30 november anmälda fråga, 1978/79:197, och anförde:

Herr talman! Torsten Karlsson har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder som syftar till att bibehålla tillverkningen av vevaxlar i landet.

I propositionen 1978/79:49, som kommer att behandlas här i kammaren i morgon, har regeringen föreslagit åtgärder rörande varvsindustrin. Som redovisas i propositionen har varven en stor mängd underleverantörer inom landet. En stor del av dem finns inom verkstadsindustrin. I flera fall har dessa företag varit sysselsatta med produktion även för utländsk varvsindustri. Den nedgång som skett i efterfrågan hos underleverantörerna är således inte enbart betingad av minskade leveranser till svensk varvsindustri.

De föreslagna åtgärderna för varvsindustrin påverkar också underleverantörerna genom att dessa får tid att anpassa sig till varvsindustrins successivt minskade efterfrågan. De medelsbehov som beräknats för varvsindustrin förutsätter att varvens val av underleverantörer görs på ett ekonomiskt riktigt sätt. Jag räknar med att varven i så stor utsträckning som det är praktiskt och ekonomiskt möjligt försöker att placera sina order inom landet. Jag är inte beredd att föreslå några speciella åtgärder för att styra varvens val av underleverantörer. Detta gäller också i fråga om varvens upphandling av tunga vevaxlar.

TORSTEN KARLSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern Erik Huss för svaret. Jag skall inte kommentera det omedelbart, utan jag skall först ge några synpunkter på varför jag har ställt frågan.

Anledningen till frågan är vevaxeltillverkningen som sedan flera år har bedrivits vid Motala Verkstad men som företaget nu beslutat lägga ned vid halvårsskiftet 1979. Anledningen till företagets beslut att lägga ned är inte bara den neddragning som har skett vid varvsindustrin och som har vållat minskning av leveranserna, utan också att varvsföretagen har gått till utländska tillverkare med sin upphandling och därmed inte hållit slutna långtidskontrakt som de haft med företaget. Ett företag bland andra som har brutit ett sådant kontrakt är Götaverken. Då den marina tillverkningen utgjort en betydande del av företagets produktion och 50 % av omsättningen, kan företaget på grund av dessa omständigheter inte längre uppehålla någon tillverkning av vevaxlar.

Vad som är underligt är att varven vid information om den beslutade nedläggningen uttalade som sin mening att de ogärna ser att en sådan åtgärd vidtas, eftersom denna tillverkning försvinner ur landet i och med att företaget säljer utrustningen och kunnandet till utländska tillverkare. Varvens oro när det gäller tillverkningen grundar sig på fördelen med närheten till tillverkaren och säkerheten i leveranserna liksom fördelen av att tillverkningen bedrivs inom landet.

*Om fortsatt svensk
produktion av
vevaxlar till far-
tygsmotorer*

Måndagen den
18 december 1978

*Om fortsatt svensk
produktion av
vevaxlar till fär-
tygsmotorer*

När det inte går att skapa avtalsenliga garantier för en tillfredsställande basbeläggning, har emellertid Motala Verkstad inget annat alternativ än att lägga ner vevaxeltillverkningen. Genom att företaget säljer sin utrustning och sitt kunnande på det här området mister vi denna tillverkning inom landet. Vi avhänder oss samtidigt en värdefull del av fartygstillverkningen, och vi mister det stora kunnande som den ifrågakvarande yrkeskåren representerar.

Om man nu inte vill stödja det Johnsonägda företaget, så kan man i stället se denna produktion som en bra alternativsysselsättning vid något av varvsföretagen i Sverige. I avvaktan på en planering i den riktningen skulle produktionen vid Motala Verkstad kunna upprätthållas med stödåtgärder. Ett sådant arrangemang skulle kunna underlätta situationen för de anställda som nu tvingas ut i arbetslöshet, och det skulle också kunna utgöra en lättnad i det besvärliga sysselsättningsläget i Motala.

Industriminister Huss har nu sagt att han inte tänker vidta några som helst åtgärder för att behålla denna produktion inom landet. Jag har emellertid pekat på det behov av alternativ produktion som föreligger inom varvsindustrin och framhållit att det skulle vara möjligt att rädda tillverkningen genom att låta den ingå som alternativ produktion vid något av varven. Från varvsindustrins sida har man ju också uttryckt en viss oro för att tillverkningen försvinner ur landet. Jag beklagar därför det negativa svaret.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! I sista stycket av mitt svar har jag redan delvis kommenterat Torsten Karlssons inlägg. Låt mig bara tillägga att den omständigheten att man i svensktillverkade fartyg kan komma att framdeles få använda utländska vevaxlar inte är något anmärkningsvärt. I svenska bilar, svenska flygplan, svenska fartyg osv. ingår en myckenhet av detaljer som importeras utifrån. Det är ett utslag av vårt intensiva handelsutbyte med utlandet och den internationella arbetsfördelning som har bidragit till att göra Sverige till ett välståndsland.

Så till mera konkreta ting: Om vevaxlar är ett lämpligt föremål för en alternativ produktion vid varven, så måste det rimligen ankomma på Svenska Varv och dess enheter eller på andra varv att i sin på sina håll mycket intensiva bearbetning av projekt för alternativ produktion också ta upp denna alternativa produktion. Samhället ställer ju särskilda resurser till dessa företags förfogande för det ändamålet och har dessutom försökt att hjälpa till genom att tillsätta en särskild utredningsgrupp som verkar just för alternativ produktion.

TORSTEN KARLSSON (s):

Herr talman! Jag hade egentligen inte förväntat mig något positivt svar. Företaget i fråga har vid åtskilliga tillfällen – jag tror att det rör sig om minst dussintalet tillfällen – uppvaktat industridepartementet i den här frågan. Man har överbringat sina synpunkter både till den förutvarande borgerliga regeringen och till den nuvarande regeringen.

Som jag ser det måste vi, om vi skall kunna lösa sådana problem som dessa, ha en omfattande planering inom företagen, en planering som sker i samarbete med de anställda och i samarbete med samhället. Men jag har en känsla av att sådana ambitioner inte är inne, utan man räddar situationen för stunden. De anställda vid AB Motala Verkstad har inte längre några illusioner om möjligheterna att rädda den här kanske mycket värdefulla produktionen. Därför har jag inget mer att säga i den här debatten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 22 Om en utvecklingsplan för del av stålindustrin

Industriministern ERIK HUSS erhöll ordet för att besvara *Olle Svenssons* (s) den 8 december anmälda fråga, 1978/79:224, och anförde:

Herr talman! Olle Svensson har frågat mig om jag kommer att ta initiativ till en samordnad plan för utvecklingen av den svenska rostfritt-stålindustrin under hänsynstagande inte bara till företagsekonomiska önskemål utan även till kraven på bevarad hög sysselsättning i berörda regioner.

För att underlätta strukturomvandlingen inom specialstålindustrin och stålgljuteriindustrin får under åren 1978 och 1979 statligt stöd beviljas företag enligt förordningen (1977:1123) om statligt stöd till strukturåtgärder inom specialstålindustrin m. m. Frågor om lån och lånegarantier enligt denna förordning prövas av delegationen för strukturfrågor inom vissa branscher, den s. k. strukturdelegationen. Denna delegation har också till uppgift att ta initiativ till, följa och stödja strukturomvandling inom specialstålindustrin. Lån kan ges till ett sammanlagt belopp av 700 milj. kr., medan den statliga garantiramen uppgår till 600 milj. kr. Särskilda arbetsmarknadspolitiska insatser med inriktning på stålindustrin har också gjorts.

Jag delar uppfattningen att det är angeläget med strukturförändringar inom specialstålindustrin. Det har också pågått och pågår f. n. diskussioner mellan företag i dessa frågor. Enligt vad jag erfarit har strukturdelegationen informerats om den pågående diskussion om samgående som Olle Svensson nämner i sin fråga. Några konkreta förslag föreligger dock ännu inte.

Jag ser positivt på att företagen på detta sätt tar initiativ till strukturella förändringar. Jag kommer att via strukturdelegationen noggrant följa den vidare utvecklingen på specialstålområdet. Jag förutsätter att de fackliga organisationerna på nära håll deltar i de fortsatta diskussionerna, och jag utgår ifrån att de särskilt bevakar sysselsättningseffekterna av kommande förslag.

Av vad jag nu sagt torde framgå att några ytterligare initiativ rörande utvecklingen inom området för rostfritt stål f. n. inte är aktuella från min sida.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Arbetsmarknaden i Södermanlands län har drabbats hårt av det pressade läget inom vissa industribranscher. Bland länets många krisbranscher märks handels- och specialstålindustrin, gjuteriindustrin, verkstadsindustrin – speciellt då metallmanufakturindustrin i Eskilstuna –, träindustrin och konfektionsindustrin.

Jag har dock inte besvärat industriministern för att klaga från begränsade lokala synpunkter. Vad jag upplever vara en angelägenhet av riksintresse är att man inom industripolitiken måste ha klart för sig hur nödvändigt det är att vidmakthålla och vidareutveckla en industriell kapacitet som byggts upp under flera decennier. Jag anser, att om vi skall kunna återvinna styrkan inom vår ekonomi, får vi inte offra utan måste ytterligare förkovra och förbättra en industriell miljö, där befolkningen sedan generationer tillbaka utvecklat en uppfinningsrikedom och yrkesskicklighet som fört fram svensk industriproduktion till en ledande position. Eskilstuna, Södermanland och Bergslagen över huvud taget representerar en sådan tradition.

Jag har med förvåning tagit del av ett uttalande av specialstålsdelegationens ordförande Bengt Westerberg i vilket han tilldelar samhället en närmast passiv roll när det gäller att åstadkomma de strukturförändringar som jag tror att flertalet bedömare – Erik Huss visar sig höra till dem – är överens om måste komma, om branschen skall kunna öka sin internationella konkurrenskraft. Detta gäller inte minst inom det produktionsområde där Gränges Nyby i Torshälla är verksamt, dvs. produktionen av rostfritt stål. Företagen har initiativet, och det skall vara så enligt min uppgift, säger Bengt Westerberg.

Något av samma filosofi finner jag i industriministerns svar. Han ser positivt på att företagen på detta sätt tar initiativ till strukturella förändringar, men han vill inte själv ta några ytterligare initiativ rörande utvecklingen inom området för rostfritt stål.

Detta uttalande kontrasterar mot en enig facklig uppfattning. 1977 års Metallkongress krävde att regeringen omedelbart skulle ta de initiativ som är nödvändiga för att få i gång förhandlingar om en samordning inom specialstålbranschen. Även de berörda tjänstemannaorganisationerna har ställt sig bakom detta krav.

Jag vill fråga: Vill verkligen industriministern negligera en så stark facklig opinion av arbetare och tjänstemän? Jag vill sluta mitt anförande med att vädja till honom att medverka till att tilldela specialstålsdelegationen, såsom det var tänkt i dess direktiv, en aktivt pådrivande roll för att få fram en samordnad plan för utvecklingen av den svenska rostfritt-stål-industrin under hänsynstagande till kraven på bevarad hög sysselsättning i berörda regioner.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

*Om en utvecklings-
plan för del av
stålindustrin*

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Vårt gemensamma mål måste ju vara att få en slagkraftig och konkurrenskraftig specialstålindustri. Det har vi till stor del, och vi kan konstatera att denna industris konkurrensförmåga på senare tid också klart har förbättrats. Det är delvis ett konjunkturfenomen, som vi kan vara glada över, men också ett resultat av produktbyten vilka skett och sker mellan företagen och som innebär stärkt rationalitet. Och varför skulle inte denna utveckling få fortsätta? Företagen är ändå själva bäst medvetna om sin kompetens. Det sker under medverkan av Jernkontoret men tillika också under medverkan av samhället. Det har t. ex. i år genomförts produktbyten med begagnande av statliga investeringsbidrag. Den rent passiva roll som Olle Svensson vill tilldela staten har alltså inte varit för handen. Å andra sidan finns det inte heller någon anledning att se negativt på den strävan till hjälp till självhjälp som finns inom branschen.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag behöver ju inte påminna en så erfaren man som Erik Huss om att verkligheten sprungit ifrån den manchesterliberala modellen för näringspolitik. T. o. m. Bertil Ohlin var ju för en ramhushållning under statens ledning. Jag vill påpeka att det inte är särskilt värdefullt att här bara nå fram till dellösningar. Man kan inte överlåta ansvaret för samordningen på exempelvis Jernkontoret eller en delegation, som handlar uteslutande med utgångspunkt i varje företags, företagsgrupps eller bankgrupps intressen.

Vad man nu håller på att skapa är dellösningar, som kan göra att man bygger upp rivaliserande block i stället för att skapa en rimlig arbetsfördelning. Vi har å ena sidan Uddeholmsföretagen samt Nyby, å andra sidan Fagersta-Sandviken och Avesta. Staten måste som villkor för sina ekonomiska engagemang ställa bestämda krav på en övergripande planering av specialstålindustrins utveckling.

Kan vi inte ändå, Erik Huss, vara överens om att regeringen utan hänsyn till förutfattade meningar eller gamla dogmer måste vara beredd att medverka till ett statligt engagemang i stålindustrin på den nivå som blir nödvändig för att rädda en utvecklingsduglig stålindustri? Om jag kunde få en sådan försäkran skulle jag vara mer positiv och tro att den samordnade plan jag efterlyser kan skapas.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Jag tror att inte bara en regering utan även en riksdag mår gott av att frigöra sig från förutfattade ideologiska meningar. Min syn på det här problemkomplexet – som jag inte vill påstå hör till dem som jag var mest förtrogen med när jag kom till det här jobbet – är att det måste vara en växelverkan mellan företagen och samhället här.

Det är dock till stor del mycket konkreta ting det handlar om: produktbyten, rationaliseringar, strävanden att förlänga serierna inom svensk stålindustri. Det är uppenbarligen områden där företagen har den främsta kompetensen.

Samtidigt är det klart att samhället bör följa utvecklingen och kan göra ekonomiska insatser, att samhället genom strukturutredningar och genom strukturdelegationen kan följa det hela – det är detta strukturdelegationen är till för.

Detta är alltså inte någon manchesterliberal syn på tingen.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag är glad över att jag nu kan tolka in litet mer i den del av svaret där Erik Huss talade om att han med uppmärksamhet ämnade följa vad som sker inom strukturdelegationen. Hitills har delegationen bara tjänat som en bank som pytsar ut pengar till företagen. Det är en för passiv roll – det anser tydligen även industriministern.

Då menar jag att det är nödvändigt att få mer aktiva åtgärder, exempelvis för att bevara den industrimiljö som finns i Eskilstuna. I hela Sörmland har vi förlorat 6 300 arbetstillfällen under de senaste tre åren. Det får nu inte bli en dellösning som leder till förlorade arbetstillfällen inom vår region. Då förstör man den tillgång av kunnande som finns just i Eskilstunaområdet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 23 Om sysselsättningsläget i östra Skåne, m. m.

Industriministern ERIK HUSS erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Börje Nilssons* (s), dels *Karl Erik Olssons* (c) den 22 november anmälda interpellationer, 1978/79:94 resp. 96, och anförde:

Herr talman! Börje Nilsson har frågat mig vilka åtgärder regeringen ämnar vidta för att rädda sysselsättningen vid Östanå Pappersbruk och Broby Industrier i östra Skåne.

Karl Erik Olsson har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att en från vår sida helt okontrollerbar världsmarknadssituation inte skall få rasera årtiondens uppbyggnadsarbete inom skogsägarrörelsen samt vidare vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att trygga sysselsättningen i den redan tidigare hårt drabbade kommunen Östra Göinge, där Broby Industrier ligger.

Jag besvarar interpellationerna i ett sammanhang.

Bakgrunden till interpellationerna är bl. a. att Broby Industrier AB har försatts i konkurs. F. n. pågår sonderingar om möjligheterna till en rekonstruktion. Vad gäller Östanå Pappersbruk har något beslut om nedläggning inte fattats. Enligt företagsledningen utreds f. n. den framtida verksamheten vid pappersbruket. Innan resultatet av nu pågående utredningsarbete föreligger är jag inte beredd att gå närmare in på frågan om vad regeringen kan komma att göra.

Länsstyrelsen i Kristianstads län har tillsatt en särskild arbetsgrupp för att försöka lösa sysselsättningsproblemen i Östra Göinge kommun. I arbetsgruppen ingår representanter för länsstyrelsen, länsarbetsnämnden, utveck-

lingsfonden och kommunen. Arbetsmarknadsministern har utsett en tjänsteman inom regeringskansliet som gruppen kan hålla kontakt med.

De senaste årens utveckling har inneburit mycket kraftiga påfrestningar för många företag inom skogsindustrin. Detta gäller framför allt skogsägarföretagen.

Som Karl Erik Olsson påpekar i sin interpellation har skogsägarrörelsen satsat stora belopp i form av industrilån och insatskapital. De två senaste årens utveckling visar emellertid att dessa insatser varit otillräckliga för flera av skogsägarföretagen.

Skogsägarföretagens situation har analyserats i den s. k. Lemnekommitén, som lämnat underlag för regeringens ställningstaganden i konkreta frågor.

Arbetet med de mer långsiktiga frågorna fortgår inom industridepartementet.

BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Svaret från industriministern säger inte särskilt mycket. Det innehåller inte några som helst lösningar för Broby Industrier och Östanå bruk, två företag som är direkt hotade och där det krävs snabba åtgärder om jobben skall kunna räddas. De anställda, närmare 550 vid de båda företagen, hade i dag väntat ett klart besked från industriministern. Det enda meddelande industriministern ger är att det f. n. "pågår sonderingar om möjligheterna till en rekonstruktion". Det är alltså ingenting nytt, det visste vi tidigare. Beträffande Östanå bruk, som ägs av Södra Skogsägarna, säger industriministern att utredning pågår om den framtida verksamheten vid pappersbruket och att statsrådet inte är beredd att nu närmare gå in på frågan om vad regeringen kan komma att göra. Ovissheten för de anställda har alltså inte skingrats i dag heller. Slutsatsen av interpellationssvaret är att det bedrivs en "vänta-och-se-politik" från regeringens sida.

Vi vet att det är ytterst kritiskt i Broby i dessa dagar – 80 anställda går redan till julhelgen. Vi vet också att Södra Skogsägarna vill lägga ner Östanå Pappersbruk, det enda företaget på orten. Man måste naturligtvis ingripa innan det är för sent. Regeringen måste tillsammans med företagsägarna klara upp situationen – det kan ingen annan göra. Vi kan inte acceptera att företagen springer ifrån sitt ansvar för de bygder där de har etablerat sig.

Den aktuella situationen är mycket allvarlig inom en stor region i östra Skåne. Den värst drabbade delen hitintills är Östra Göinge kommun, där just Broby Industrier och Östanå bruk är belägna. I denna kommun har ca 400 arbetstillfällen försvunnit under de senaste åren. Förutom 550 arbetstillfällen vid de nu aktuella företagen är ytterligare 70 varslade vid andra företag.

Även i angränsande kommuner finns flera företagsproblem. Sockerbolaget har långt framskridna planer på att lägga ned driften vid Karpalunds Sockerbruk med 165 anställda. Samma är förhållandet med Junescofabriken i Lönsboda med 206 anställda. Sammanlagt 900 personer är direkt berörda av den svåra krisen inom Skåneskog.

Läget är alltså ytterst bekymmersamt. Någon alternativ sysselsättning

Måndagen den
18 december 1978

*Om sysselsättnings-
läget i östra Skåne,
m. m.*

finns inte inom området, varför en nedläggning av de här berörda företagen får mycket svåra konsekvenser för många människor. Kommunen, facket och länsmyndigheterna har vid olika tillfällen uppvakat såväl den förra som den nuvarande borgerliga regeringen med anledning av svårigheterna i östra Skåne men utan något som helst resultat. Länsstyrelsens och Östra Göinge kommuns gemensamma arbetsgrupp är ett bra initiativ, men man måste få hjälp och stöd från regeringen om man skall kunna göra något positivt för sysselsättningen inom området.

Vi måste, som jag ser det, få ett slut på den uppgivenhet som råder i Sverige i dag och slå vakt om den industriproduktion vi har. Vi får inte ge upp en enda bransch, inte ett enda jobb. I dag överlåter man åt företagen att själva ta hand om omvandlingen. Det är en dålig politik. En politik som helt styrs utifrån näringslivets intressen slår mycket hårt på de enskilda människorna, det vet vi. Det måste vara ett samhällsintresse att bevara sysselsättningen ute i regionerna. Kan man inte finna snabba lösningar på dagens problem, är risken stor att Kristianstads län på nytt blir ett utflyttningslän. Den balans på arbetsmarknaden som har uppnåtts genom den socialdemokratiska regionalpolitiken kan snabbt förändras och leda till arbetslöshet och utarmning av hela regioner.

Jag är definitivt inte nöjd med det svar som industriministern givit här i dag. Jag har täta kontakter med de anställda vid de berörda företagen, och därför vet jag att många känner djup besvikelse över att ingenting händer. Många människor är förtvivlade över sin situation.

Svaret från industriministern vittnar inte om några större näringspolitiska ambitioner. Vi måste kräva att regeringen engagerar sig hårdare för att lösa svårigheterna i östra Skåne. Sker inte det är vi faktiskt väldigt illa ute. I ett läge där det privata näringslivet och bondekooperationen sviker är det statens skyldighet att gripa in och lösa problemen. Industriministern måste inse att han ytterst har ansvaret för att jobben räddas. De enskilda människorna bör alltid kunna förlita sig på samhället.

KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret, som i all sin enkelhet ändå är ganska talande. Beträffande situationen i Östra Göinge säger nämligen industriministern att han inte är beredd att gå in på vad regeringen kommer att göra. På frågan om åtgärder för att se till att skogsägarrörelsen inte raseras är enda svaret att skogsägarna satsat för litet kapital. Kanske industriministern delar min länskollegas uppfattning att även bondekooperationen skulle svika. Jag tvingas sålunda konstatera att regeringen inte i någotdera fallet är beredd att göra något.

Sedan min interpellation inlämnades har en hel del hänt. Då hade Broby Industrier med 400 anställda försatts i konkurs. Senare har även hela koncernen, Skåneskog Ekonomisk förening, med 900 anställda gått i konkurs. Arbetet med att rekonstruera en skogsägarförening i Skåne pågår nu, men det är inte lätt att samla de bönder som nyss förlorat insatser och industrilån, även om industriministern anser att det var obetydliga

summer.

Samtidigt är skogsägarrörelsen i hela landet i en bekymmersam situation. Anledningarna kan variera något mellan olika föreningar, men den uppkomna situationen är likartad.

Bondekooperationen och däri skogsägarrörelsen har tillkommit genom intensivt arbete och genom ekonomiska uppoffringar av medlemmarna. Motiven för att skapa kooperativa företag har varit många. Udden har från början varit riktad mot storkapitalet, som tidigare helt dominerade marknaden. Bönderna var i dåvarande läge helt beroende av detta i fråga om både volymer och priser. Det har gällt att öka och säkra avsättningen och skapa en stabilitet i prissättningen. I många fall har det även gällt att nyttiggöra skogsråvara av sämre kvalitet. Inte minst har detta varit fallet i Skåne, som har betydande mängder lövskog och skräpskog som behöver utnyttjas och på sikt omfördelas till mer produktiv skogsareal.

I efterhand kan man beklaga att en i och för sig eftersträvansvärd kapacitetsutbyggnad kommit samtidigt med en konjunktursituation som inneburit inskränkningar i avsättningen. Till detta kommer att kostnaderna i Sverige för avverkning, transporter och förädling stigit kraftigt samtidigt som världsmarknadspriserna fullständigt stagnerat och i många fall, på grund av valutakursutvecklingen, sjunkit i kronor räknat.

Under denna svåra period har företagen fortsatt sin produktion trots förluster. Man har därigenom trots allt kunnat utnyttja befintliga, ibland marginella, resurser, vilket varit riktigt ur samhällsekonomisk synpunkt. Därigenom har också sysselsättningen kunnat bevaras på många orter, och det är viktigt att understryka att det här gäller orter och områden där sysselsättningen ofta är ensidig och helt beroende av skogsnäringen. Det gäller sysselsättningen i skogen, för både självverksamma bönder och anställd arbetskraft, och i transportnäringen, liksom i själva industriledet. Medan alltså skogsindustrin lidit av förluster har många människor ändå haft kvar arbete och inkomst, och samhället har kunnat tillgodoräkna sig betydande inkomster i form av skatter och avgifter.

Industriministern klagar i sitt svar på att kapitalet i skogsägarföreningarna varit för litet. Det ligger i Kooperationens karaktär att medan storbolagen har storkapitalet och bankerna bakom ryggen, så måste föreningen lita till medlemmarna. Dessa har inte alltid tillgång till erforderligt kapital. Det är därför viktigt att samhället är berett att ställa upp i kritiska lägen.

I Skåne, i min närmaste omgivning, har nu bönder och småbrukare förlorat sina insatser och sina industrilån. Många har också förlorat betydande virkeslikvider. Vi som har satsat pengar i Skåneskog har naturligtvis varit medvetna om riskerna. Men det är ett hårt slag mot själva föreningstanken, när det går så här. Man skulle hoppas att det i regeringen funnes en bedömning av Kooperationen, som innebar att den har ett speciellt värde vid sidan om andra företagsformer. Den bedömningen finns inom centerpartiet, den finns – tror jag mig veta – inom socialdemokratien, men den finns måhända inte hos den folkpartistiska regeringen. Där är tydligen det väsentliga att man har tillräckligt med pengar. Man följer den gamla liberala

Nr 57

Måndagen den
18 december 1978

*Om sysselsättnings-
läget i östra Skåne,
m. m.*

tesen "vinna eller försvinna".

Om nu inte industriministern är beredd vidta åtgärder, vill jag fråga något om industriministerns åsikter. Då det gäller sysselsättningen i Östra Göinge vill jag fråga: Anser industriministern att det är rimligt att rasera sysselsättningen på grund av tillfälligt svaga lönsamhetsförutsättningar?

Den andra frågan jag vill ställa är generell för skogsägarrörelsen: Har den kooperativa företagsformen något egenvärde, eller kan regeringen tillåta att den bryts sönder av förhållanden som den inte själv kunnat påverka?

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Till Börje Nilsson och delvis också till Karl Erik Olsson vill jag säga beträffande sysselsättningsproblemen i Östra Göinge kommun att det inte är många dagar sedan arbetsmarknadsministern Wirtén här i kammaren svarade på två frågor om just dessa problem.

Om jag sedan går till de mera direkt industribetonade frågor som har ställts här, så vill jag konstatera att av de företag i Östra Göinge som har nämnts är det Broby Industrier som befinner sig i det mest akuta läget. Det rådde en situation för Broby Industrier där en rekonstruktion var naturlig. Man arbetar nu med detta under, vill jag säga, daglig kontakt från industridepartementets sida. Djupare än så skall jag kanske inte gå i den frågan.

Får jag sedan till Karl Erik Olsson säga att jag inte riktigt förstod hur han kunde bygga sina långtgående och mycket politiskt utformade slutsatser på det som sägs i det här interpellationssvaret. Det var det resonemang som där förs om kapitalbasen som han närmast tog till utgångspunkt.

Det sägs två saker i interpellationssvaret. Det sägs, med instämmande av Karl Erik Olsson, att "skogsägarrörelsen satsat stora belopp i form av industrilån och insatskapital". Det sägs vidare: "De två senaste årens utveckling visar emellertid att dessa insatser varit otillräckliga för flera av skogsägarföretagen."

Vem som iakttar dagens verklighet och den utveckling som har varit kan bestrida att så är förhållandet? Karl Erik Olsson gjorde det i själva verket inte själv i den senare delen av sitt anförande, där han ju gick in på att förklara orsakerna till att kapitalbasen för dessa företag är väsentligt svagare än för andra. Han sade att i hans hembygd har ägarna till skogsindustriföretag förlorat pengar som aktieägare. Ja, det har aktieägare i privatägda företag också gjort. Det ligger i det samhällssystem vi har att den som satsar riskvilligt kapital kan förlora detta helt eller delvis.

Till sist frågade Karl Erik Olsson om jag och den regering jag företräder bedömer att den kooperativa verksamhetsformen har särskilda värden. Ja, jag har den uppfattningen att det sköna trivs i många former. Vi har behov av privata, kooperativa, kommunala och statliga företag i en väl fungerande blandekonomi. Och det är uppenbart att den kooperativa tanken både på konsument- och producentsidan innehåller mycket av särskilt värde och kraft. Det är också fel att göra gällande att denna uppskattning av den producentkooperativa formen inte har tagit sig uttryck från skilda regeringars sida, även den sittande, då både pengar har utbetalats och garantier ställts när

det har visat sig behövt. Jag försäkrar att vi kommer att gå vidare på den vägen, men naturligtvis inte i form av något handlost utpysande av pengar, utan pengar kommer att utbetalas i den mån det krävs för att få konstruktiva resultat.

Jag vill till sist på nytt erinra om vad jag sade i en tidigare debatt för en eller annan timme sedan. Vi har i dag tagit ett grepp för att få ökade möjligheter till operativa insatser i dessa frågor, som inte bara är svepande allmänna planeringsfrågor utan som i alla högsta grad är konkreta och individuella när det gäller både den finansiella bilden och den industriella profilen på resp. företag. Det finns här behov både hos kooperationen och hos en del av de privata företagen av att samhället går in med både planerande och understödande insatser.

BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! Industriministern sade allra först att det inte var många dagar sedan arbetsmarknadsministern hade att besvara frågor om sysselsättningsläget i Östra Göinge kommun. Det visar bara hur allvarlig situationen är i Östra Göinge.

Utan tvivel är läget ytterst bekymmersamt i kommunen. Broby Industrier och Östanå bruk, som ligger på ett avstånd av en halv mil från varandra, är belägna i en bygd med utomordentliga svårigheter. Det finns ingen alternativ sysselsättning, och därför är det nödvändigt att rädda varje jobb, inget arbetstillfälle får gå förlorat.

Industriministern säger att han har dagliga kontakter när det gäller Broby Industrier. Det är naturligtvis värdefullt. Det är, som jag ser det, viktigt att man får fram en ny ägare som på ett bättre sätt än den tidigare kan föra företaget vidare och därmed garantera trygghet för de anställda. Jag ser det som naturligt att staten medverkar till att nå en rekonstruktion av företaget där man bevarar samtliga arbetstillfällen. Jag vill understryka att det verkligen brådskar när det gäller Broby Industrier. Man har redan börjat att avveckla företaget – 80 anställda går nu till jul.

Industriministern ser inte lika allvarligt på situationen för Östanå bruk. Det gör däremot jag. Det är klart att något beslut ännu inte har fattats, men man utreder den framtida verksamheten vid pappersbruket. Och Södra Skogsägarna, som är ägare av bruket, har offentligen uttalat att man vill avveckla bruket. Detta bör räcka för att regeringen skall gå in i den här affären. Jag vill påpeka att underskottet för Östanå bruk, som är tillfälligt med hänsyn till lågkonjunkturen, uppgår till 3 milj. kr. per år. Det är en ringa summa i förhållande till de kostnader som uppstår vid en total avveckling av företaget. Vid en nedläggning får samhället ta på sig stora kostnader. Det bör kanske intressera såväl industri- som arbetsmarknadsministern till att redan nu ta en ordentlig titt på bruket.

KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Låt mig konstatera att industriministern inte vill ha någon debatt här om sysselsättningen i Östra Göinge. Den debatten måste vi kanske

Måndagen den
18 december 1978

*Om sysselsättnings-
läget i östra Skåne,
m. m.*

föra med arbetsmarknadsministern; specialiseringen går ju längre och längre också i regeringen.

Får jag sedan uttrycka min belåtenhet vad gäller kommentaren över kooperativa företagsformer. Jag är glad över att få höra erkännandet att det finns behov av olika företagsformer, såväl privata som kooperativa och samhällsliga. Det är en uppfattning som också jag delar.

Vad gäller det som sades i svaret om att kapitalinsatserna visat sig otillräckliga, så uppfattar jag detta som ett klart ställningstagande – de hade behövt vara större för att man skulle kunna göra någonting i det här läget. Industriministern sade nämligen strax därefter: När det har visat sig behövligt har man gått in med kapital.

Man skulle ju kunna leka med tanken att det var behövligt i ett läge innan Skåneskog gick i konkurs. Men i den folkpartistiska regeringen hade man alltså den uppfattningen att det inte fanns anledning därför att det kapital som föreningen själv har tillskjutit var för lågt. Jag kan eventuellt acceptera att aktiebolag går i konkurs, men det är utomordentligt svårt att acceptera att den ekonomiska föreningen Skåneskog får lov att gå så långt utan mycket, mycket allvarliga skäl, därför att det är kolossalt svårt att ånyo starta ett uppbyggnadsarbete i det här sammanhanget.

Den lilla felsägning som industriministern gjorde sig skyldig till när han talade om aktieägarna i min närhet som har förlorat sina pengar är kanske symptomatisk. De är inte aktieägare utan medlemmar i en ekonomisk förening. Det ligger en skillnad i att vara aktieägare och medlem i en ekonomisk förening. I det förra fallet satsar man på något sätt en del av sitt överflöd, i det senare fallet tar man av ofta knappa resurser för att få en chans att arbeta och bli av med det man producerar under sitt arbete och avyttra det till rimliga priser. Det är den skillnaden jag vill understryka, och jag tycker att det är viktigt att man då också bedömer olika företagsformer olika.

Jag har tidigare under debatten hört att industriministern är ovillig att diskutera jämförelser mellan olika industrigrenar. Varvstödets har tidigare i eftermiddag varit uppe till debatt i kammaren, men det är klart att de miljardsatsningar som gjorts på varven ter sig kolossalt stora i förhållande till det stöd som hittills har utgått till skogsindustrin. Beror det kanske på att skogsindustrin ändå bedöms vara ganska stabil på längre sikt? Vi i föreningsrörelsen känner nog på oss att storbolagen och bankerna sitter på åskådarplats och väntar på att få ta över. Min fråga till industriministern lyder: Sitter också den folkpartistiska regeringen på sidan om och väntar?

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Som framgår av mycket av vad jag sagt och framför allt av det meddelande jag lämnade om den förhandlingsgrupp som i dag är tillsatt för att omedelbart föra över arbetet till ett mera direkt operativt skede sitter vi inte bredvid och tittar på. Vi är aktivt verksamma.

Sedan vill jag vidhålla att det inte är rimligt att försöka bedöma insatsbehoven i skilda näringsgrenar genom att hänvisa till vad som sker i en annan näringsgren. Varken Karl Erik Olsson eller någon annan skulle i en

beslutssituation sitta och bedöma saker inte efter resp. företags eller näringsgrens eget konstaterade behov utan efter någon sorts tumregel som bygger på vad man gör i en annan näringsgren – dessutom med överdrivna föreställningar om vad som där verkligen sker.

KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Såvitt jag känner till fungerar ändå detta samhälle såsom en enhet. Dessutom har det under den senaste månaden diskuterats mycket om hur mycket man har råd att spendera och hur nödvändigt det är att spara. Självklart kan man inte spendera inom en sektor utan att ta hänsyn till andra sektors behov. Jag kan inte förstå något annat resonemang. I detta sammanhang kan man naturligtvis riskera att den möjlighet till stöd som samhället har utnyttjas så hårt inom ett område att det finns för litet medel kvar till ett annat.

Jag är något orolig över detta. Kan industriministern garantera att man har så mycket pengar i folkpartiets Sverige att man säkert orkar med både stödet till varvsindustrin och andra näringar och ett stöd till skogsindustrin är allt bra. För varvsnäringen har föreslagits en sysselsättningsgaranti, som jag i och för sig inte har något emot. Men nog är det värre att vara arbetslös t. ex. i Östra Göinge kommun utan alternativ sysselsättning och på många Norrlandsorter, där skogsindustrin är hotad, än att vara det på våra stora koncentrationsorter, Malmö och Göteborg, där det ändå i dag finns relativt gott om ersättningssysselsättning. Vore det inte mer befogat att införa en sysselsättningsgaranti på de av mig påtalade glesbygdssorterna?

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Jag har inte gjort gällande att de totala resurserna i samhället inte är knappa. Jag har inte gjort gällande att det inte krävs avvägningar och prioriteringar. Jag har bara sagt att när man gör dessa avvägningar och prioriteringar, måste man för varje konkret fall utgå från en analys av vad som där krävs av insatser för att nå vissa mål. Det är inte meningsfullt att använda någon tumregel, som bygger på vad som sker i en annan näringsgren. Man måste för samtliga näringsgrenar utgå från en konkret bedömning av behovet där. Sedan får man med den utgångspunkten väga ihop det hela. Då kommer man inte till några tumregler.

KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Var den tumregel som regeringen hade när det gällde att behandla det senaste eventuella bidraget till Skåneskog att man nådde sitt mål bäst genom att låta föreningen gå i konkurs?

Överläggningen var härmed slutad.

Måndagen den
18 december 1978

*Om fondering av
medel i samfällig-
heter*

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO erhöi ordet för att besvara *Sven Anderssons* i Örebro (fp) den 22 november anmälda interpellation, 1978/79:95, till budget- och ekonomiministern, och anförde:

Herr talman! Sven Andersson i Örebro har frågat budget- och ekonomiministern dels om han bedömer samfälligheternas möjligheter att fondera pengar som tillräckliga, dels om det planeras någon ändring av lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter och dels, om så är fallet, om denna kommer att ge bättre möjligheter till fonderingar och vid vilken tidpunkt dessa förbättringar kan väntas bli presenterade. Enligt fastställd ärendefördelning är det jag som har att besvara interpellationen.

I lagen om förvaltning av samfälligheter finns inte några bestämmelser om avsättning till fonder. Frågan om fondering behandlades emellertid under förarbetena till lagen (prop. 1973:160 s. 383 f.) Man ansåg då att frågan inte borde regleras i lagen utan lösas från fall till fall med hänsyn till de mycket varierande förhållanden som kunde föreligga i praktiken.

Att frågan om fondering inte har reglerats i samfällighetslagen betyder inte att en samfällighet saknar möjlighet att avsätta medel för kommande behov. Tvärtom kan medlemmarna i en samfällighetsförening själva bestämma i vad mån fondering skall ske genom att ta in bestämmelser om fondavsättning i stadgarna. Givetvis är det inte tillåtet att avsätta medel i sådan omfattning att föreningen i praktiken kommer att syssla med kapitalförvaltning. Som påpekades under förarbetena får fondering inte ske för behov som ligger utanför ramen för ändamålet med samfälligheten. Men så länge syftet inte är något annat än att reservera medel för de kostnader som kan uppkomma i samfällighetens normala verksamhet finns det inget hinder mot att göra de avsättningar som behövs.

Enligt min mening finns det alltså fullt tillräckliga möjligheter för samfälligheter att göra fondavsättningar för att täcka kommande utgifter. Jag har därför inte för avsikt att föreslå någon ändring i samfällighetslagen på denna punkt.

SVEN ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Det jag har begärt skall göras är allaredan gjort. Jag tycker att det är bra att det har blivit klarlagt vad som gäller på det här området. Det har rått stor tveksamhet om möjligheterna för samfälligheter att fondera pengar, och det är därför jag har tagit upp frågan. På många håll har man haft tämligen klart för sig att samfälligheter *inte* hade möjlighet att fondera pengar, detta efter samråd med jurister osv.

Jag tackar för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 25 Om energisparstöd till braskaminer m. m.

Nr 57

Måndagen den
18 december 1978

*Om energisparstöd
till braskaminer
m. m.*

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO erhöll ordet för att besvara *Birgitta Hambraeus* (c) den 24 november anmälda interpellation, 1978/79:101, och anförde:

Herr talman! Birgitta Hambraeus har frågat mig om jag kommer att se till att energisparstöd kan utgå till braskaminer och andra effektiva vedpannor. Som svar på frågan vill jag anföra följande.

Energisparstöd utgår f. n. till:

1. förbättring av värme- och ventilationssystem, dock ej utbyte av värmepanna eller oljebrännare,
2. anordningar för individuell mätning av varmvatten, el och gas eller för nattackumulering av varmvatten,
3. anslutning av fastigheten till fjärrvärme,
4. förbättring av värmeisolering i bjälklag, fönster och väggar,
5. åtgärd som är direkt föranledd av någon av dessa åtgärder.

I propositionen med energisparplan för befintlig bebyggelse (prop. 1977/78:76, CU 1977/78:31, rskr 1977/78:345) framhålls det bl. a. att en översyn av de f. n. gällande reglerna för energisparstödet är en angelägen uppgift. Bl. a. skall metoder att differentiera stödet på ett annat sätt än vad som sker i dag övervägas. Denna fråga skall, liksom andra frågor som har att göra med uppföljningen av sparplanen, behandlas av bostadsdepartementets energihushållningsdelegation. F. n. gäller emellertid att bostadsstyrelsen har ansvaret för att avgöra vilka tekniska åtgärder som bör berättiga till energisparstöd.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om planverkets typgodkännande verksamhet. En förutsättning för energisparstöd till apparater m. m. bör enligt min mening vara att dessa är typgodkända. Vad gäller braskaminer saknas dock f. n. lämpliga provningsmetoder som kan läggas till grund för ett typgodkännande. Enligt vad jag erfarit pågår emellertid arbete med detta inom planverket.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört anser jag det inte meningsfullt för regeringen att föregripa pågående uppföljningar och utredningar med ett detaljbeslut om energisparstöd till braskaminer.

BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för svaret.

När ett storföretag skall investera i utbyggnad av elproduktionen finns ett väl fungerande system för finansieringen. Den enskilde köper elvärme utan att behöva bekymra sig om att det investeras. Vill han emellertid ordna sin uppvärmning på ett klokare sätt, så att han själv kontrollerar den och inte behöver köpa sin energi, då måste han svara för investeringen själv.

Fortfarande favoriserar samhället alltså elproduktion framför energihushållning, bl. a. genom formerna för finansieringen. Energisparstödet är ett försök att utjämna detta missförhållande. Det är ju bättre ur samhällets synpunkt att vi kan klara vår uppvärmning på ett resurshushållande sätt.

Det är naturligtvis viktigt att investeringspengarna kanaliseras så klokt som möjligt, där de ger bästa utdelning. Samhället måste emellertid räkna med försök och misstag också på detta område. När det gäller elproduktion har man inte skytt några kostnader för att stödja forskning och utveckling. Det är förmodligen en förhållandevis billig experimentform för samhället att stödja enskilda hushåll som vill investera i en lovande ny energianordning. Samhällets risk är inte stor. Den enskilde får själv satsa huvudparten, och det borgar för att han handlar efter bästa förstånd. Dåliga apparater får snabbt dåligt rykte. Samhällets stöd kan också underlätta att en marknad skapas och därmed stimulera företagen att börja producera. Säkert kommer många framtidsindustrier att arbeta med energihushållningssektorn.

Under regeringen Fälldin togs ett krafttag för att underlätta energihushållning inom bostadssektorn. Det gäller nu att fortsätta arbetet att finna allt smidigare former för att så snabbt som möjligt få ut ny hushållningsteknik på marknaden.

Enligt uppgift finns det ett stort intresse att installera moderna, effektiva braskaminer också i hus med annan uppvärmning. En sådan kamin tar effektivt till vara värmeinnehållet i veden och kan fördela den genom luftkanaler till olika rum. Luften till förbränningen hämtas utifrån, så att man undviker att kyla ned huset genom att kall luft sugts in genom väggarna.

Redan i förarbetena till propositionen om energisparplan 1977/78:76 säger planverket:

”I många individuellt uppvärmda enbostadshus vore det sannolikt möjligt att åstadkomma en olje- eller elbesparing genom att helt eller delvis övergå till vedeldning.”

Bostadsministern säger nu i svaret på min interpellation att planverket arbetar med att få fram lämpliga provningsmetoder för att kunna typgodkänna braskaminer.

Redan 1975 undersökte emellertid statens provningsanstalt en sorts braskamin för att bestämma hur värmeavgivningen från bränslat fördelade sig med avseende på strålningsvärmens från brasan, värmeavgivning från spisens ytterytor, värmeavgång till luft samt rökgasförluster. Enligt uppgift kan man räkna med upp till 70 % verkningsgrad.

Det borde, tycker en lekman, inte vara så svårt att undersöka om ett hus blir varmt eller inte av en kamin!

Enligt min mening bör man inte vara överförsiktig och alltför strikt vetenskaplig innan man godkänner en typ av braskamin för sparlån. Vad har vi att förlora?

Det måste ju också ur försörjningstrygghetssynpunkt vara av stort värde om så många hus som möjligt har kaminer som kan klara värmen ifall oljan sinar och det blir elavbrott. Att kunna klara sig med egna krafter om det behövs ger trygghet. De sårbara system vi nu bygger upp är farliga.

Jag har förståelse för att bostadsministern inte anser det nödvändigt att regeringen fattar ett detaljbeslut när det gäller braskaminer. Bostadsstyrelsen skulle ju ha rätt att lämna godkännande redan med nu gällande regler.

Men varför tar typgodkännandet en sådan tid?

Jag skulle vilja fråga bostadsministern om hon inte vill uppdra åt planverket att med förtur slutföra sin utredning om lämpliga provningsmetoder för tygodkännande av braskaminer. Det är många som väntar, enligt min mening helt i onödan.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Energisparstödet har fått en stor omfattning och det är mycket glädjande och bra och helt i linje med både trepartiregeringens intentioner och den här regeringens. Till det kommer att verksamheten har växt mycket snabbt. Min bedömning är att det är en mycket grannlaga uppgift att bedöma vilka åtgärder som skall stödjas med lån och bidrag, eftersom det ekonomiska stödet är ett åtagande ifrån samhällets sida som indirekt uppfattas av medborgarna som att de stödda åtgärderna är effektiva och vettiga. Man tar stödet som en garanti.

Här kommer också hela frågan in om vilka energisystem vi skall ha i framtiden och hur de fungerar.

Som jag har sagt tidigare är det alltså bostadsstyrelsen som har till uppgift att avgöra vilka tekniska apparater som skall vara stödberättigade. Inom deras område ligger också att avgöra om tygodkännande behövs eller inte innan stöd skall utgå.

Nu är det inte bara braskaminer som man kräver stöd till, utan det är en mängd olika tekniska uppfinningar och apparater, och många står i kö. Min åsikt är att det inte är lämpligt att regeringen ger sig in och exempelvis beslutar om förtur för tygodkännande verksamhet och liknande saker, eftersom vi inom regeringskansliet saknar de tekniska resurserna att avgöra vilka tekniska apparater som skall gå före, de ena eller de andra. Verken har de resurserna.

Det är viktigt, som Birgitta Hambraeus säger, att vi har en experimentverksamhet. Det finns särskilda resurser ställda till förfogande för sådan, och samhället tar ett visst ekonomiskt ansvar för experimenten gentemot de enskilda människorna. Men när det gäller brett upplagda stödsystem skall man vara mycket noga med att veta att systemen är vettiga och funktionsdugliga just för de enskilda människorna.

BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! För oss som bor på landet är det väl ganska självklart att en kamin ger värme, och väldigt många människor i vårt land kan nog själva avgöra om den är en bra investering eller inte. Jag tror inte att samhället alltid behöver gå in som någon sorts överförmyndare, som ordnar det så att individen inte behöver använda sitt eget förnuft. Om en individ själv vill investera i en braskamin, är det väl ganska naturligt att samhället också skulle kunna ge ett investeringsstöd lika väl som man utan att vara så noga investerar i elproduktionsutbyggnad.

Regeringen behöver självfallet inte, såvitt jag förstår, fatta nya beslut i det här fallet, utan verken har både utredningsmöjlighet och uppgiften att avgöra vilka åtgärder som skall ha energisparstöd. Jag vill då fråga: Anser

bostadsministern att man nu har tillräckliga resurser för att så snabbt som möjligt kunna ordna med typgodkännande? Och vilken tidsplan är det för att vi skall kunna få något besked på den här punkten? Man har ända sedan 1975 prövat dessa braskaminer, men så fruktansvärt invecklat borde det ju inte vara.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Jag har erfarit att planverket jobbar med den här frågan och att den ingår i en plan för dess verksamhet.

Birgitta Hambraeus talar om glesbygderna och menar att människorna själva kan avgöra huruvida de kan använda braskamin eller inte. Låt mig bara peka på att det har funnits fall där man i tätorter velat installera braskaminer utan att man har tagit in frågan om hur exempelvis vedförsörjningen skall gå till. Om man ger ett generellt tillstånd för en viss apparat, är det en svår avvägning att se till att den hamnar på de rätta ställena. Bostadsstyrelsen har i uppdrag att göra sådana avvägningar, och därför lämnar jag inte något bestämt besked i dag.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 26 På förslag av talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

§ 27 Talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle näringsutskottets betänkanden nr 17 och 18 samt arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 17 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 28 Anmälades och bordlades

Propositioner

1978/79:76 om ändring i lagen (1964:542) om personundersökning i brottmål

1978/79:77 om godkännande av tilläggsprotokoll till Genèvekonventionerna 1949 angående skydd för krigets offer

§ 29 Anmälades och bordlades

Förslag

1978/79:7 Riksdagens förvaltningsstyrelses förslag till arvodesstadga för riksdagen och dess organ m. m.

§ 30 Anmälades och bordlades

Motioner

1978/79:192 av *Ingegärd Frænkel*

1978/79:193 av *Rolf Sellgren m. fl.*

med anledning av propositionen 1978/79:71 om utbildning av sjöbefäl samt drift- och underhållsteknisk personal i högskolan

§ 31 Anmälan av interpellationer

Nr 57

Måndagen den
18 december 1978

Anmälades och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

Anmälan av interpellationer

den 15 december

1978/79:117 av *Rolf Hagel* (apk) till industriministern om statliga företags beställningar utomlands, m. m.

I dagspressens redogörelse för Wallenbergsägda Svenska Maskinverkens försäljning till statliga Götaverken Ångteknik AB uppgavs att Maskinverken utsatts för "illojal konkurrens". Arbetarpartiet kommunisterna tillmåtar inte detta allmänna omdöme någon större betydelse. Denna affär är naturligtvis ett av många inslag i den statsmonopolistiska utvecklingen där staten går monopolkapitalets ärenden.

Däremot finns det en passus i tidningarnas redogörelse som är uppseendeväckande. I Aftonbladet den 14 december uttalar Maskinverkens verkställande direktör:

"Så sent som för ett par månader sedan kämpade de två företagen om en order på ett kraftvärmeverk i Sundsvall för omkring 140 miljoner kronor.

Maskinverken lämnade offert på svenska produkter. Asea skulle lämna elutrustning, Stal-Laval turbin och Maskinverken ångpanna.

Götaverkens Ångteknik offererade sin panna och tyska turbiner och elutrustning." Med "tyska" menas uppenbarligen västtyska, alltså produkter från industrikoncerner som de svenska motsvarigheterna befunnit och befinner sig i underläge gentemot.

Det är ett välkänt faktum att privatkapitalet bedriver en systematisk avindustrialisering av Sverige, bl. a. genom att lägga industriorder utomlands. Det mest eklatanta exemplet härpå är redarkapitalets fartygsbeställningar. Däremot är det mindre känt att ett statligt företag aktivt deltar i avindustrialiseringsprocessen och bidrar till en ökning av arbetslösheten i Sverige.

I det här åberopade fallet, Maskinverken i Järfälla, hotas ca 700 industriarbetsplatser i den redan nästan avindustrialiserade Stockholmsregionen.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till industriministern få ställa följande frågor:

1. Anser statsrådet det förenligt med statlig industripolitik att ett statsägt företag utomlands beställer produkter som kan framställas i Sverige?

2. Om svaret är nej, avser då statsrådet att vidta några åtgärder med anledning av det fall som åberopas i interpellationen?

3. Avses några åtgärder för att rädda arbetsplatserna vid Maskinverken i Järfälla?

Måndagen den
18 december 1978

*Anmälan av inter-
pellationer*

1978/79:118 av *Pär Granstedt* (c) till handelsministern om kärnkraftsexport till Turkiet:

Ett av de många allvarliga problem som är förknippade med kärnkraften är att en spridning av kärnteknologi också kan innebära ökade förutsättningar för olika stater att skaffa sig kärnvapen. Sverige har i olika sammanhang uppmärksammat denna fara och kraftfullt verkat för åtgärder mot kärnvapenspridning. Ett av de viktigaste instrumenten för detta är NPT och IAEA:s kontrollverksamhet. Detta skydd har dock sina begränsningar. Det kan inte uteslutas att kontrollorganet förs bakom ljuset. Avtal om kontroll kan också ensidigt sägas upp med några månaders varsel. Sverige deltar därför också aktivt i arbetet på att öka säkerheten på detta område. Det sker bl. a. genom deltagande i den s. k. Londongruppen av kärnkraftsexportörer och genom INFCE-studien, som främst syftar till att hitta tekniska metoder att förhindra att kärnkraftsteknik utnyttjas för militära syften.

Ingetdera av dessa arbeten är slutfört. Det bör därför råda enighet om att sambandet kärnkraft-kärnvapen fortfarande utgör ett allvarligt problem. Sverige anser inte heller att NPT-anslutning automatiskt räcker för att motivera exporttillstånd utan förbehåller sig rätten att pröva varje enskilt fall för sig.

F. n. är svensk export av kärnkraftsutrustning aktuell till Turkiet. Den svenska regeringen har beviljat kreditgarantier för sådan export. Med hänsyn till Turkiets mycket besvärliga ekonomiska läge är dessa garantier långt ifrån en formalitet. De kan tvärtom ses som ett uttryck för en vilja att främja denna export även under betingelser som ur strikt affärssynpunkt kan vara tveksamma.

Under nuvarande politiska förhållanden i Turkiet finns det säkert ingen anledning att befara någon drastisk förändring av landets utrikes- eller försvarspolitik. Det faktum att landet tidigare uppvisat snabba förändringar av den inrikespolitiska situationen gör det däremot svårare att uttala sig om framtiden.

Turkiet är beläget i ett oroligt hörn av världen. Förhållandet till grannlandet Grekland är av tradition mycket spänt och har vid flera tillfällen varit mycket nära att leda till en öppen militär konfrontation. På Cypern är Turkiet inblandat i en seglivad och mycket inflammerad konflikt. Landet ligger dessutom i nära anslutning till en av världens allra svåraste oroshärdar, nämligen Mellanöstern. Hittills har Turkiet lyckats hålla sig utanför problemen i detta område, men det är naturligtvis omöjligt att bedöma utvecklingen i framtiden. Ett faktum är att Mellanösternkonflikten utspelar sig i ett område med vilket Turkiet historiskt har haft mycket starka band.

Osäkerhetsfaktorerna när det gäller den politiska och militära utvecklingen i det område där Turkiet ingår är således betydande, vilket bör spela en roll vid en bedömning av svensk export av kärnteknologi till landet.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till handelsministern få ställa följande frågor:

1. Vilka har varit de avgörande motiven bakom den svenska regeringens beslut att bevilja exportkreditgarantier för kärnkraftsexport till Turkiet?
2. Har den svenska regeringens beslut i detta fall föregåtts av någon utrikespolitisk bedömning?
3. Hur ser den svenska regeringen allmänt på frågan om svensk kärnkraftsexport till ett land med Turkiets utrikespolitiska läge?

1978/79:119 av *Pär Granstedt* (c) till statsrådet Carl Tham om orsakerna till kärnkraftskatastrofen i Lingen i Västtyskland:

Det vanliga påståendet att kärnkraften hittills inte skördat några dödsoffer bland utomstående har fått en djupt tragisk dementi. Det är nu uppenbart att kärnkraftverket i Lingen i Västtyskland har försakat en omfattande cancerdöd bland människorna i sin omgivning, och särskilt bland barn. Inom en radie av 8 mil från kärnkraftverket har man konstaterat minst 250 fall av leukemi och andra cancerformer bland barn som endast kan förklaras med radioaktiva utsläpp från kärnkraftverket.

Undersökningsledaren från Institutet för biologisk säkerhet i Bremen säger enligt citat i Extrabladet, Köpenhamn: "Detta är en atomkatastrof, en hittills hemlighållen atomkatastrof."

Kärnkraftverket i Lingen skiljer sig på väsentliga punkter från dem som förekommer i Sverige. Det är en tryckvattenreaktor som drevs på plutonium i stället för anrikat uran. Det är dessutom relativt gammalt. Det togs i drift 1968 och lades ned 1977. I samband med att detta kärnkraftverk togs i drift utlovades dock rimligen samma fullständiga säkerhet som nu sker. Man får anta att största möjliga omsorg under hela verkets drifttid lades ned på att förhindra farliga utsläpp. Några rapporter om betydande överutsläpp tycks inte heller ha förekommit. I själva verket tycks myndigheterna i det längsta försökt förhindra att den framväxande katastrofen skulle bli allmänt känd.

Att trots rigorösa säkerhetsåtgärder en katastrof som den i Lingen ändå kunnat ske är ett problem som är relevant också i Sverige. Det är angeläget att vi också i Sverige analyserar de osäkerhetsfaktorer som gjort Lingenhändelserna möjliga som underlag för vår egen debatt om kärnkraftens säkerhet.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att få ställa följande frågor till statsrådet Carl Tham:

1. Vilka åtgärder har den svenska regeringen vidtagit för att kunna analysera orsakerna till kärnkraftskatastrofen i Lingen?
2. Vilka slutsatser drar energiministern av vad som hittills framkommit?

Nr 57

Måndagen den
18 december 1978

§ 32 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

*Meddelande om
fråga*

den 18 december

1978/79:238 av *Gunnar Biörck* i Värmdö (m) till socialministern om statens åtaganden gentemot den Regnellska donationen:

I motion 1977/78:124 påvisade jag att en tidigare regering i 1972 års regleringsbrev förfarit felaktigt genom att upphäva den s. k. Regnellska stipendiefonden, som år 1863 och 1864 donerats till Serafimerlasarettet av doktor A. F. Regnell. Jag yrkade därför att åtgärder måtte vidtagas för att korrigera detta felaktiga beslut. Finansutskottet anförde i sitt betänkande 1977/78:7 att i den mån ett fel blivit begånget det ankom på regeringen att genom ett nytt beslut verkställa erforderlig rättelse. Då någon sådan icke synes ha vidtagits av den förutvarande regeringen får jag härmed fråga socialministern, vilken åtgärd han för sin del vidtagit eller ämnar vidtaga i saken.

§ 33 Kammaren åtskildes kl. 17.55.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert